

NAAR EEN MEER **INCLUSIEVE** **STRAATNAAMGEVING** IN AMSTERDAM

Auteurs:

Ewoud Butter, Miguel Heilbron, Mayke Kromhout & Juriaan Omlo

NAAR EEN MEER
INCLUSIEVE
STRAATNAAMGEVING
IN AMSTERDAM

Auteurs:

Ewoud Butter, Miguel Heilbron, Mayke Kromhout & Juriaan Omlo

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
Managementsamenvatting 'Naar een meer inclusieve straatnaamgeving in Amsterdam'	8
1. Inleiding	13
1.1. Initiatiefvoorstel	14
1.2. Probleemstelling en doelstelling	15
1.3. Terminologie	16
1.4. Onderzoeksaanpak en opbouw rapport	16
2. Amsterdam, al eeuwen een stad van verscheidenheid	19
2.1. Diversiteit in cijfers	20
2.2. Amsterdam, stad van immigranten	21
2.3. Verschillende benaderingen van de 'migratieachtergronden' van Amsterdammers	24
3. Naamgeving van de openbare ruimte in Amsterdam	29
3.1. Historische schets	30
3.2. Van Commissie voor de Straatnamen naar CNOR	34
4. Een analyse van straatnamen in Amsterdam	43
4.1. Werkwijze	44
4.2. Resultaten	48
5. Opvattingen van Amsterdamse burgers over diversiteit van straatnamen	69
5.1. Belang diversiteit in naamgeving nieuwe straten	70
5.2. Recht doen aan diversiteit en geschiedenis zijn belangrijkste redenen	72
5.3. Meer nieuwe straten naar vrouwen en mensen met een migratieachtergrond	74
5.4. Een straatnaam indienen	76
6. Experts en stakeholders aan het woord	79
6.1. Draagvlak en argumenten voor een meer evenwichtige representatie van Amsterdamse diversiteit in straatnamen	80
6.2. Suggesties om te komen tot inclusievere straatnaamgeving in Amsterdam	83

7.	Ervaringen uit binnen- en buitenland	91
7.1.	Ervaringen met straatnaamgeving in vier andere steden	92
7.2.	Ervaringen uit het buitenland	95
8.	Conclusies en aanbevelingen	99
Bronnen		109
Bijlage 1: Vernoemingen naar Nederlanders of in Nederland woonachtigen met niet-Nederlandse roots		111
Bijlage 2: Demografische kenmerken van de respondenten uit de enquête.		115
Bijlage 3: Vragenlijst Enquête Opvattingen Amsterdammers		121
Bijlage 4: Geïnterviewden en feedbackgevers		125

Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Gemeente Amsterdam.

Jurriaan Omlo, Mayke Kromhout, Miguel Heilbron en Ewoud Butter zijn onafhankelijk onderzoekers.

Miguel Heilbron is tevens verbonden aan The Black Archives.

Samenvatting

Managementsamenvatting

'Naar een meer inclusieve straatnaamgeving in Amsterdam'

In **hoofdstuk 1** beschrijven we de aanleiding en vraagstelling van het onderzoek. In 2018 nam de Amsterdamse gemeenteraad het initiatiefvoorstel van Sofyan Mbarki "Diverse stad, diverse straatnamen" aan. Als reactie op het initiatiefvoorstel heeft het college van burgemeester en wethouders besloten een onderzoek te laten uitvoeren naar 'diversiteit in de straatnaamgeving in Amsterdam'. De centrale vraag van het onderzoek is: *"Welke maatregelen moet de gemeente Amsterdam nemen om de diversiteit van de Amsterdamse bevolking meer dan nu het geval is te laten terugkomen in de straatnaamgeving?"*.

De aandacht gaat in deze studie uit naar nieuwe straatnamen en niet naar het aanpassen van bestaande straatnamen. In het initiatiefvoorstel en in de opdrachtformulering komen verschillende termen aan bod, namelijk: diversiteit, representatie en inclusie. We bespreken hoe onder andere deze termen zich tot elkaar verhouden en we leggen uit waarom een intersectioneel perspectief van belang is. Een dergelijk perspectief vraagt om bewustzijn dat mensen soms gelijktijdig uitgesloten worden op basis van een combinatie van identiteiten.

In **hoofdstuk 2** schetsen we de migratiegeschiedenis van Amsterdam. Duidelijk wordt dat de stad een lange migratiegeschiedenis kent. Op dit moment heeft een meerderheid van de Amsterdammers (een kleine 55%) een 'migratieachtergrond'. Deze mensen zijn zelf in het buitenland geboren of tenminste één van hun ouders.

In **hoofdstuk 3** wordt een historische schets gegeven van de wijze waarop straatnamen in Amsterdam tot stand zijn gekomen. Daarnaast wordt ingegaan op de Commissie Naamgeving Openbare Ruimten (CNOR), een adviescommissie die de kwaliteit van, en de eenheid in, de naamgeving moet waarborgen. De CNOR geeft advies over voorgedragen namen, maar kan ook zelf voorstellen doen voor namen. In dit hoofdstuk wordt de samenstelling en de rol van de CNOR beschreven, net als de 12 criteria waaraan deze commissie suggesties voor straatnamen toetst. Tot slot wordt ingegaan op de adviezen die de CNOR in 2017 en 2018 uitbracht.

In **hoofdstuk 4** presenteren we de uitkomsten van een uitgebreide analyse van de ruim 6.000 straatnamen in Amsterdam, voor meer inzicht in de mate waarin er sprake is van representatie van de diversiteit van de stad. Van de 6286 objecten ('straatnamen') in Amsterdam is 38% (2398) vernoemd naar een persoon en 62% naar een zaak.

Van de 2398 Amsterdamse straten die naar een persoon zijn vernoemd is 13% naar een vrouw vernoemd en 86% naar een man. De resterende 1% is vernoemd naar groepen. Dat betekent dat vrouwen, die een kleine meerderheid in Amsterdam vormen, ondervertegenwoordigd zijn in de Amsterdamse straten die vernoemd zijn naar personen. Amsterdammers zijn ook ondervertegenwoordigd. Een kleine meerderheid (52%) van de personen waarnaar een straat is vernoemd, is nooit inwoner van Amsterdam is geweest.

Ongeveer driekwart van de Amsterdamse straten is voor zover bekend vernoemd naar mensen die zijn geboren of langere tijd hebben gewoond in het huidige Nederland (één van de landen van het Koninkrijk der Nederlanden) of een van haar voorgangers (Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden e.d.). De overige 26% is vernoemd naar personen met roots elders. Het betreft vooral personen die conform de gehanteerde WRR-indeling afkomstig zijn uit 'Mediterrane',

'Angelsaksische' en Duitstalige landen. Personen die afkomstig zijn uit de overige gebieden/landen van de wereld zijn ondervertegenwoordigd. Dit geldt in het bijzonder voor personen uit Marokko, Suriname, Turkije en Indonesië. Verder zijn gezien de huidige samenstelling van de Amsterdamse bevolking ook Ghanese en Chinese Amsterdammers ondervertegenwoordigd.

OIS vond 24 straten die vernoemd zijn naar personen met een LHBTI-achtergrond, dat is 1% van het totaal naar personen vernoemde straatnamen. Het gaat om 14 homoseksuele mannen, 8 lesbische vrouwen en één bisexueel. Verder werden 118 straatnamen aangetroffen die vernoemd zijn naar mensen waarvan bekend is dat ze last hadden van een fysieke of psychische beperking tijdens hun werkzame leven. Van de 2398 naar personen vernoemde straten is minstens 17% vernoemd naar christenen, 4% naar joden, 0,3% naar atheïsten, 0,2% naar moslims en 0,1% naar hindoes. Van 89% van de personen naar wie een straat is vernoemd, kon OIS de politieke voorkeur niet achterhalen. Van de kleine groep waarvan de politieke voorkeur wel bekend is, valt op dat er relatief veel als 'links' zijn aan te duiden.

Bijna een derde (29%) van de straten die in Amsterdam zijn vernoemd naar personen, is vernoemd naar kunstenaars. Op enige afstand volgen de straten die vernoemd zijn naar mensen die actief waren in wetenschap/onderwijs (20%), mensen die actief waren in de categorie 'verzet en emancipatie' (15%) en mensen die actief waren in politiek en bestuur (14%). In de subcategorie verzet en emancipatie valt op dat het grootste deel (45%) van de 676 objecten die in deze categorie zijn vernoemd, zijn vernoemd naar personen die actief waren in het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog, op ruime afstand (14%) gevolgd door straten die zijn vernoemd naar activisten die zich hebben ingezet voor de emancipatie van vrouwen.

Van de Amsterdamse straten die naar personen zijn vernoemd, is ruim de helft vernoemd naar personen die in de 20^e eeuw zijn overleden. Ruim een kwart is vernoemd naar personen die na 1946 zijn overleden. Verder valt op dat er relatief veel personen (11% van het totaal) zijn vernoemd die zijn overleden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook de 17^e eeuw, vaak aangeduid als de 'Gouden Eeuw', is relatief goed vertegenwoordigd.

Van alle Amsterdamse objecten die in de openbare ruimte zijn vernoemd naar een zaak is bekeken in hoeverre deze straten verbonden zijn aan Nederland, Europa (buiten Nederland) en de wereld (buiten Europa). Daarnaast is ook gekeken of zaken verbonden waren aan 'niet-westers erfgoed' en/of het koloniale verleden van Nederland. 75% bleek volgens de indeling van OIS gerelateerd aan Nederland, ongeveer een kwart heeft betrekking op zaken buiten Nederland. Dit is een vergelijkbaar percentage als bij de straatnamen die vernoemd zijn naar personen.

In **hoofdstuk 5** beschrijven we de uitkomsten van een enquête die is uitgezet onder de Amsterdamse bevolking. We concluderen dat bijna de helft van de respondenten er belang aan hecht dat bij de naamgeving van nieuwe straten rekening wordt gehouden met de diversiteit van de Amsterdamse bevolking. Een kwart stelt zich neutraal op (vindt het *niet belangrijk* maar ook *niet onbelangrijk*). Eenzelfde aandeel respondenten vindt het (helemaal) niet belangrijk dat er aandacht is voor meer representatie van de diversiteit van de Amsterdamse bevolking in de straatnaamgeving.

Uit de cijfers blijkt dat vooral respondenten van Surinaamse, Marokkaanse en 'overig niet-westerse herkomst' meer dan gemiddeld belang hechten aan meer representatie van de diversiteit van de stad in de openbare ruimte. Voor ouderen is de diversiteit in de naamgeving van nieuwe straten (iets) minder

belangrijk dan voor jongere mensen. Vrouwen en LHBTI'ers vinden de diversiteit in de naamgeving (iets) belangrijker dan mannen of mensen die geen LHBTI'er zijn.

De meest voorkomende redenen achter een evenwichtige representatie van de diversiteit in de straatnaamgeving zijn: 'recht doen aan de diversiteit in Amsterdam' en 'recht doen aan de geschiedenis'. Daarnaast vinden sommige mensen het belangrijk dat ze zich vertegenwoordigd voelen, dat er recht wordt gedaan aan historische figuren en dat een evenwichtige representatie kan bijdragen aan de thuisgevoelens van mensen. Iets minder dan de helft geeft aan dat men vaker straten naar vrouwen vernoemd wil zien. Ruim een derde ziet graag meer mensen met een 'migratieachtergrond' vernoemd ('zoals Surinaamse, Marokkaanse en Turkse Nederlanders') en ongeveer een kwart wil lhbt'ers evenwichtig vertegenwoordigd in de straatnaamgeving. Ruim een kwart vindt het niet nodig om straten vaker te vernoemen naar bepaalde groepen.

Uit de enquête komt naar voren dat het overgrote deel van de respondenten niet weet dat er een mogelijkheid bestaat om zelf een straatnaam in te dienen. Respondenten die aan gaven wel bekend te zijn met de mogelijkheid om zelf een straatnaam in te dienen, is gevraagd of ze ook weten hoe dit moet. Voor een overgroot deel geldt dat ze niet weten hoe ze een straatnaam moeten indienen.

In **hoofdstuk 6** presenteren we de resultaten van de interviews en een feedbacksessie met experts en stakeholders (zie bijlage 4 voor de volledige lijst). Onder de respondenten is veel draagvlak voor het bevorderen van de representativiteit van de diversiteit in Amsterdam. Ook hier worden argumenten genoemd als recht doen aan diversiteit binnen de Amsterdamse bevolking, aan de geschiedenis en aan historische figuren. Daarnaast is de respondenten gevraagd om suggesties te doen op welke wijze een evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad gerealiseerd kan worden. Suggesties omvatten onder andere werken aan meer diverse samenstelling van de CNOR; het betrekken van experts, burgers en organisaties bij naamgeving; gebruik van strategische thema's om te komen tot inclusievere straatnaamgeving; anticiperen op weerstand en realistische doelen.

In **hoofdstuk 7** noemen we enkele relevante ervaringen in binnen- en buitenland. In Eindhoven is inclusie geen onderwerp van gesprek. In Utrecht en Rotterdam is er wel draagvlak voor meer 'diversiteit', maar het idee heerst dat veel mensen met een migratieachtergrond nog leven. Volgens betrokkenen kost het tijd voordat mensen uit deze groepen vernoemd kunnen worden. In de Haagse verordening is er geen aandacht voor etnische diversiteit. Hiervoor was wel aandacht in een 'mensenrechtenbuurt' waar personen als Rosa Parks, Munir, Gandhi, Moeder Teresa, Steve Biko en Tula zijn vernoemd.

De roep om betere representatie en inclusie en het aanpakken van oververtegenwoordiging van bijvoorbeeld mannelijke naamsverwijzingen bij straten, parken, monumenten en standbeelden, past in een mondiale trend. We bespreken voorbeelden uit Canada, waar aandacht uitgaat naar inheems-Amerikaanse bewoners van de regio, en Zuid-Afrika, waar men onder andere af wil van koloniale straatnamen. Ook laten we zien dat het aanpassen van straatnamen op verschillende plekken in Zuid-Afrika tot verzet leidde door enkele groepen onder meer in de vorm van vandalisme en diefstal van aangepaste straatnaamborden.

In **hoofdstuk 8** formuleren we tot slot de conclusies en aanbevelingen. Om de diversiteit van de stad evenwichtig te vertegenwoordigen, is een stevige verankering van diversiteit en inclusie nodig in beleid en praktijk. Hieronder volgt een korte opsomming van de aanbevelingen:

1. Formuleer een heldere doelstelling, visie en aanpak, onder meer door streefcijfers op te nemen voor nieuwe straatnamen en een representatiematrix te gebruiken waar vernoemingen naar ondervertegenwoordigde groepen op gescoord en gevolgd kunnen worden;
2. Geef burgers, experts op verschillende gebieden, zelforganisaties van groepen met verschillende migratieachtergronden en andere relevante groepen en organisaties meer inspraak bij het straatnaamgevingsproces;
3. Een diverse samenstelling van de commissie en commitment aan richtlijnen voor inclusie;
4. Kies strategische wijkthema's;
5. Bevorder representatie van de diversiteit van de stad in de openbare ruimte ook via bijvoorbeeld standbeelden en monumenten;
6. Besteed aandacht aan verborgen verhalen van mensen die veel hebben betekend voor Amsterdam;
7. Blijf ontwikkelingen volgen via (monitor)onderzoek.

1.

Inleiding

In dit inleidende hoofdstuk schetsen we de aanleiding van het onderzoek, te weten het initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'. Vervolgens bespreken we de onderzoeksvraag, doelstellingen en aanpak van deze studie. We sluiten het hoofdstuk af met een leeswijzer van het rapport.

1.1. Initiatiefvoorstel

In 2018 nam de Amsterdamse gemeenteraad het initiatiefvoorstel "Diverse stad, diverse straatnamen" aan (ingediend door PvdA-gemeenteraadslid Sofyan Mbarki)¹. Dit initiatiefvoorstel vroeg om:

- 'het verankeren van onze gedeelde geschiedenis in de Amsterdamse straatnamen'
- 'de huidige straatnamen in kaart [brengen] en aanbevelingen [doen] voor mogelijkheden om te komen tot een representatievere afspiegeling van de Amsterdamse diversiteit in de openbare ruimte'
- 'bij naamgeving rekening [houden] met een betere afspiegeling van de diversiteit van Amsterdam'
- '[straatnamen in nieuwbouwwijken] vernoemen naar Amsterdamse migranten die aan de stad hebben bijgedragen of straatnamen die te maken hebben met recente en eerdere (arbeids)migratiestromen naar onze stad'.

In het initiatiefvoorstel wordt als vertrekpunt genomen dat Amsterdam al eeuwenlang een 'migratiestad' is. In dit verband wordt ook verwezen naar de 'gedeelde geschiedenis' van Amsterdammers en wordt gerefereerd aan het gelijknamige programma 'Gedeelde Geschiedenis' van de Gemeente Amsterdam, waarin de nadruk ligt op de 'verschillende achtergronden' van Amsterdammers². In het initiatiefvoorstel wordt ook aangehaald dat Amsterdam 'een van de meest diverse steden ter wereld' is³.

In het initiatiefvoorstel wordt verwezen naar een eerder aangenomen initiatiefvoorstel uit 2013, getiteld 'Amsterdam op weg naar meer vrouwen in het straatbeeld'⁴, waarbij de ambities nog niet gerealiseerd lijken te worden (zie hoofdstuk 5). Naar aanleiding van dit voorstel is een criterium toegevoegd aan de criteria waaraan voorstellen voor nieuwe straatnamen door de Commissie Naamgeving Openbare Ruimte (CNOR) worden getoetst: "Bij persoonsvernoemingen verdient het toekennen van namen van vrouwen en andere ondervertegenwoordigde groepen uit de samenleving de voorkeur. Diversiteit staat hierbij voorop."

¹ https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/864507/initiatiefvoorstel_d_d_5_maart_2018_van_raadslid_mbarki_pvda_getiteld_diverse_stad_diverse_straatnam.pdf

² Een belangrijke doelstelling van het programma 'Gedeelde Geschiedenis' is: 'Laten zien dat de geschiedenis van de stad een geschiedenis is van elke Amsterdammer en dat deze veel diversiteit en kleur omvat.' Benadrukt wordt dat inwoners veel 'verschillende achtergronden' hebben. Als vertrekpunt wordt beschreven dat Amsterdam al eeuwenlang een 'migratiestad' is en dat Amsterdam, met circa 180 nationaliteiten, een zeer multiculturele stad is. Thema's die volgens het gemeentebestuur in elk geval aandacht verdienen zijn: 'Amsterdam migratiestad', 'Kolonialisme en slavernij', en 'de Tweede Wereldoorlog'. Ook wordt opgemerkt dat er nog veel meer invalshoeken mogelijk zijn, 'bijvoorbeeld Amsterdam als stad van vrijzinnigheid en protest (neem Provo in de jaren zestig of de ontwikkeling van de LHBTI-beweging)'. Zie <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/diversiteit/gedeelde/> en https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/888905/gedeelde_geschiedenis_brief_college.pdf

³ Sinds 2015 presenteert Amsterdam zich, met circa 180 nationaliteiten, als een van de meest multiculturele steden ter wereld. Zie onder andere <https://www.at5.nl/artikelen/176666/amsterdam-is-toch-niet-de-meest-diverse-stad-ter-wereld>

⁴ <https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/1220489/1/document>

1.2. Probleemstelling en doelstelling

Als reactie op het initiatiefvoorstel uit 2018 heeft het college van burgemeester en wethouders besloten een onderzoek te laten uitvoeren naar 'diversiteit in de straatnaamgeving in Amsterdam'. Daar waar de nadruk in het initiatiefvoorstel op etnische diversiteit ligt, focust de opdrachtformulering van het gemeentebestuur op diversiteit in bredere zin. Naast diversiteit in migratieachtergronden gaat het over de 'verhouding man-vrouw', 'LHBTI'ers' en 'mensen met een verstandelijke of psychische beperking'. De centrale vraag van het onderzoek is door de gemeente als volgt geformuleerd:

"Welke maatregelen moet de gemeente Amsterdam nemen om de diversiteit van de Amsterdamse bevolking meer dan nu het geval is te laten terugkomen in de straatnaamgeving?"

De aandacht gaat uit naar nieuwe straatnamen. Het wijzigen van bestaande, naar historische figuren vernoemde straatnamen vanwege een controversiële achtergrond, valt buiten deze studie.⁵

Het onderzoek is conform het initiatiefvoorstel gericht op het in kaart brengen van de huidige straatnaamgeving en moet leiden tot aanbevelingen om tot een meer representatieve afspiegeling van de Amsterdamse migratiegeschiedenis en diversiteit in de openbare ruimte te komen. Voor het onderzoek zijn de volgende doelstellingen bepaald:

1. Het operationaliseren van de begrippen "diversiteit" en "migratie" zodat hieraan objectieve criteria verbonden kunnen worden.

Met deze criteria moet de straatnaamcommissie CNOR in staat worden gesteld om toekomstige voorstellen voor straatnaamgeving te wegen op de gewenste representatie van de Amsterdamse diversiteit en migratieachtergronden in de openbare ruimte.

2. Het in kaart brengen van de huidige straatnamen in Amsterdam.

Het doel is om tot een categorisering van de straatnamen te komen waaruit blijkt hoe de verhouding is tussen straten die vernoemd zijn naar personen versus straten die vernoemd zijn naar objecten of andere kenmerken. Bij straten die vernoemd zijn naar personen is het doel inzicht te bieden in de verhouding tussen mannen en vrouwen en mensen met verschillende migratieachtergronden. Ook moet worden gekeken naar de verhouding tussen personen uit andere 'minderheidsgroepen' en personen die daar niet uit komen. Denk hierbij aan LHBTI'ers en mensen met een verstandelijke of psychische beperking. Bij niet naar personen vernoemde straatnamen geldt dat in beeld moet worden gebracht of deze objecten te relateren zijn aan 'diversiteit' en 'migratie'.

3. Het analyseren van de huidige straatnaamgevingprocedure

Het doel van deze analyse is om inzicht te verkrijgen in de procedurele eigenschappen van de straatnaamgeving en hoe deze de inhoud en totstandkoming van straatnamen beïnvloeden.

⁵ Een ander onderzoek dat zich hier wel op zal richten, is aangekondigd.

4. Het doen van aanbevelingen

De aanbevelingen zijn gericht op adviezen hoe de gemeente kan komen tot een meer representatieve afspiegeling van de Amsterdamse diversiteit in de openbare ruimte.

1.3. Terminologie

In het initiatiefvoorstel en in de opdrachtformulering komen verschillende termen aan bod, namelijk: diversiteit, representatie en inclusie. Over het gebruik van deze termen wordt in de literatuur veel gediscussieerd. Sommige auteurs menen dat de termen niet los staan van elkaar. Volgens Van Houten (2008) impliceert een streven naar meer diversiteit het bestrijden van discriminatie en uitsluiting en het bevorderen van inclusie. Dat betekent dat verschillen gerespecteerd worden en dat er ruimte is voor iedereen. Anderen zien een belangrijk verschil in betekenis van de termen. 'Diversiteit' wordt dan bijvoorbeeld gezien als een aanduiding voor een bestaande realiteit dat mensen op uiteenlopende kenmerken van elkaar verschillen zoals geslacht, leeftijd, etniciteit en seksuele voorkeur (zie bijvoorbeeld de Code Culturele Diversiteit).⁶ Het is vooral descriptief (beschrijvend) en niet prescriptief (normatief en gericht op een gewenste situatie). Inclusie en representatie hebben in tegenstelling tot diversiteit wel een prescriptieve associatie en impliceren een opgave (Riordan, 2014). Daarnaast klinkt de kritiek dat de term diversiteit voorbij gaat aan ongelijkheid, sociale uitsluiting, inclusie en representatie (Ahmadi, 2017).⁷

Een andere relevante term voor dit onderzoek is 'intersectionaliteit.' Het veronderstelt dat mensen beschikken over verschillende sociale identiteiten, zoals hun gender, etniciteit, sociaal-economische positie, religie, seksualiteit en nationaliteit. Deze verschillende identiteiten kunnen elkaar wederzijds beïnvloeden. Volgens de Commissie Diversiteit (2016) van de UvA helpt een intersectioneel perspectief ons om alert te zijn op uitsluitingsmechanismen waarbij mensen op basis van een combinatie van sociale identiteiten gelijktijdig worden uitgesloten. Ze constateert bijvoorbeeld dat genderbeleid vaak gericht is op witte vrouwen. Er is al gauw geen oog voor racisme zodra de focus op gender ligt. Andersom geldt dat ook. In het onderzoek hebben we zowel in het veldwerk als bij de rapportage aandacht voor deze verschillende termen en de discussie hierover. Ook bij de aanbevelingen zullen we hier kort op terugkomen.

1.4. Onderzoeksaanpak en opbouw rapport

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden hebben we verschillende onderzoeksactiviteiten verricht. Om te beginnen hebben we een literatuurverkenning gedaan naar de migratiegeschiedenis van Amsterdam. Deze is in **hoofdstuk 2** beschreven.

⁶Zie voor de Code Culturele diversiteit: <https://museumvereniging.nl/media/publicationpage/publicationFile/code-culturele-diversiteit.pdf>

⁷'Diversiteit' wordt gezien als een zogenoemd 'essentially contested concept'. Uiteenlopende interpretaties en betekenissen zijn mogelijk. Deze openheid maakt dat de vraag of 'diversiteit' als term behulpzaam is bij het in gang zetten van veranderingen sterk afhankelijk is van de vraag wie de macht heeft om het begrip te operationaliseren (Ahmed, 2007).

Om meer inzicht te verkrijgen in de procedure rondom straatnaamgeving hebben we relevante documentatie en adviezen van de Commissie Naamgeving Openbare Ruimte (CNOR) van de afgelopen twee jaar bestudeerd. Ook hebben we een focusgroep onder de CNOR afgenomen en een ambtenaar hierover geïnterviewd. We hebben onder meer naar de volgende aspecten rondom de procedure gekeken:

- Instellingsbesluit Commissie Naamgeving Openbare Ruimte (CNOR);
- Wisselwerking tussen belanghebbenden die voorstellen voor straatnaamgeving indienen en de CNOR die adviseert aan de hand van de criteria in het instellingsbesluit;
- Adviezen van de CNOR;
- De criteria die de CNOR gebruikt voor de naamgeving van straten.

De uitkomsten hiervan zijn in **hoofdstuk 3** beschreven.

In samenwerking met Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) van de Gemeente Amsterdam hebben we een uitgebreide analyse gemaakt van de ruim 6.000 straatnamen in Amsterdam⁸. Het doel van deze analyse was om inzicht te verkrijgen in de mate waarin er sprake is van representatie van de diversiteit van de stad. De uitkomsten van de analyse zijn verwerkt in **hoofdstuk 4**.

Ook is er een enquête onder de Amsterdamse bevolking uitgezet. Het doel van de enquête, die door OIS werd uitgevoerd, was het achterhalen in hoeverre burgers op de hoogte zijn dat zij zelf namen mogen aandragen. Een ander doel was om inzicht te verkrijgen in de vraag hoe belangrijk Amsterdamse burgers representatie van de diversiteit van de stad in de naamgeving van de openbare ruimte vinden en welke argumenten zij daarbij aandragen. De resultaten van de enquête bespreken we in **hoofdstuk 5**.

Verder hebben we interviews afgenomen en een feedbacksessie georganiseerd met zowel experts met kennis rondom diversiteit, inclusie en gerelateerde onderwerpen als vertegenwoordigers van enkele (zelf)organisaties die zich inzetten voor de emancipatie van verschillende groepen. De focus lag daarbij op groepen die ondervertegenwoordigd zijn in de Amsterdamse straten, zoals mensen met diverse migratieachtergronden, vrouwen, lhbt'i'ers en mensen met een beperking. De betrokkenheid van personen met diverse achtergronden was van belang om ruimte te bieden voor verscheidene perspectieven (zie bijlage 4 voor de geraadpleegde personen). In de interviews is onder meer gevraagd naar het draagvlak voor verandering en welke ideeën en onderliggende argumenten mensen daarbij aandragen. In **hoofdstuk 6** beschrijven we aan de hand van citaten de opvattingen en ideeën van de respondenten.

Om te leren van ervaringen en ideeën buiten Amsterdam hebben we personen geïnterviewd die betrokken zijn bij de straatnaamgeving in de gemeenten Eindhoven, Utrecht Rotterdam en Den Haag. Ook hebben we een beperkte literatuurverkenning gedaan naar relevante ervaringen in het buitenland. Deze ervaringen in binnen- en buitenland komen in **hoofdstuk 7** aan de orde.

In **hoofdstuk 8** formuleren we tot slot de conclusies en aanbevelingen. We geven in dit slothoofdstuk antwoord op de hoofdvraag. De aanbevelingen zijn gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek.

⁸ OIS heeft in overleg met de onderzoekers van dit rapport de analyse uitgevoerd. Op grond van deze analyse is hoofdstuk 4 geschreven door het onderzoeksteam.

2.

Amsterdam,
al eeuwen
een stad van
verscheidenheid

Om een eerste globale indruk te krijgen van de huidige diversiteit van de Amsterdamse bevolking presenteren we in dit hoofdstuk cijfers over de demografische kenmerken van de bevolking van Amsterdam. Daarna wordt specifiek ingegaan op de 'migratiediversiteit' in de stad. We geven eerst een schets van de geschiedenis van Amsterdam als migratiestad - en presenteren vervolgens benaderingen van migratiediversiteit, inclusief enkele cijfers.

2.1. Diversiteit in cijfers

Op 1 januari 2019 woonden er volgens OIS-gegevens 862.987 personen in Amsterdam. Dat waren er ruim 8000 meer dan een jaar eerder. Volgens OIS zal Amsterdam rond 2032 boven een miljoen inwoners uit komen.⁹ Het CBS en het Planbureau voor de Leefomgeving verwachten dat dit in 2035 gebeurt.¹⁰ Tussen 2019 en 2040 zal het inwonertal van Amsterdam met 23 procent toenemen. De meeste groei zal daar plaatsvinden waar de meeste nieuwe woningen worden gebouwd: in Amsterdam-Noord neemt het inwonertal het sterkste toe, met 47 procent, op de voet gevolgd door Amsterdam-Oost met 45%.¹¹

Vrouwen vormen in het huidige Amsterdam een kleine meerderheid: er woonden op 1 januari 2019 435.000 vrouwen in de hoofdstad. Zij vormden hiermee 50,4% van de Amsterdamse bevolking. De 428.000 mannen vormen de resterende 49,6%.¹²

Amsterdam, de stad van het COC, het homo-monument, de Gay Pride en het eerste homohuwelijk, wordt vaak als 'Gay Capital' van Europa gezien. Hoeveel LHBT'ers er in Amsterdam wonen is echter niet precies bekend. Er kan wel een schatting worden gemaakt van het aandeel LHBT'ers. Op grond van de enquête 'De Staat van de Stad' (2016) wordt het aandeel LHBT'ers in Amsterdam geschat op 9,5% van de totale bevolking. Van de vrouwen identificeert 3% zich als lesbisch en 4% als biseksueel; van de mannen 11% als homoseksueel en 2% als biseksueel.¹³ Deze percentages liggen boven het landelijk gemiddelde. Volgens cijfers van Movisie (2018) noemt 2,3 tot 2,8 % van de Nederlandse mannen zich homoseksueel en noemt 1,2 tot 3 % van de Nederlandse vrouwen zich lesbisch.¹⁴ Van de mannen noemt 0,7 tot 2,8 % zich biseksueel en van de vrouwen noemt 2,1 tot 3,3 % zich biseksueel.¹⁵ Het aantal of aandeel transgenders in Amsterdam is onbekend.¹⁶ Kromhout en Wolf (2019) schatten het aantal transgenders in Amsterdam op 5.000 personen. Movisie denkt dat het aantal transgenders landelijk op 0,6 a 0,7% van de bevolking ligt. Verder schat Movisie dat 1 op de 200 mensen een interseksuele conditie hebben, dit komt neer op ongeveer 85.000 mensen in Nederland en ruim 4000 in Amsterdam. Daarnaast verwacht Movisie dat 3,9% van de bevolking genderfluide is en zich niet eenduidig identificeert met een van de twee geslachten (vrouw of man).¹⁷

⁹ <https://www.parool.nl/amsterdam/amsterdam-groeit-vooral-door-komst-van-expats-b450c816/>

¹⁰ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/37/sterke-groei-in-steden-en-randgemeenten-verwacht>

¹¹ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/pdf/2019_factsheet%20bevolkingsprognose%202019-2040.pdf

¹² <https://www.ois.amsterdam.nl/feiten-en-cijfers/?20000> Er wordt bij deze cijfers geen schatting gemaakt van het aantal interseksuele personen.

¹³ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/nieuws/17122_Fact%20sheet%20lhbti%20Amsterdammers%202017_def_nov2017.pdf

¹⁴ <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-08/LHBTI-feiten-cijfers-2018.pdf>

¹⁵ <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-08/LHBTI-feiten-cijfers-2018.pdf>

¹⁶ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/nieuws/14251_fact%20sheet%20LHBT%27ers%20in%20Amsterdam_def.pdf

¹⁷ <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-08/LHBTI-feiten-cijfers-2018.pdf>

Volgens de laatste versie van de Staat van de Stad hebben drie op de tien Amsterdammers last van één of meer langdurige ziekten, aandoeningen of lichamelijke of psychische beperkingen.¹⁸

Het aandeel Amsterdammers dat zich verwant voelt met een religie neemt langzaam af. Inmiddels voelt een kleine tweederde van de Amsterdammers zich niet (meer) verwant met een religie.¹⁹ Vooral het aandeel christelijke Amsterdammers neemt af. Het aandeel christelijke en islamitische Amsterdammers is in procenten gelijk (14%). Andere geloven, waaronder boeddhisme, jodendom en hindoeïsme worden niet vaker dan door 1% van de bevolking genoemd.²⁰

Ruim 54% van de Amsterdammers heeft volgens de definitie van het CBS een 'migratieachtergrond'.²¹ Dat betekent volgens de CBS-definitie dat deze Amsterdammers zelf buiten Nederland zijn geboren of één van hun ouders. Marokkaanse, Surinaamse en Turkse Amsterdammers vormen in het huidige Amsterdam volgens deze definitie de grootste groepen met een migratieachtergrond. De groei van Amsterdam komt de laatste jaren vooral van de groepen die door OIS worden omschreven als 'overig niet-westers' en 'westers'. De meeste migranten komen al jaren uit Engeland, de Verenigde Staten, India, Duitsland, Italië, Frankrijk en de voormalige Sovjet-Unie. Het aantal mensen uit Syrië is de afgelopen jaren in Amsterdam het sterkste toegenomen: van 651 in 2015 tot 3659 op 1 januari 2019.²² Syrische Amsterdammers vormen, ondanks deze groei, overigens nog steeds maar een klein deel (0,4%) van de gehele Amsterdamse bevolking.

2.2. Amsterdam, stad van immigranten²³

Amsterdam, dat zich vanaf ongeveer 1200 gestaag ontwikkelde tot een handelsstad, is zeker vanaf de 16^e eeuw een 'immigratiestad' te noemen. Nadat de Spanjaarden in 1585 Antwerpen hadden ingenomen, trokken veel mensen uit de Zuidelijke Nederlanden naar Amsterdam, waardoor de economische en culturele positie van de stad sterker werd. Het inwonertal van Amsterdam groeide van 30.000 in 1560 tot 219.000 in 1680 en 240.000 een halve eeuw later. Amsterdam werd een wereldstad. (Lucassen, 2018)

De snelle groei van Amsterdam lag volgens de historicus Prak aan de soepele opstelling van het stadsbestuur, vooral in geloofskwesties. "Aanhangers van andere geloven dan het calvinisme werd weinig in de weg gelegd. Amsterdam was daarin echt uitzonderlijk. Dat joden zonder veel belemmeringen het burgerrecht konden verwerven, was in bijvoorbeeld Utrecht ondenkbaar. Die tolerantie was geen ideologische zaak, het was puur pragmatisme. De handel mocht niet gehinderd worden."²⁴

¹⁸ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/pdf/2017_staat%20van%20de%20stad%20amsterdam_ix.pdf

¹⁹ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/pdf/2017_staat%20van%20de%20stad%20amsterdam_ix.pdf

²⁰ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/pdf/2017_staat%20van%20de%20stad%20amsterdam_ix.pdf

²¹ <https://www.ois.amsterdam.nl/feiten-en-cijfers/?20000>

²² <https://www.ois.amsterdam.nl/feiten-en-cijfers/?20000>

²³ Bij het schrijven van dit hoofdstuk is o.a. gebruik gemaakt van L. & J. Lucassen (2018), Vijf eeuwen migratie; een verhaal van winnaars en verliezers. Amsterdam, Atlas Contact. Verder van teksten van de websites vijfeeuwen migratie.nl, onsamsterdam.nl, republiekallochtonie.nl

²⁴ <https://onsamsterdam.nl/hoer-amsterdam-na-1578-een-wereldstad-werd>

De gebroeders Lucassen (2018) schrijven in hun boek *Vijf eeuwen migratie* over de populariteit van de Republiek als vestigingsoord in die tijd:

"Op het individuele niveau waren de vrijheden in de Republiek eveneens groter en gemakkelijker bereikbaar dan elders. Het stedelijk burgerrecht was relatief goedkoop, gildelidmaatschap betaalbaar, dienstbodes en arbeiders werden bij contractbreuk niet strafrechtelijk maar civielrechtelijk vervolgd, aan huwelijkskandidaten werden geen economische eisen gesteld en met de armenzorg en sommige vormen van onderlinge verzorging was er een - zij het zeer basaal - sociaal vangnet."

De stad groeide in die tijden enorm dankzij immigratie. In de eerste helft van de zeventiende eeuw, die in de context van Amsterdam en Nederland vaak als 'Gouden Eeuw' wordt beschreven, was 40 procent van de Amsterdammers afkomstig uit het 'buitenland' (Lucassen, 2018). Een deel van de immigranten kwam in die jaren uit andere delen van de republiek: uit Noord-Holland, Zuid-Holland, Overijssel, Friesland en Gelderland. Vanuit het 'buitenland' kwam de toestroom uit de Zuidelijke Nederlanden, het Duitse Rijk, Scandinavië, Frankrijk, Engeland en Schotland en talrijke andere Europese landen. Vanaf het eind van de 16de eeuw vestigden zich de eerste Spaanse en Portugees-joodse families (of Sefardische Joden) in Amsterdam, vanaf omstreeks 1630 kwamen joodse families uit Midden- en Oost-Europa (de Asjkenazim).

De Duitsers en Scandinaviërs vormden de grootste groepen en deden vaak het werk dat bij de geboren Amsterdammers minder populair was: op de vloot naar 'Indië', laden en lossen in de haven, werken als dienstmeisje of knecht. Ook de schoenmakers, de droogscheerders (lakenbereiders), de bakkers, de kleermakers en de opperlieden waren meestal uit het buitenland afkomstig.

Aan het begin van de 16^e eeuw vestigden de eerste moslims zich in Amsterdam. Het ging in die tijd voornamelijk om islamitische Ottomaanse en Perzische gezanten, slaafgemaakten, handelaren en kapers. Rond 1610 was er in Amsterdam mogelijk een eerste (huis)moskee, die gebruikt werd door uit Spanje gevluchte 'Moren'.

In de 16^e eeuw verschenen met de Sefardische joden, waarvan een deel handelaar in slaafgemaakte mensen was, ook de eerste 'tot slaaf gemaakten' naar Amsterdam. In de 17^e eeuw kreeg Amsterdam meer inwoners van kleur. De korte periode (1627-1657) dat de West-Indische Compagnie een kolonie ('Nova Holanda') in Brazilië exploiteerde, kwamen immigranten met een Afrikaanse achtergrond naar Amsterdam. De Nederlanders handelden in Nova Holanda ook in tot slaaf gemaakten, maar in Amsterdam kwamen volgens Lucassen en Lucassen (2018) in die periode alleen zwarte matrozen en andere vrijen. Ook recent onderzoek van historicus Mark Ponte laat zien dat Amsterdam halverwege de zeventiende eeuw een gemeenschap van een klein honderd vrij zwart Afrikanen kende²⁵.

Nadat Nederland vanaf 1634 de 'Antillen' op Spanje had veroverd, volgde in 1667 de verovering van Suriname op de Engelsen (later dat jaar geruild tegen Nieuw-Amsterdam) en werd zowel op de 'Antillen' als in Suriname in tot slaaf gemaakte mensen gehandeld. De gemeente Amsterdam werd een van de drie eigenaren van de Sociëteit van Suriname, het bedrijf dat tussen 1683 en 1795 Suriname exploiteerde. Deze Sociëteit onderdrukte de lokale bevolking, zette suikerplantages op en handelde in tot slaaf gemaakte

²⁵ <https://www.tseg.nl/articles/10.18352/tseg.995/>, <https://www.parool.nl/nieuws/amsterdam-had-al-vroeg-een-afrikaanse-gemeenschap~bd913d51/>

mensen die daar moesten werken. Vanaf 1683 was de Sociëteit verantwoordelijk voor het transport van duizenden mensen vanuit Afrika naar Suriname.

Tussen 1680 en 1720 kwamen er naar schatting zo'n 35000 a 50.000 Franse protestanten - 'Hugenoten' - naar Nederland, voor een belangrijk deel naar Amsterdam. In de 18^e eeuw kwamen immigranten voornamelijk uit Duitsland, Scandinavië en Frankrijk. In de loop van de 18^e eeuw vestigden zich ook Griekse handelaren in Amsterdam, waar inwoners van Smyrna (Klein-Azië) handelshuizen startten om Europese producten te kopen en 'oosterse' producten te verkopen.²⁶ Ook nam het aantal joden toe: aan het eind van de 18^e eeuw was naar schatting 9-10% van de Amsterdamse bevolking joods.

In de 19^e eeuw nam de migratie naar Nederland af, ook door het kwijtraken van de centrale positie in de internationale handel. Er kwamen wel bijvoorbeeld Italiaanse schoorsteenvegers naar Nederland en Duitse dienstbodes, marskramers en handelaren, waarvan een deel zich in Nederland vestigde en winkels openden. De Winkel van Sinkel en warenhuizen als C&A, V&D en Peek & Cloppenburg zijn in deze periode door Duitse immigranten in Nederland opgericht (Lucassen, 2018).

Nadat de VOC was opgeheven en 'Indië' in 1800 officieel een Nederlandse kolonie was geworden, kwam er een 'Koninklijk Nederlands-Indisch Leger' (KNIL). KNIL wierf soldaten in België en Duitsland, maar ook in Zwitserland, in Afrika (Ghana) en op de Molukken. Zo werden er bijvoorbeeld ruim 3.000 soldaten in het huidige Ghana geronseld. Meer dan 450 van hen bleven na hun diensttijd in Indonesië en werden gerekend tot het Europese deel van de bewoners van de Nederlandse kolonie. Tijdens en na de dekolonisatie vertrok het grootste deel van hen naar Nederland, net zoals de alle andere 'Europeanen' of daarmee gelijkgestelden die een Nederlands paspoort hadden.²⁷

Aan het begin van de 20ste eeuw steeg het aantal immigranten in Nederland. Het neutrale Nederland ving tijdens de Eerste Wereldoorlog honderdduizenden burgers, vooral vluchtelingen uit België (circa 900.000 mensen) op. De meesten van hen vertrokken na de oorlog weer. Na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) kwamen meer dan 150.000 kinderen, voornamelijk meisjes, vaak ondervoed, voor een vakantie bij Nederlandse pleegouders. Deze vakanties werden geregeld door Nederlandse hulporganisaties. Het overgrote deel kwam uit Hongarije, maar het betrof ook enkele Oostenrijkse kinderen die voor een tijdje naar Nederland werden gehaald. Naar schatting zijn zo'n 15.000 kinderen in Nederland gebleven.

Tijdens het interbellum kwamen er verder vluchtelingen uit Rusland en Duitsland en veel arbeidsmigranten voornamelijk uit Duitsland, maar ook uit bijvoorbeeld Italië. Verder kwamen in het eerste deel van de 20^e eeuw de eerste groepen Chinezen naar Nederland. Chinese zeelieden vestigden zich in voornamelijk Amsterdam en Rotterdam (Butter, e.a., 1994). In de jaren dertig kwamen Chinezen onder andere naar Nederland als pindaverkoper. Vanaf de jaren vijftig groeide het aantal Chinese restaurants die hun personeel vaak uit China en uit Hongkong haalden.

²⁶ <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/periode/1800-1900/volledige-tekst>

²⁷ www.vijfeeuwenmigratie.nl/periode/1945-heden/volledige-tekst?page=1

Na de Tweede Wereldoorlog nam het aantal 'immigranten' toe. Leo en Jan Lucassen (2018) geven hiervoor drie redenen:

- 1) De dekolonisatie van Nederlands-Indië en Suriname;
- 2) De totstandkoming van de verzorgingsstaat en onvoorziene permanente vestiging van als tijdelijk bedoelde (gast)arbeiders;
- 3) Het internationale humanitaire regime, met het Vluchtelingenverdrag van 1951 als ijkpunt (in 1955 door Nederland ondertekend), en de ontwikkeling van het vluchtelingenbeleid.

Zo kwamen er circa 300.000 mensen uit de voormalige kolonie Indonesië. Ook kwamen in 1951 12.500 Molukkers naar Nederland, voornamelijk voormalige KNIL-militairen en hun gezinnen die werden ondergebracht in aparte opvangkampen. Er kwamen al langer mensen uit Suriname naar Nederland, vaak in het kader van een studie of om te werken, maar in de jaren zeventig nam het aantal dat naar Nederland verhuisde flink toe. Rondom de onafhankelijkheid op 25 november 1975 besloten ongeveer 140.000 mensen naar Nederland te verhuizen (tussen 1970 en 1980).

Ook van de 'Antillen' kwamen aanvankelijk vooral hoger opgeleide 'Antillianen' naar Nederland om hier te studeren en te werken. De immigratie nam in de tweede helft van de jaren tachtig en omstreeks 2000 toe, waarbij het veel meer dan in het verleden ook ging om laagopgeleide jongeren met weinig kansen op de arbeidsmarkt.

De (gast)arbeiders in Nederland kwamen eerst uit Zuid-Europa (Spanje, Italië, Griekenland) en later uit Turkije en Marokko. Daarnaast kwamen 'westerse' migranten, zoals Amerikanen, Japanners, Belgen, Engelsen en Duitsers naar Nederland en later migranten uit voormalig Oost-Europa. Vluchtelingen en asielzoekers kwamen uit de hele wereld, waaronder Hongarije, Chili, Vietnam, Iran, Irak, voormalig Joegoslavië, Afghanistan, Somalië, Eritrea en Syrië.

Tot slot zijn, vooral vanaf de jaren zeventig, veel kinderen naar Nederland gekomen in het kader van adoptie. Deze kinderen waren afkomstig uit verschillende landen in Afrika, Azië, Latijns-Amerika en Europese landen. De laatste jaren neemt het aantal kinderen dat per jaar geadopteerd wordt sterk af.

2.3. Verschillende benaderingen van de 'migratieachtergronden' van Amsterdammers

Er zijn verschillende manieren om 'migratieachtergronden' af te bakenen, variërend van een beperkte definitie waarbij naar de huidige nationaliteit wordt gekeken tot een ruime definitie waarbij meerdere generaties terug wordt gekeken.

Bij een ruime definitie waarbij de familiegeschiedenis wordt betrokken, hebben bijna alle Amsterdammers een migratieachtergrond. Volgens de onderzoekers van het Centrum voor de Geschiedenis van Migranten heeft, als je maar lang genoeg terug zoekt, uiteindelijk 98% van alle Nederlanders buitenlandse voorouders.²⁸ Dit percentage zal onder Amsterdammers, gezien de migratiegeschiedenis van de stad, zeker niet lager liggen.

²⁸ <https://vijfeeuwenmigratie.nl>

Wanneer alleen naar nationaliteit wordt gekeken dan woonden er op 1 januari 2018 in Amsterdam 718.000 inwoners met de Nederlandse nationaliteit. Dat was 84% van de bevolking. De overige 130.000 Amsterdammers hadden 168 verschillende andere nationaliteiten. De grootste groepen met een andere nationaliteit dan de Nederlandse waren de ruim 10.000 Britse Amsterdammers (1,2% van het totaal aantal Amsterdammers), op de voet gevolgd door Turkse, Marokkaanse, Duitse en Italiaanse Amsterdammers.

Een andere mogelijkheid is te kijken naar het geboorteland van Amsterdammers. Ruim 265.000 Amsterdammers zijn in het 'buitenland' geboren. Dit zijn zogenaamde 'eerste generatie' migranten en samen vormen zij 31% van de Amsterdamse bevolking. De grootste groepen van deze 'eerste generatie migranten' zijn de Surinaamse Amsterdammers die met 35.000 personen 4,1 % van de bevolking vormen²⁹, gevolgd door Marokkaanse Amsterdammers (34.000) en Turkse Amsterdammers (22.000).

Door het CBS en OIS wordt gekozen voor een definitie van 'migratieachtergrond' waarbij wordt gekeken naar het geboorteland van de persoon zelf en van de ouders. Deze personen van de zogenaamde 'eerste generatie' en 'tweede generatie' hebben in deze methodiek een migratieachtergrond, personen van de 'derde generatie' hebben in deze methodiek geen migratieachtergrond meer.

Een meerderheid van de Amsterdammers, een kleine 55%, heeft volgens de CBS-methodiek een migratieachtergrond. Zij zijn zelf in het buitenland geboren of één van hun ouders. De grootste groep wordt gevormd door Marokkaanse Amsterdammers. Ongeveer één op de elf Amsterdammers heeft een Marokkaanse 'migratieachtergrond' (minimaal één ouder die in Marokko geboren is). Hieronder de 30 grootste bevolkingsgroepen volgens de CBS definitie van 'migratie-achtergrond'.

30 grootste bevolkingsgroepen in Amsterdam naar migratie-achtergrond per 1-1-2019

Migratie-achtergrond	2019		Migratie-achtergrond	2019		Migratie-achtergrond	2019	
Nederland	393185	45,6%	Sovjet-Unie (voormalig)	10448	1,2%	Polen	5610	0,7%
Marokko	76692	8,9%	Italië	10350	1,2%	Brazilië	5272	0,6%
Suriname	64588	7,5%	Frankrijk	8616	1,0%	Bulgarije	4741	0,5%
Turkije	44054	5,1%	India	7808	0,9%	Roemenië	3857	0,4%
Indonesië/ Nederlands-Indië (voormalig)	24556	2,8%	Spanje	6869	0,8%	Iran	3828	0,4%
Duitsland	18984	2,2%	Joegoslavië (voormalig)	6796	0,8%	Portugal	3762	0,4%
Groot-Brittannië	14535	1,7%	Egypte	6395	0,7%	Syrië	3659	0,4%
Ghana	12478	1,4%	China	6382	0,7%	Afghanistan	3017	0,3%
Nederlandse Antillen en Aruba	12173	1,4%	Pakistan	5807	0,7%	Irak	3014	0,3%
Verenigde Staten	10794	1,3%	België	5752	0,7%	Griekenland	2887	0,3%

Op grond van cijfers OIS

Het is belangrijk op te merken dat deze cijfers maar een beperkt beeld laten zien. Ze laten maar tot op zekere hoogte zien met welke herkomstgroepen Amsterdammers zich identificeren. Zo is bijvoorbeeld de

²⁹ Suriname was tot aan 1975 een onderdeel van Nederland, dus wie tot aan 1975 naar Amsterdam kwam was in feite geen 'immigrant', maar iemand die binnen het Koninkrijk der Nederlanden verhuisde. Toch worden ook zij hier gerekend tot de mensen met een 'migratieachtergrond'.

groep Amsterdammers met roots in Indonesië aanmerkelijk groter dan de cijfers laten zien. Landelijk wordt deze groep op 1,5 tot 2 miljoen Nederlanders geschat.³⁰ Een groot deel van hen behoort echter niet meer tot de eerste of tweede generatie en staat daarom in de statistieken als 'Nederlander zonder migratieachtergrond'. Toch kunnen zij zich vanwege hun roots, cultuur, religie, geschiedenis etc. verbonden voelen met een of meerdere groepen met een migratieachtergrond in Indonesië, of kan een deel van hen daartoe steeds door anderen gerekend worden op grond van naam, uiterlijk en andere factoren. Datzelfde geldt voor andere Amsterdammers met een migratieachtergrond of andere afkomst.

Ook neemt het aantal kinderen uit 'gemengde relaties' gestaag toe. Inmiddels is één op de zes relaties in Nederland een 'gemengde relatie', van ouders van verschillende achtergronden. Bijna de helft van de Surinaamse Nederlanders is bijvoorbeeld getrouwd met een Nederlander 'zonder migratieachtergrond'.³¹

Toenemende 'migratiediversiteit'

Omdat de migratie naar Nederland een steeds grotere diversiteit kent, spreken Engbersen en Scholten (2018) over 'migratiediversiteit'. Deze diversiteit manifesteert zich op verschillende manieren. Allereerst is het aantal herkomstlanden toegenomen. In Nederland wonen inmiddels personen die afkomstig zijn uit 223 verschillende herkomstlanden (Jennissen, e.a., 2018). Verder uit de diversiteit zich in uiteenlopende migratiemotieven (arbeid, asiel, familie en studie), opleidingsniveaus, religieuze achtergronden, leeftijden, verblijfsstatussen en verblijfsduur (Engbersen & Scholten, 2018).

In Amsterdam is deze 'migratiediversiteit' ook goed zichtbaar als we kijken naar de voorspelde groei van Amsterdammers die worden ingedeeld in de categorieën 'westers' en 'niet-westers'. Terwijl het aandeel Nederlanders zonder migratieachtergrond en de nu nog grotere groepen als Surinaamse, Marokkaanse, Antilliaanse en Turkse Amsterdammers zal afnemen, zal het aandeel uit overige 'westerse' en 'niet westerse' groepen stijgen.

Deze tabel laat ook zien dat de huidige indeling, waarbij de bevolkingsgroepen van Surinaamse, Turkse, 'Antilliaanse' en Marokkaanse afkomst specifiek vermeld worden, minder relevant wordt.³²

Aandeel bevolking naar migratieachtergrond in procenten, 1 januari 2019 en de prognoses hiervan voor 2040

Migratieachtergrond	2019	2040
Surinaams	7,5	4,6
'Antilliaans'	1,4	1,2
Turks	5,1	4,8
Marokkaans	8,9	7,2
Overig 'niet-westers'	12,9	19,7
'Westers'	18,6	21,7
Nederlands	45,6	40,7

³⁰ Algemeen Dagblad, 16 augustus 2010.

³¹ <https://www.volkskrant.nl/mensen/aantal-gemengde-relaties-neemt-toe-tot-een-op-de-zes-b5d17cc6/>

³² <https://www.ois.amsterdam.nl/feiten-en-cijfers/amsterdam/?20050>

In de WRR-verkenning *Migratie en Classificatie* (Bovens et al. 2016) wordt beargumenteerd dat de tweedeling 'westers' en 'niet-westers' niet langer bruikbaar is. Deze indeling suggereert een geografisch onderscheid te zijn, maar is volgens de WRR eerder een cultureel onderscheid met een koloniale ondertoon. Vooral de landen met een bevolking of cultuur van overwegend 'West-Europese' oorspronkelijke afkomst worden tot de 'westerse' landen gerekend, terwijl migranten uit voormalige West-Europese koloniën die geen bevolking of cultuur met overwegend 'West-Europese' oorspronkelijke afkomst kennen, als 'niet-westers' worden geclassificeerd. Problematisch is bijvoorbeeld de classificatie van 'migranten' uit de (voormalige) Nederlandse 'Antillen', terwijl de laatsten zelfs vrijwel allemaal Nederlander zijn. Ook voor een groot deel van de Surinaamse 'migranten' geldt dat ze destijds als Nederlander naar het Europese deel van het Nederlandse Koninkrijk kwamen. Migranten uit het voormalige Nederlands-Indië, waarvan een deel een Europese achtergrond had, worden dan weer wel als 'westers' geclassificeerd (Bovens et al. 2016: 65-66). Verder is het onderscheid tussen 'westers' en 'niet-westers' volgens de WRR ook niet informatief. Het is moeilijk uit te leggen waarom migranten uit Japan, Oezbekistan en Indonesië wel als 'westers' worden gezien, maar migranten uit Argentinië, Chili en Zuid-Korea niet (Jennissen, e.a., 2018).

Een focus op een (nationale) etniciteit kan ook de interne diversiteit binnen groepen miskennen. Jennissen e.a. (2018) beschrijven bijvoorbeeld de diversiteit binnen de Surinaamse en Indonesische gemeenschappen in Nederland. Binnen de categorie Surinamers is er sprake van een grote mate van heterogeniteit. De Surinaamse gemeenschap in Nederland bestaat voor ongeveer 50 procent uit Afro-Surinamers oftewel 'Creolen' en Marrons (Choenni en Harmsen, 2007). De overige Surinamers zijn Hindostanen (34 procent van het totaal), Javanen (13 procent) en een aantal kleinere groepen (Chinezen, 'Boeroes', Libanezen, Caraïben en Arowakken) die samen slechts 3 procent van de in Nederland verblijvende Surinamers uitmaken (Jennissen, e.a. 2018).

Ook de Nederlanders die Indonesië als herkomstland hebben, kennen een grote mate van diversiteit, variërend van 'totoks' tot bijvoorbeeld indo's, Molukkers, Peranakan-Chinezen en recent gearriveerde Indonesische kennismigranten. Binnen die groepen bestaat dan ook weer veel diversiteit. Zo verschillen de Molukkers die afkomstig zijn uit de centraal gelegen eilanden van de Molukse archipel (vaak Ambonezen genoemd) wat betreft taal en religie van de bevolkingsgroep die afkomstig is van de Zuidoost-Molukken, ook wel Keiëzen genoemd (Jennissen, e.a. 2018).

Als alternatief heeft de WRR een nieuwe indeling voorgesteld (Jennissen, e.a., 2018), waarin het controversiële onderscheid tussen 'westers' en 'niet-westers' vervalft. De WRR onderscheidt hierbij 18 verschillende groepen gebaseerd op geografische ligging en taal, soms aangevuld met religie of het politieke systeem in de herkomstlanden. Daarnaast worden zes specifieke landen/gebieden onderscheiden. Het gaat om de volgende 18 groepen:

1. Angelsaksische landen	11. Zuidoost-Azië en de Pacific
2. Duitstalige landen	12. Oost-Azië
3. Scandinavische landen	13. Voormalige 'West-Indische koloniën' (Suriname en de voormalige 'Nederlandse Antillen')
4. 'Mediterrane' landen	14. België
5. Midden- en Oost-Europa	15. Indonesië en voormalig 'Nederlands-Indië'
6. Arabische landen	16. Marokko
7. Latijns-Amerika	17. Nederland
8. 'Sub-Sahara-Afrika'	18. Turkije
9. Zuid-Azië	
10. Centraal-Azië	

Ook op deze indeling is verschillende kritiek mogelijk. Zo heeft bijvoorbeeld de groepering van 'Sub-Sahara-Afrika' problematische aspecten³³. Voor wat hierop volgt zullen wij echter deze indeling volgen.

Op grond van deze indeling ziet de samenstelling van de Amsterdamse bevolking er als volgt uit:

Samenstelling bevolking Amsterdam op grond van WRR-indeling

WRR-indeling	2018	2019
landen van herkomst	aandeel	aandeel
Nederland	46,6%	45,6%
Marokko	8,9%	8,9%
Suriname	7,6%	7,5%
Turkije	5,1%	5,1%
Midden- en Oost-Europa	4,0%	4,2%
'Mediterraan' Europa	3,9%	4,1%
Angelsaksische landen	3,9%	4,1%
'Sub-Sahara-Afrika'	3,1%	3,2%
Indonesië/ Voormalig 'NLS-Indië'	2,9%	2,8%
Duitstalige landen	2,6%	2,6%
Latijns-Amerika	2,2%	2,3%
Arabische landen	2,0%	2,1%
Zuid-Azië	1,6%	1,8%
Oost-Azië	1,4%	1,5%
(Voormalige) 'NLse Antillen'	1,4%	1,4%
Centraal-Azië	0,8%	0,8%
Zuidoost-Azië en Pacific	0,7%	0,7%
België	0,7%	0,7%
Scandinavische landen	0,5%	0,5%

³³ Zie bijvoorbeeld <https://qz.com/africa/770350/why-do-we-still-say-saharan-africa/> en <https://www.economist.com/the-economist-explains/2019/03/07/what-is-sub-saharan-africa>

3.

Naamgeving van
de openbare
ruimte in
Amsterdam

Het Amsterdamse gemeentebestuur is sinds de 19^e eeuw verantwoordelijk voor de naamgeving van delen van de openbare ruimte als straten en pleinen, bruggen en viaducten, terreinen en landschappelijke gebieden zoals (sport)parken en begraafplaatsen. Het gemeentebestuur wordt daarbij geadviseerd door de Commissie Naamgeving Openbare Ruimten (CNOR). In dit hoofdstuk is een korte historische schets van de straatnaamgeving in Amsterdam te vinden. Daarnaast besteden we aandacht voor de huidige procedure waarbij we in het bijzonder ingaan op de adviezen van de CNOR.

3.1. Historische schets

De eerste straatnamen ontstonden in de volksmond. Volgens straatnaamexpert René Dings werd een straatnaam bijvoorbeeld afgeleid van een gebouw in de straat (kerkstraat, schoolstraat), een opvallend kenmerk (bredeweg, hogeweg), van de functie (westermarkt, houthaven) of van de bestemming (haarlemmerstraat). Een straat kon vernoemd worden naar een persoon die eigenaar was van de grond, maar ook naar degene die bijvoorbeeld op de hoek van de straat woonde. (Dings, 2017)

Straatnamen konden in meerdere varianten naast elkaar bestaan en ze veranderden in de loop der tijd ook regelmatig van naam. Dings geeft als voorbeeld de Damraksteeg, die ook Dubbeleworststeeg, Jan Cortensteegje, Romenijbootsteeg en Romenijsteeg heeft geheten.

Aan het begin van de zestiende eeuw ontstond in de wijk Lastage (tegenwoordig Nieuwmarktbuurt) voor het eerst een buurt waar de straatnamen binnen een bepaald thema vielen (Jonkerstraat, Ridderstraat, Koningsstraat, Keizerstraat). Later, in de zeventiende eeuw, werden de Leliestraat en de Leliegracht naar het huis 'In de witte lelie' vernoemd. Toen er nieuwe straten kwamen, werd besloten die ook naar chique siergewassen te noemen als egelantier, anjelier en roos (Dings, 2017).

In de loop van de 18^e en de 19^e eeuw werden de straatnamen steeds meer geformaliseerd. Bij de eerste landelijke volkstelling in 1795 en 1796 van toen nog de Bataafse Republiek werd gebruik gemaakt van districten en panden, maar dat bleek volgens Dings niet handig. Daarom werd in 1796 in Amsterdam besloten houten straatnaamborden op te hangen en de huizen te nummeren. De gemeenten gingen overzichten bijhouden van straten en gebouwen. In 1832 werd in Nederland het Kadaster ingevoerd.

Na de Grondwetwijziging van 1848 volgde in 1851 de Gemeentewet. Hiermee werd het toekennen van namen van delen van de openbare ruimte in Nederland officieel een taak van de gemeente. Op 26 februari 1862 werd besloten dat straatnamen, na een formele voordracht van Burgemeester en Wethouders, door de Gemeenteraad zouden worden vastgesteld.

Het was lange tijd ongebruikelijk om straten naar personen te vernoemen, maar dat veranderde in de loop van de 19^e eeuw. Volgens Dings gebeurde dit waarschijnlijk onder invloed van de Fransen, die in de tijd dat ze Nederland bestuurden, gemakkelijker waren in het vernoemen van personen. Zo heette de Dam enige tijd Place Napoleon (Dings, 2017). Op 20 april 1870 werd in de Amsterdamse gemeenteraad besloten om meer personen te vernoemen. Dat leidde al snel tot een kleine burgemeestersbuurt nabij het Frederiksplein. Later werden schrijvers, dichters, staatslieden en 'zeehelden' in Amsterdam-West vernoemd, schilders en beeldhouwers in Zuid en wetenschappers in Oost. (Bakker, 2006)

Noemen en hernoemen. De invloed van burgers

Dat het vernoemen van straten officieel een taak van de gemeente was geworden, betekende niet dat de burgers helemaal geen invloed meer hadden. Bewoners dienden geregeld een verzoek in om een persoon te vernoemen. Zo hield D.H. de Castro³⁴ in het Algemeen Handelsblad van 2 juni 1877 een hartstochtelijk pleidooi om Gijsbrecht van Amstel te vernoemen:

"Evenals reeds voorlang in de groote steden van het buitenland, zoo werd sedert de nieuwe uitlegging der stad ook ten onzent het stelsel aangenomen, mannen van groote verdiensten, door verbinding hunner namen aan straten, kaden of pleinen te eeren en te populariseeren. Dankzij het initiatief onzer vroede mannen, brengt ons bijna elke tred, vooral in de nieuwe stadswijken, een of ander van hen voor den geest, die zich eenmaal om Amsterdam verdienstelijk gemaakt, of daar op een of ander gebied geschitterd hebben. (...).. eerbiedwekkende namen, namen, die aan een grootsch verleden herinneren en menig voorbijganger tot nadere studie der geschiedenis onzer stad zullen opwekken. (...) in hunne rij ontbreekt nog één, die er zeker niet in mag gemist worden, die van den grondvester der stad, waarin zij geleefd en gewerkt hebben, die van een GIJSBRECHT VAN AMSTEL."³⁵

Een later voorbeeld stamt uit 1921. In de oude krant 'De Tijd' uit maart 1921 valt te lezen: "De afdeling Amsterdam der Federatie van Sociaal Anarchisten zal bij het gemeentebestuur pogingen doen, om een der straten naar wijlen F. Domela Nieuwenhuis te noemen."

Een halve eeuw later, in 1976, wordt onder andere voor een Domela Nieuwenhuisplein gepleit, ditmaal door een Amsterdams PSP-gemeenteraadslid. In het Parool van 27 oktober 1976 wordt het raadslid, Erik Meijer, geïnterviewd.

"De keuze van straatnamen blijkt overal ter wereld samen te hangen met de heersende ideologie en met de machtsverhoudingen in de klassenstrijd ... Momenteel heeft de ondernemer meer kans vernoemd te worden dan de arbeiders die door hun werk voor hem de winst produceren ... Het valt niemand op dat de onvindbare weg waar niemand woont toevallig de naam draagt van zo'n onverantwoordelijke "rode oproerkraai" terwijl voormannen van rechts zoals Colijn hun naam mochten geven aan belangrijke straten in arbeidersbuurten waarin de kinderen en kleinkinderen van de slachtoffers van hun beleid wonen"³⁶

Hernoemen

Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw dienden burgers ook bij de gemeente verzoeken in om straten te hernoemen. Dat kon een praktische reden hebben, bijvoorbeeld omdat straatnamen te veel op elkaar leken, maar het kon ook met de uitstraling van een straat te maken hebben. Dings geeft het voorbeeld van bewoners die klaagden wanneer ze in een 'steeg' woonden, omdat een steeg werd geassocieerd met

³⁴ Mogelijk was dit David Henriques de Castro Mozeszoon (1826- 1898) die tijdens zijn leven studie maakte van de Portugees-joodse gemeenschap in Amsterdam en over een indrukwekkende bibliotheek beschikte

³⁵ <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?query=straatnamen+amsterdam&coll=ddd&sortfield=date&identificer=ddd:010103054:mpeg21:a0052&resultsidentificer=ddd:010103054:mpeg21:a0052>

³⁶ <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&identificer=ABCDDD:010840159:mpeg21:a0216&resultsidentificer=ABCDDD:010840159:mpeg21:a0216>

'vies' en 'armoedig'. Het leidde ertoe dat tot in de jaren zestig van de 20^e eeuw 'ontsteging' plaats vond: stegen werden hernoemd in straten.

De laatste eeuw zijn er in Amsterdam niet veel straatnamen van naam veranderd. Tijdens de Duitse bezetting kreeg een aantal straten en parken die waren vernoemd naar leden van het Koninklijk Huis en personen van Joodse afkomst nieuwe namen. Die beslissing werd direct na de oorlog, op 18 mei 1945, weer ongedaan gemaakt. De Euterpestraat, waaraan tijdens de oorlog het hoofdkwartier van de Sicherheitsdienst was gevestigd, werd na de oorlog vernoemd naar verzetsman Gerrit van der Veen. Ook werd in de jaren na de oorlog het Daniel Willinkplein herdoopt in het Victorieplein en werden de namen van de Noorderamstellaan, de Zuideramstellaan en de Amstellaan vervangen door respectievelijk de Churchillaan, de Rooseveltlaan en de Stalinlaan. Deze laatste laan werd in 1956 opnieuw hernoemd en heet sindsdien de Vrijheidslaan.

Stalin was niet de enige die na verloop van tijd controversieel werd verklaard. In 1997 werd besloten de Karel Lotsylaan van naam te veranderen omdat de voetballer en oud-voorzitter van de KNVB in de oorlog zou hebben samengewerkt met de Duitsers. De laan in stadsdeel Buitenveldert heet sindsdien 'Gustav Mahlerlaan'.³⁷

Het eerder geciteerde PSP-raadslid Meijer hekelde in 1976 de koloniale straatnaamgeving. Hij pleitte voor aanpassing van sommige straatnamen en "voor een overgangperiode waarin oude straatnaambordjes worden doorgestreept maar leesbaar blijven." Ook benoemde hij de problematiek van 'koloniale' tegenover 'antikoloniale' straatnaamgeving: "De Indische buurt kan enige antikoloniale kenmerken krijgen door een Merdekaplein of een Soekarnostraat in te stellen".

Transvaalbuurt

Al langere tijd is er in Amsterdam discussie over straatnamen in de Transvaalbuurt. In de jaren zeventig en tachtig lukt het in de Transvaalbuurt in Amsterdam-Oost burgers, onder meer zwarte activisten, aanpassingen in namen van reeds vernoemde straten te realiseren. Al pakten de uiteindelijke veranderingen veel minder ingrijpend uit dan de activisten oorspronkelijk voor ogen hadden.

De straatnamen in de Transvaalbuurt zijn begin twintigste eeuw vernoemd naar personen en begrippen die verwezen naar de 'Boeren' in Zuid-Afrika en hun strijd. Transvaal was een van de autonome Afrikaner-republieken in Zuid-Afrika. In 1977 werd de gemeente vanuit een burgerinitiatief gevraagd een groot aantal straten in de Transvaalbuurt opnieuw te vernoemen, dit maal naar antiapartheid-activisten. Vanuit de lokale buurtbewoners kwam er echter veel protest.

De Transvaalbuurt was immers tot de Tweede Wereldoorlog een joodse buurt en door de Duitse bezetters tot een afgesloten getto gemaakt: Judenviertel II, waaruit bijna alle bewoners werden afgevoerd. Het veranderen van straatnamen zou volgens de buurtbewoners de geschiedenis van de wijk uitwissen en de slachtoffers doen vergeten.³⁸ Uiteindelijk werd door de gemeente alleen het Pretoriusplein (in 1904 vernoemd naar Pretorius, een sleutelfiguur onder de 'Boeren' in Zuid-Afrika) in de Transvaalbuurt opnieuw vernoemd, deze keer naar Steve Biko, voorvechter van burgerrechten in Zuid-Afrika. Deze wijziging werd in 1978 doorgevoerd.

In 1985 werd onder andere vanuit de Verenigde Naties opgeroepen tot maatregelen voor een economische boycot tegen Zuid-Afrika en haar apartheidsregime. In 1985 kondigde de toenmalig burgemeester

³⁷ <https://www.trouw.nl/nieuws/omstreden-karel-lotsy-maakt-plaats-voor-gustav-mahler-bdde766a/>

³⁸ <https://onsamsterdam.nl/transvaalbuurt-tussen-boerenoorlog-en-anti-apartheid>

van Amsterdam, Ed van Thijn, ook in Amsterdam maatregelen aan die aan de economische boycot tegen Zuid-Afrika zouden bijdragen. Het voornemen was in 1985 Amsterdam tot 'Anti-Apartheidsstad' te verklaren. Deze ontwikkelingen werden door de Amsterdamse actiegroep 'Black People' aangegrepen om de burgemeester opnieuw te vragen om aanpassing van de straatnamen in de Transvaalbuurt.

In juni 1985 wordt in de krant Het Vrije Volk melding gemaakt van een actie tegen straatnamen:

"Vijf actievoerders zijn vannacht door de Amsterdamse politie aangehouden omdat zij in de Transvaalbuurt straatnaambordjes weghaalden. Zij hebben dit gedaan omdat die bordjes "herinneren aan de koloniale veroveringsdrang van Nederland in Zuid-Afrika en de bloedige onderdrukking die daarop volgde". Er moeten nieuwe straatnamen in de Transvaalbuurt komen, van mensen die zich verzet hebben tegen het apartheidsregime en daarom zijn vermoord of levenslange gevangenisstraffen uitzitten, aldus een verklaring. In de Transvaalbuurt hangen teveel namen van 'helden' uit de Boerenoorlog en van presidenten, die het apartheidssysteem verdedigen. Het vroegere Pretoriusplein werd enkele jaren al omgedoopt tot het Steve Bikoplein, maar ook andere straatnamen moeten veranderd worden, zo vinden de actievoerders."³⁹

In oktober 1985 schrijft de groep 'Black People' aan de burgemeester van Amsterdam, Ed van Thijn: "Heer Burgemeester, onze organisatie ziet graag dat U het daartoe leidt, dat per onmiddellijke ingang, de straatnamen respectievelijk "Botha", "Transvaal", "Kruger", "Verwoerd" (de geestesvader van apartheid en oud-amsterdammer), veranderen in: Nelson Mandela – Walther Sisulu – Albtertina Sisulu – Winnie Mandela – Albert Luthuli – Govan Mbeki – Victoria Mxenge – Benjamin Moloise – Solomon Mahlangu en al de namen van het zwarte verzet in Zuid Afrika." De 'Black People' vertegenwoordigers schrijven verder: "Het verklaren van de stad Amsterdam als Anti-Apartheidsstad zou ons inziens ook moeten inhouden dat alle straatnamen (pleinen / wijken) die herinneren aan apartheid per onmiddellijke ingang veranderd dienen te worden."

Opnieuw blijft de verandering echter beperkt. Uiteindelijk wordt vanuit de Ambtelijke Werkgroep Transvaalbuurt het initiatief opgepakt voor een anti-apartheidsmonument. Uiteindelijk vervaardigt kunstenaar P  p   Grégoire in 1986 een beeld tegen apartheid en uitsluiting dat op de hoek van het Krugerplein en de Louis Bothastraat wordt geplaatst. Deze laatste straat wordt uiteindelijk hernoemd naar Albert Luthuli, die in de jaren zestig president van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) was en de Nobelprijs voor de Vrede won. Onder de nieuwe naam blijft dan nog wel op een tweede bordje vermeld staan: 'Voorheen Louis Bothastraat'.

Ook meer recent zijn er voorbeelden van acties rondom straatnamen in Amsterdam. In 2018 nam de feministische actiegroep De Bovengrondse het initiatief voor de actie 'Meer vrouw op straat', waarbij 12 straatnamen in Amsterdam in een ochtend werden aangepast. Zo werd onder andere de naam Ferdinand Bol vervangen door Mies Bouwman en werd van het Rokin de Beyonc   Boulevard gemaakt.⁴⁰

Binnenkort zal in Amsterdam opnieuw een hernoeming aan de orde zijn. In de loop van dit jaar zal besloten worden welke straat, plein of boulevard vernoemd zal worden naar Johan Cruijff. In het geval van Cruijff, waarschijnlijk wereldwijd de bekendste Amsterdammer, werd eerder al besloten af te zien van het criterium

³⁹ <https://www.delpher.nl/nl/kranten/view?coll=ddd&page=2&identifier=ddd:010962055:mpeg21:a0138&resultsidentifier=ddd:010962055:mpeg21:a0138>

⁴⁰ <https://www.oneworld.nl/achtergrond/meervrouwopstraat/>

dat iemand minstens vijf jaar eerder overleden moet zijn. Een eerdere poging om het Stadionplein te hernoemen naar Johan Cruijff strandde.⁴¹

3.2. Van Commissie voor de Straatnamen naar CNOR

Vanaf 1933 werd bij het opstellen van de voordrachten van straatnamen advies ingewonnen bij een subcommissie van de zogenaamde Windstreken Commissie, die al snel de 'Commissie voor de Straatnamen' werd genoemd. Deze commissie bestond uit vertegenwoordigers van overheidsdiensten die te maken hadden met de adressering in Amsterdam (Bevolkingsregister, Bouw en Woningtoezicht, Posterijen) of met verkeer in de stad (Stadsontwikkeling). Daarnaast zaten er adviseurs in als een neerlandicus en deskundigen op het gebied van de geschiedenis van stad en land.

Tot 1981, toen de stadsdelen werden ingesteld, lag de verantwoordelijkheid voor de naamgeving bij de gemeenteraad. De nieuwe stadsdeelraden kregen de bevoegdheid tot het geven van namen in hun eigen stadsdeel. De Wet basisregistraties adressen en gebouwen (BAG), die in 2009 in werking trad, kent de bevoegdheid tot het vaststellen, inclusief de naamgeving, van openbare ruimten toe aan de gemeenteraad. De gemeenteraad heeft deze bevoegdheid gedelegeerd aan de dagelijks besturen van de stadsdelen. Bij de herziening van het bestuurlijk stelsel in maart 2014 delegeerde de gemeenteraad deze bevoegdheid aan het college (nu: art. 7 Verordening basisinformatie 2018).

Behalve door de Commissie voor de Straatnamen werd de besluitvorming in de jaren tachtig ook voorbereid door de afdeling Ruimtelijke Ordening, Grondzaken en Openbare Werken van de Secretarie. Vanaf 12 juni 1991 werden alle partijen verplicht om advies te vragen aan de Commissie voor de Straatnamen, onder andere om te voorkomen dat er dubbele naamgeving zou plaatsvinden.

Na de inwerkingtreding van de Wet BAG in 2009 heeft de Commissie naamgeving openbare ruimten (CNOR) de rol van de Commissie voor de Straatnamen overgenomen. De BAG kent immers meer typen openbare ruimten dan straten. Deze CNOR is een adviescommissie die de kwaliteit van, en de eenheid in, de naamgeving moet waarborgen. Ook kan het college bij de naamgeving advies krijgen van het betrokken stadsdeel.

Samenstelling van de CNOR

Volgens artikel 4 van het instellingsbesluit van de CNOR bestaat de commissie uit:

- a. de directeur van de Dienst Basisinformatie (DBI);
- b. de gemeentearchivaris;
- c. de directeur van het Meertens Instituut;
- d. een vertegenwoordiger van PostNL;
- e. een vertegenwoordiger van de Bestuursdienst;
- f. ten minste drie en ten hoogste vijf personen die niet werkzaam zijn bij de gemeente Amsterdam, op basis van hun deskundigheid.

⁴¹ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-johan-crujff-toch-geen-plein-in-amsterdam-kreeg-b179506a/>

De eerste vijf leden (a tot en met e) kunnen worden vervangen door een door hen aan te wijzen plaatsvervanger die werkzaam is bij hun organisatie. De overige, onder f genoemde leden worden door het college benoemd voor een periode van vijf jaar. Zij zijn ten hoogste tweemaal herbenoembaar en kunnen tussentijds ontslag nemen.

Op dit moment bestaat de CNOR uit vertegenwoordigers van: de afdeling Basisinformatie van de gemeente Amsterdam (de voorzitter), het Stadsarchief van de gemeente Amsterdam, de afdeling Bestuur en Organisatie van de gemeente Amsterdam, het Meertens Instituut en drie personen op persoonlijke titel. Momenteel bestaat de CNOR uit zes mannen en twee vrouwen.

De CNOR vergadert normaal gesproken eenmaal per drie maanden, aan het einde van elk kwartaal.

Procedure

Wanneer er sprake is van stadsuitbreiding, stadsvernieuwing, of wanneer er andere situaties zijn waarbij openbare ruimten ontstaan of veranderen, bestaat de noodzaak aan deze delen van de openbare ruimte een naam te geven. Suggesties voor straatnamen of andere delen van de openbare ruimte komen vaak van organisatieonderdelen van de gemeente, projectontwikkelaars, de CNOR en van burgers die op de hoogte zijn van de mogelijkheid een straatnaam voor te stellen.

Bij de afdeling Basisinformatie en de CNOR bestaat geen zicht op de kenmerken van de burgers die namen aandragen. Het is onbekend of het om een divers samengesteld gezelschap gaat of niet.

Een bekend voorbeeld van een Amsterdammer die zich zeer betrokken heeft getoond bij de straatnaamgeving is Peter Korrel, de initiatiefnemer van de website www.bruggenvanamsterdam.nl. Deze voormalige universitair docent, Nederlands kampioen Quizzen en wereldreiziger (Korrel had in 2007 alle erkende landen ter wereld bezocht) heeft zich de laatste jaren ingespannen om er voor te zorgen dat alle Amsterdamse bruggen een naam krijgen. Het lukte hem om onder andere om bruggen in Park de Meer te laten vernoemen naar zestien Ajacieden, die in begin jaren 70 drie keer de Europacup I gewonnen hebben.⁴²

Burgers kunnen ook expliciet worden opgeroepen namen aan te dragen, zoals het geval was in 2016 toen het Amsterdamse college naar aanleiding van een voorstel van de VVD ('Bruggen slaan naar een Amsterdams verleden') burgers opriep voorstellen in te dienen voor de destijds 1334 bruggen die nog geen naam hadden.⁴³ Alle bruggen, met en zonder naam, zijn te vinden op de site <http://www.bruggenvanamsterdam.nl>, van Peter Korrel.

Een verzoek of een suggestie voor een straatnaam komt binnen bij de afdeling Basisinformatie van de gemeente Amsterdam. Deze toetst de suggestie aan vastgestelde criteria (zie hieronder) en aan procedurele aspecten. Indien nodig wordt met de aanvrager van de naam overlegd. Vervolgens legt de afdeling Basisinformatie de aanvraag voor advies aan de CNOR voor en stelt een voorstel op dat aan het college van B en W wordt voorgelegd ter vaststelling.⁴⁴

⁴² <https://www.sociaalverhaal.nl/page/7346/van-melkboer-tot-doctor>

⁴³ <https://www.parool.nl/nieuws/amsterdammers-mogen-bruggen-een-naam-geven-b49b96f6/>

⁴⁴ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/dienstverlening/basisinformatie/basisinformatie/registraties/bag/commissie-naamgeving/>

Ook onderhoudt de afdeling Basisinformatie in samenspraak met de CNOR groslijsten met mogelijke namen.⁴⁵ Voor dit onderzoek konden we deze lijsten niet inzien, wel kregen we van Basisinformatie het volgende overzicht van de thema's waarover lijsten zijn of worden aangelegd:

"Bekende Europese Paleizen; dansers (* er is al een buurt in wording met deze namen); Europeanen, grondleggers van de Europese gedachte (denkers & schrijvers, wegbereiders etc.); striptekenaars en Illustratoren; volkszangers en kleinkunstenaars (er is al een buurt in wording met deze namen); overleden burgemeesters (*er is al een buurt in Amsterdam); Amsterdamse opperrabbijnen; Radicale Verlichting; moderne muziekcomponisten; TV-persoonlijkheden van het eerste uur; schrijvers/publicisten; zandplaten en ondiepten; medicinale planten (* er is al een buurt in Amsterdam); Amsterdamse Joffers; verzetshelden/heldinnen; sporters; componisten; dichters; politici (*er is al een buurt); fabeldieren (advies CNOR nog vereist); 1000 en 1 vrouwen; ondergronden in Nederland (advies CNOR); uitgestorven diersoorten (advies CNOR); verlichte filosofen (advies CNOR); vrouwelijke wetenschappers; COBRA-groep (Advies naar CNOR). Mogelijke nieuwe categorieën: Filmsterren, (internationale) Popsterren en (internationale) zangers/zangeressen."

Criteria

In de huidige straatnaamgevingprocedure worden voorstellen voor nieuwe straatnamen door de Commissie Naamgeving Openbare Ruimte (CNOR) CNOR gewogen aan de hand van een set criteria. Deze criteria zijn te vinden in artikel 3 van het Instellingsbesluit Commissie Naamgeving Openbare Ruimten en luiden als volgt:

1. Naamgeving van openbare ruimten vindt bij voorkeur plaats op basis van samenhangende naamcategorieën. Bij de naamgeving van nieuwe complexen van straten en pleinen moet daarom eerst de categorie worden gekozen. Bij toekenning van nieuwe namen in een bestaande wijk moeten deze zo veel mogelijk passen bij de omliggende naamgeving.
2. Een voor vernoeming voorgedragen persoon moet blijk hebben gegeven van bijzondere verdiensten voor de Amsterdamse samenleving of de samenleving in bredere zin.
3. Bij persoonsvernoemingen verdient het toekennen van namen van vrouwen en andere ondervertegenwoordigde groepen uit de samenleving de voorkeur. Diversiteit staat hierbij voorop.⁴⁶
4. Personen worden pas vernoemd vanaf vijf jaar na overlijden, met uitzondering van leden van het Koninklijk Huis.⁴⁷
5. Omdat naamgeving voor (zeer) lange termijn geldt, moet worden gewaakt voor modieuze naamgeving en moet terughoudendheid worden betracht bij naamgeving op grond van actualiteiten.
6. Gebruik van achtervoegsels (-straat, -laan, -plein e.d.) geniet de voorkeur.
7. Om verwarring te voorkomen, mogen nieuwe namen in schrijfwijze of in klank niet te veel lijken op reeds in de stad aanwezige namen.

⁴⁵ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/dienstverlening/basisinformatie/basisinformatie/registraties/bag/commissie-naamgeving/>

⁴⁶ Dit criterium werd in 2014 toegevoegd naar aanleiding van het in de gemeenteraad aangenomen initiatiefvoorstel 'Amsterdam op weg naar meer vrouwennamen in het straatbeeld'. Bron: <https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/1220489/1/document>

⁴⁷ Op dit criterium werd in september 2004 een uitzondering gemaakt toen de CNOR positief adviseerde over het vernoemen van bruggen naar nog in leven zijnde Ajacieden in Park de Meer. Dit werd destijds als volgt onderbouwd: "De historie van deze plek geeft alle aanleiding om de mensen die hieraan bijgedragen hebben te eren, zelfs bij leven. Als argument wordt ook nog genoemd de geïsoleerde ligging t.o.v. de stad. De commissie is dan ook van mening dat door in te stemmen met dit voorstel er geen precedent wordt geschapen." Bron: 20040910 Adviezen Commissie voor de straatnamen (PDF, 12 kB)

8. Namen moeten goed uitspreekbaar en niet te moeilijk te schrijven zijn.
9. Bestaande namen worden niet gewijzigd, tenzij er zwaarwegende redenen blijken te zijn die bij de oorspronkelijke naamtoekenning niet bekend waren.
10. Toe te kennen namen mogen niet worden afgeleid van namen van bestaande commerciële instellingen en mogen ook niet gemakkelijk met dergelijke instellingen worden geassocieerd.
11. Vanwege het beperkte aantal nog niet benoemde bruggen in het centrum is toekenning van een naam daaraan alleen mogelijk in zeer uitzonderlijke gevallen.
12. Bij het vernoemen van historische personen en zaken die op meerdere manieren kunnen worden gespeld, wordt de spellingsvariant gekozen die het best aansluit bij de systematiek van de hedendaagse spelling.

Meer over de procedure over straatnaamgeving is te vinden op de website van de CNOR (<https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/dienstverlening/basisinformatie/basisinformatie/registraties/bag/commissie-naamgeving/>). Daar worden ook de adviezen van de CNOR gepubliceerd.

Inclusie

In het kader van dit onderzoek vond op 12 april 2019 een gesprek plaats met de leden van de CNOR. Tijdens dit gesprek benadrukten verschillende leden desgevraagd de roep om een evenwichtigere representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen in deze tijd logisch te vinden. Van belang is dan volgens hen wel hoe 'diversiteit' wordt omschreven en dat de te vernoemen personen voldoende verdiensten hebben gehad. Het huidige derde criterium ("Bij persoonsvernoemingen verdient het toekennen van namen van vrouwen en andere ondervertegenwoordigde groepen uit de samenleving de voorkeur. Diversiteit staat hierbij voorop") biedt volgens sommige leden nog te weinig aanknopingspunten. Dat zou volgens hen concreter uitgewerkt mogen worden, zonder dat het leidt tot heel veel extra criteria.

Enkele CNOR-leden benadrukken dat 'tijd' een belangrijke factor is om tot een evenwichtigere representatie van de diversiteit van de stad te komen. De huidige 6000 straatnamen hebben in 800 jaar vorm gekregen. Met, naar schatting van één van de CNOR-leden, 50 nieuwe straatnamen per jaar, kun je op korte termijn geen grote stappen zetten. Daarnaast komt er, bijvoorbeeld in het geval van migratiediversiteit, volgens het CNOR-lid in de loop der tijd ook steeds meer keuze aan te vernoemen personen die minimaal 5 jaar geleden overleden zijn en voldoende verdiensten hebben gehad. Meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in zaaknamen staat niet als criterium geformuleerd, maar dat zou volgens enkele CNOR-leden ook een mogelijkheid zijn om meer invulling te geven aan diversiteitsdoelstellingen.

Adviezen van de CNOR in 2017-2018

De CNOR vergadert over de namen zoals die door aanvragers zijn aangeleverd. Indien het om namen voor een bepaald deel van de openbare ruimte gaat, wordt een detailkaart toegevoegd van het gebied waar het om gaat. Aanvullende informatie die door de afdeling Basisadministratie hierbij wordt geleverd is beperkt. De meeste informatie wordt door de leden van de Commissie zelf verzameld. Op grond hiervan oordelen ze of aan de eerder genoemde criteria wordt voldaan.

De commissie-leden kunnen bij hun advies vergelijkingen maken met de adviezen die de CNOR eerder heeft genomen en die gepubliceerd zijn op de website van de gemeente. Dit 'collectieve geheugen' biedt overigens maar in beperkte zin steun, omdat de adviezen van de CNOR de afgelopen jaren meestal erg kort en bondig genoteerd worden. De omschrijving van een advies blijft in veel gevallen beperkt tot een puntsgewijze opsomming van de adviezen met vermelding van een naam, een uitspraak over de verdiensten en het advies. Bijvoorbeeld over het voorstel een brug te vernoemen naar LHBT-activist Ad van Delden, werd op 24 november 2017 genoteerd: "Ad van Delden, onvoldoende verdiensten, negatief advies". Soms wordt er iets uitgebreider een advies gedeeld, maar vaak is het ook nog beknopter. Dan wordt, zonder argumentatie of toelichting, alleen een opsomming gegeven van de namen waarover een positief of negatief is gegeven. In de praktijk vormen de leden van de commissie zelf het belangrijkste geheugen.

Criteria, inconsistenties en veranderende inzichten

Zoals de leden van de CNOR zelf ook aangeven, bieden diverse criteria die de CNOR moet hanteren in de praktijk ruimte voor verschillende interpretaties. Dat blijkt ook uit bestudering van de adviezen van de CNOR.

De belangrijkste reden om iemand te vernoemen is 'verdienste'. Dit tweede criterium ("een voor vernoeming voorgedragen persoon moet blijk hebben gegeven van bijzondere verdiensten voor de Amsterdamse samenleving of de samenleving in bredere zin") is niet geoperationaliseerd. In veel gevallen wordt hierom naar vergelijkingen gezocht. In de woorden van één van de CNOR-leden: "Wanneer iemand in het verleden is vernoemd die vijf joden heeft gered, dan moet iemand die 100 joden heeft gered ook vernoemd kunnen worden." Maar bijvoorbeeld een Nobelprijswinnaar, een componist, een verzetsheld of iemand die veel voor een buurt heeft gedaan, zijn qua verdiensten moeilijk vergelijkbaar. Het is aan de leden van de CNOR om steeds weer zo zorgvuldig mogelijk een afweging te maken. Dat doen ze op grond van de aangeleverde informatie, maar vooral naar aanleiding van aanvullende informatie die ze zelf bij elkaar zoeken.

Ter vergelijking: de 'verdiensten' die in brede zin aan je worden toegerekend om in aanmerking te komen voor een Koninklijke onderscheiding, zijn weliswaar iets meer uitgewerkt, maar bieden in de praktijk in beperkte zin handvatten voor een toetsbare en herhaalbare, sluitende beoordeling. Er blijft altijd ruimte voor verschillende interpretaties en discussie.⁴⁸ Verdiensten zijn moeilijk te vergelijken en hoe een verdienste wordt gewaardeerd is onoverkomelijk afhankelijk van de kennis en interesse van de personen die een advies moeten geven, in dit geval de leden van de CNOR.

Dit tweede criterium bestaat bovendien eigenlijk uit twee deelcriteria: verdiensten specifiek voor Amsterdam en verdiensten specifiek voor de gehele samenleving.⁴⁹

⁴⁸ Van verdiensten bij een onderscheiding in de Orde van Oranje Nassau is sprake indien: "a. iemand zich geruime tijd ten bate van de samenleving heeft ingespannen of anderen heeft gestimuleerd; b. iemand een of meer opvallende prestaties heeft geleverd of werkzaamheden heeft verricht die voor de samenleving een bijzondere waarde hebben." "Bij de vaststelling van de bijzondere verdiensten, kan in aanmerking worden genomen dat iemand geruime tijd werkzaamheden heeft verricht op een wijze die betrokkene onderscheidt van anderen en die getuigt van een karaktervolle en voorbeeldige plichtsvulling." Bron: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007391/2010-10-10>

⁴⁹ Vergelijk ook het onderscheid dat gemaakt wordt bij Koninklijke Onderscheidingen. Beperken de maatschappelijke verdiensten zich tot de gemeentegrens, dan wordt meestal de graad Lid toegekend. Hebben de verdiensten een meer regionale of landelijke uitstraling, dan wordt vaak de graad Ridder toegekend. Bij landelijke of internationale verdiensten is de graad Officier meestal passend. Bron: <https://lintjes.nl/veelgestelde-vragen>

In de praktijk lijkt soms aan beide deelcriteria te worden getoetst en soms alleen aan het eerste deel van dit criterium: "bijzondere verdiensten voor de Amsterdamse samenleving". Dat gebeurde bijvoorbeeld in 2017 en 2018, toen werd voorgesteld bruggen te vernoemen naar de Amerikaanse Amelia Earhart, luchtvaartpionier en feministe en naar Carla Brünott, feministe, LHBT-activiste en antiracisme-activiste. In beide gevallen werd geoordeeld dat beide vrouwen onvoldoende verdiensten hebben gehad voor Amsterdam. Vooral in het geval van Brünott was dit opmerkelijk, omdat zij bijna vijftig jaar actief was geweest in Amsterdam. Earhart was nimmer in Amsterdam geweest, maar dat gold bijvoorbeeld ook voor mensen die in dezelfde periode wel een positief advies kregen om vernoemd te worden zoals Boris Pasternak, Pablo Neruda, Comenius, Norbert Elias, Jean Paul Sartre, James Watt en Maria Telkes. Allemaal personen met veel verdiensten, maar voor zover bekend geen specifieke verdiensten voor Amsterdam.⁵⁰

Opmerkelijk was ook het besluit om de Indonesische-Nederlandse verzetsstrijder Rudi Jansz, die met name in Amsterdam actief was, niet te vernoemen omdat hij "onvoldoende verdiensten in het verzet voor Amsterdam" zou hebben gehad. Historicus Herman Keppy, die onderzoek doet naar de rol van de Indische gemeenschap in het verzet tegen de Duitsers noemt Jansz vanwege zijn verzetswerk "een held".⁵¹ Jansz was in 2015 ook één van de twaalf helden die was opgenomen in de expositie *Echte Helden* in het Amsterdamse stadhuis.⁵²

Ook het zevende criterium biedt ruimte voor verschillende interpretaties. Dit criterium luidt: "Om verwarring te voorkomen, mogen nieuwe namen in schrijfwijze of in klank niet te veel lijken op reeds in de stad aanwezige namen." Zo adviseerde de CNOR op 19 mei 2017 om geen brug vernoemen naar Ritsaert ten Cate "vanwege verwarring met bestaande Ten Catestraat". In dezelfde vergadering adviseerde de CNOR echter wel positief over een brug voor Charley Toorop terwijl Jan Toorop ook al een straat heeft. Uiteindelijk besloot het College zowel naar Charley Toorop als naar Ritsaert ten Cate een brug te vernoemen.

Willekeur ligt op de loer wanneer een enkeling als vertegenwoordiger of symbool van een hele groep wordt beschouwd. Zo adviseerde de CNOR in maart 2017 negatief over het vernoemen van de Limburgse Amsterdammer Serge Heederik, die slachtoffer was geworden van zinloos geweld. Reden hiervoor was onder andere dat Joes Kloppenburg al was vernoemd. Deze laatste was daarmee volgens de CNOR symbool geworden "voor alle slachtoffers zinloos geweld".

Een vergelijkbare redenering werd gevolgd bij de voorstellen om bruggen te vernoemen naar homo-activisten en anti-aids activisten Martijn Verbrugge, Riek Stienstra en Janherman Veenker. De CNOR adviseerde bij deze drie personen negatief met als reden: "Met het vernoemen van Niek Engelschman wordt recht gedaan aan allen die zich hebben ingezet voor bestrijden van Aids, HIV, etc." Behalve dat met deze formulering mogelijk de vier betrokkenen te kort wordt gedaan, is het de vraag op grond waarvan categorieën personen wel of niet door een enkel persoon vertegenwoordigd zouden kunnen worden.

Een mooi voorbeeld van hoe er in de loop der tijd anders wordt geoordeeld leverde het voorstel om een brug te vernoemen naar de dichter Daniel Willink, bekend van *Amstellandsche Arkadia* en andere geschriften over de schoonheid van Amsterdam. Op 21 april 2017 oordeelde de CNOR dat deze dichter te

⁵⁰ Het argument 'onvoldoende verdiensten voor de stad Amsterdam' werd in 2017 overigens ook gebruikt om negatief te adviseren over de Siddharta Gautama (boedah) en de filosofen Mikhail Bakoenin, Martin Heidegger en Friedrich Nietzsche. Bij deze laatste drie heren gold daarnaast een andere reden om ze niet te vernoemen: ze waren "niet geheel onomstreden" of "controversieel."

⁵¹ <https://www.trouw.nl/nieuws/het-was-de-wens-van-verzetsman-rudi-jansz-eerst-nederland-vrij-daarna-indonesie-b13e61b1/>

⁵² <https://www.4en5meiamsterdam.nl/nl/page/13810/expositie-echte-helden>

weinig verdiensten had om een brug naar te vernoemen. Dat was opmerkelijk omdat bijna een eeuw eerder de Amsterdamse gemeenteraad nog had besloten naar dezelfde Willink in 1922 een plein te vernoemen. Dit Daniel Willinkplein in het hartje van de Rivierenbuurt werd in 1946 echter hernoemd en heet sindsdien het Victorieplein.⁵³

Enkele cijfers

De adviezen van de CNOR worden gepubliceerd op de pagina van de CNOR op de website van de gemeente Amsterdam.⁵⁴ We hebben de adviezen die in 2017 en 2018 zijn uitgebracht bekeken, in het bijzonder de voorstellen die zijn gedaan om 'straten' te vernoemen naar personen. Uit de adviezen wordt in de meeste gevallen niet duidelijk door wie een voorstel is gedaan.

In 2017 adviseerde de CNOR over 146 voorstellen om delen van de openbare ruimte te vernoemen naar personen. Het ging voornamelijk om namen voor bruggen. In niet alle gevallen wordt uit de adviezen duidelijk of het om mannen of vrouwen ging. Voorzover dat wel duidelijk is, ging het bij 77% van de voorgestelde namen om een man en bij 23% om een vrouw.

Over 44% van de voorgestelde straatnamen die naar mannen werden vernoemd gaf de CNOR een negatief oordeel. Over de voorgestelde vrouwennamen was de CNOR nog iets kritischer: 52% van de voorgestelde namen werden direct afgewezen.

Het aantal voorstellen dat direct werd goedgekeurd was vergelijkbaar: bij mannennamen 31% en bij vrouwennamen 30%. Bij de overige namen (23% van de mannennamen, 18% van de vrouwennamen) gold dat de CNOR in principe positief oordeelde over de voorgestelde naam, maar niet voor het betreffende onderdeel van de openbare ruimte. Het ging dan bijvoorbeeld om voorstellen om bruggen te vernoemen naar grote schrijvers, filosofen e.d. In dat geval oordeelde de CNOR: "positief vanwege verdiensten, maar deze brug is niet passend", of: "voldoende verdiensten, maar op lijst te vernoemen schrijvers voor toekomstige nieuwbouwwijk".

Voorzover te achterhalen ging het bij 15 voorgestelde namen om iemand uit het buitenland die nimmer in Nederland of Amsterdam gewoond heeft. Hiervan waren er drie afkomstig uit een 'niet-westers' land (Nepal, Chili en India). Over zes namen gaf de CNOR een positief advies, hiertoe behoorde een persoon uit een 'niet-westers' land (Pablo Neruda).

Er werden zeven namen voorgesteld van mensen die in Nederland hebben gewoond en een migratie-achtergrond hadden (twee Duitse Nederlanders, een Tsjechische Nederlander, een Antilliaanse Nederlander, een Surinaamse Nederlander, een Zuidafrikaanse Nederlander en een Afro-Amerikaanse die lange tijd in Nederland heeft gewoond). Alleen over de laatste twee (de muzikanten Sean Bergin en Rosa King) oordeelde de CNOR negatief. Verder werden er vier namen voorgedragen van LHBT'ers. Hiervan werden er drie afgewezen.

In 2018 werden minder straatnamen aan de CNOR ter advisering voorgelegd. In dat jaar adviseerde de CNOR over 59 voorstellen om delen van de openbare ruimte te vernoemen naar personen. Het ging opnieuw voornamelijk om namen voor bruggen. In vergelijking met 2017 was het aandeel voorgestelde vrouwennamen iets hoger (31% in 2018 tegen 23% in 2017). Net als in 2017 het geval was, adviseerde

⁵³ Een tweede reden om Daniel Willink niet te vernoemen is dat er al een Carel Willinkplantsoen en een Willinkkloan bestaat.

⁵⁴ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/dienstverlening/basisinformatie/basisinformatie/registraties/bag/commissie-naamgeving/adviezen-cnor/>

de CNOR iets vaker negatief over de voorgestelde vrouwennamen: 56% van de voorgestelde vrouwennamen kreeg een negatief advies en 51% van de voorgestelde mannennamen. Uiteindelijk werd er positief geadviseerd over acht vrouwen en dertien mannen. Daarnaast waren er vijf mannen waarover de CNOR in principe positief oordeelde, maar niet voor de voorgestelde locatie.

In vergelijking met 2017 was in 2018 ook het aandeel voorgestelde namen van mensen met een migratieachtergrond hoger: 10 van de voorgestelde namen betrof iemand met een migratieachtergrond, dat was 17% van het totaal. Het ging om 7 mannen en 3 vrouwen. Het ging om drie Duitse Nederlanders (waaronder één lid van het Koninklijk Huis), twee Surinaamse Nederlanders, twee Antilliaanse Nederlanders, een Indische Nederlander, een Armeens/Indische Nederlander en een Marokkaanse Nederlander. 12% van het totaal aantal aangedragen kandidaten had hiermee een 'niet-westerse' migratieachtergrond. De CNOR adviseerde in drie gevallen negatief: over de Marokkaans-Nederlandse voetballer Appi Nouri (niet overleden), de Indische Nederlander Rudi Jansz ('onvoldoende verdiensten in het verzet voor Amsterdam', zie eerder) en de Antilliaans Nederlandse schrijver, dichter, arts en politicus Nicolaas (Cola) Debrot ('onvoldoende verdiensten voor Amsterdam'). In 2019 werd overigens besloten Debrot alsnog te vernoemen: één van de 27 nieuwe straten op Centrumeiland zal naar hem vernoemd worden.⁵⁵

Van de in totaal 26 voorstellen waarover de commissie uiteindelijk (in principe) positief adviseerde, ging het om zeven (27% van het totaal positieve adviezen) personen met een migratieachtergrond waarvan vier (15%) met een 'niet-westerse' migratieachtergrond (allen mannen) en drie met een 'westerse' (Duitse) migratieachtergrond (allen vrouwen). Van de 59 voorgestelde namen ging het, voor zover bekend, in één geval om een LHBT'er, de eerder genoemde Carla Brünott.

⁵⁵ <https://www.amsterdam.nl/nieuws/nieuws/verleden-straten/>

4.

Een analyse van straatnamen in Amsterdam

In het kader van dit onderzoek maakte de afdeling Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) van de gemeente Amsterdam in overleg met het onderzoeksteam in juni en juli 2019 een analyse van de huidige Amsterdamse straatnamen.⁵⁶ In augustus en september zijn nog enkele correcties doorgevoerd en zijn de 27 straatnamen verwerkt die in juli 2019 door het Amsterdamse College zijn vernoemd naar mensen die zich hebben verzet tegen kolonialisme en slavernij. Op grond van deze analyse, door OIS opgeleverd in de vorm van een powerpoint met begeleidende tekst en verantwoording, een database en een taxonomie, is dit hoofdstuk geschreven door het onderzoeksteam. Hierbij is gebruik gemaakt van teksten en tabellen van OIS, maar zijn er op grond van de data van OIS ook eigen analyses gemaakt.

Het doel van dit straatnamenanalyse-deelonderzoek was om te komen tot een categorisering van de straatnamen waaruit blijkt hoe de verhouding is tussen straten die vernoemd zijn naar personen versus straten die vernoemd zijn naar objecten of andere kenmerken. Bij straten die vernoemd zijn naar personen is het doel inzicht te bieden in de verhouding tussen mannen en vrouwen en mensen met verschillende migratieachtergronden. Ook moet worden gekeken naar de verhouding tussen personen uit andere 'minderheidsgroepen' en personen die daar niet uit komen. Denk hierbij aan LHBT'ers en mensen met een verstandelijke of psychische beperking. Bij niet naar personen vernoemde straatnamen geldt dat in beeld moet worden gebracht of deze objecten te relateren zijn aan 'diversiteit' en 'migratie'.

4.1. Werkwijze

De Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) is door OIS gebruikt als primaire bron. De BAG bevat gemeentelijke basisgegevens van alle adressen en gebouwen in Amsterdam. De BAG is vooral via Dataportaal Amsterdam (CityData) geraadpleegd.⁵⁷

Verder werd gebruik gemaakt van een analyse van Leon de Korte en Sara Sprinkhuizen die in maart 2018 werd gepubliceerd op het online platform De Correspondent. De Korte en Sprinkhuizen analyseerden 5400 Amsterdamse straatnamen.⁵⁸

Daarnaast werd gebruik gemaakt van:

- Internet-bronnen, met name Wikipedia en BruggeninAmsterdam.nl.
- Straatnaamborden in Nieuw-West door middel van veldonderzoek.
- Diverse straatnaamboeken, met name *De naam van onze straat* van J.A. Wiersma en *de stadsatlas van Amsterdam: straatnamen & brugnamen verklaard* van Martha Bakker.

De straatnamen werden stuk voor stuk door OIS bekeken, geregistreerd en vervolgens gecategoriseerd. De taxonomie die hierbij gebruikt werd, was deels vooraf opgesteld in samenspraak met het onderzoeksteam en ontstond deels gaandeweg.

⁵⁶ Met als OIS-onderzoekers: Hans Kleijn, Dave Edwards, Stephanie Poelman, Wibold Jongma

⁵⁷ <https://data.amsterdam.nl>

⁵⁸ <https://decorrespondent.nl/7838/van-pythagoras-tot-amalia-hoe-wij-5-400-amsterdamse-sstraatnamen-analyseerden/3435063241236-835bcea6>

Vanuit de primaire bron werden alle BAG-gegevens van een straat gehaald (unieke code van een straat, straatnaam, stadsdeel, wijk, buurt en type object) en deze werden aangevuld met de resultaten van De Correspondent (persoon of zaak, gender, geboorte- en sterfjaar) en in een database gestopt. Vanuit deze database werd voor elk stadsdeel een Excel-Spreadsheet aangemaakt waarin de kenmerken van een zaak of de vernoemde persoon door de OIS-onderzoekers werden aangevuld en zo nodig verbeterd. Vanuit de ingevulde gegevens over beroepen en verdiensten (redenen van naamgeving) werd een taxonomie opgesteld die werd aangevuld met een taxonomie op hoger niveau waarbij soortgelijke beroepen en verdiensten werden gegroepeerd. Dit is ook gebeurd op de initiële classificatie van de naar zaken vernoemde objecten.

Gehanteerde taxonomieën

Allereerst is er een tweedeling gemaakt tussen zaken en personen. Een 'zaak' wordt gedefinieerd als alles wat niet is te herleiden tot een persoon. In sommige gevallen is dit minder eenvoudig te bepalen dan het lijkt. Ter illustratie: een straat die vernoemd is naar het klooster dat ernaast stond, waarvan het klooster vernoemd was naar een 'heilige', is in dit onderzoek geclassificeerd in de personengroep en niet in de zakengroep. Op deze manier zijn bepaalde kenmerken wel vast te leggen die anders niet vastgelegd zouden worden. Een persoon, in dit geval de 'heilige', heeft bijvoorbeeld kenmerken als een mogelijke religie en geboorte- en sterfjaar.

Hieronder worden de gehanteerde taxonomie en methodiek voor de verschillende kenmerken beperkt uitgelegd. 'Diversiteit' is in dit kwantitatieve onderzoek gedefinieerd door de, in overleg met het onderzoeksteam, vastgestelde categorieën waarop mensen zijn gescoord: herkomst, gender, geboorte- en sterfjaar, al dan niet burgerschap van Amsterdam ('Amsterdammer'), politieke voorkeur, religie, beroep, verdienste, LHBTI-status en verstandelijke en psychische beperkingen vormen samen een zogenaamde diversiteitsmatrix.

Tot stand komen verschillende taxonomieën voor personen

Geboortejaar en sterfjaar

Geboortejaar en sterfjaar worden genoteerd als deze bekend zijn. Hieraan is ook af te leiden hoeveel vernoemingen een tijdperk heeft en welk tijdperk relatief veel vernoemingen kent.

Burger/ Amsterdammer

Heeft deze persoon voor zover wij kunnen vaststellen in Amsterdam gewoond?

Is degene in Amsterdam geboren of gestorven, dan is het antwoord op de vraag sowieso als ja beschouwd, anders is er dieper onderzoek gedaan via beschikbare internet-bronnen.

Nationaliteit en herkomst

Uit welke landen komen de personen waarnaar in Amsterdam straatnamen zijn vernoemd? Het probleem bij het beantwoorden van deze vraag is dat begrippen als 'migratieachtergrond' en 'nationaliteit' vaak niet zomaar kunnen worden toegepast. Ook zijn landsgrenzen in de loop der tijd meermalen veranderd. Het begrip 'migratieachtergrond' zoals het nu door onder andere het CBS wordt gebruikt, is moeilijk toeepasbaar. Een persoon heeft een 'migratieachtergrond' wanneer hij/zij in een ander land is geboren of

één van zijn ouders.⁵⁹ Van veel personen waarnaar een straat vernoemd is, is echter niet bekend uit welk land hun ouders afkomstig zijn.

Ook 'nationaliteit' is lastig toepasbaar. Diverse mensen waarnaar een straat vernoemd is, hebben gedurende hun leven verschillende nationaliteiten gehad. Voorbeelden hiervan zijn Hannah Arendt (Duits, later Amerikaans) of Maria Skłodowska, die in 1867 geboren werd in het destijds door Rusland bezette deel van Polen en later naar Parijs verhuisde, de Franse nationaliteit kreeg en na haar huwelijk met Pierre Curie vooral als Marie Curie een bekendheid werd. Daarnaast kan de wijze waarop een nationaliteit gedefinieerd wordt, per land kan verschillen en ook in de loop van de tijd in een land anders kan worden gedefinieerd. Zo is de eerste wettelijke regeling van het Nederlanderschap, zoals die werd vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek van 1838, daarna nog diverse keren veranderd.^{60, 61}

Daarnaast zijn diverse personen die vernoemd zijn, afkomstig uit gebieden in de wereld die in de loop der jaren tot verschillende landen hebben gehoord. Zo zijn er diverse mensen vernoemd die nu uit België zouden komen, maar tijdens hun leven nog in de Zuidelijke Nederlanden woonden. Ook zijn er diverse mensen vernoemd uit de voormalige Nederlandse koloniën, die tijdens hun leven inwoner van het Koninkrijk der Nederlanden waren, maar nu zouden worden beschouwd als afkomstig uit bijvoorbeeld Indonesië, Suriname of Curaçao.

De categorie nationaliteit is door OIS overgenomen van de classificaties van de Correspondent en vaak wel bijgehouden, maar hier is niet op gefocust gezien bovenstaande beperkingen. Als landen van herkomst zijn de (taal)gebieden gebruikt zoals gedefinieerd door de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), zoals die ook wordt gebruikt in het rapport *De nieuwe Verscheidenheid* (WRR, 2018).⁶² Zie voor een nadere toelichting ook hoofdstuk 2.

De enige uitzondering op de WRR-classificatie is dat de "Voormalige West-Indische Koloniën" niet als groep worden behandeld, maar als de individuele landen. Bijvoorbeeld iemand die in het huidige Nederland geboren is, maar van Surinaamse herkomst is, is door OIS als 'Nederland, Suriname' aangeduid en niet als 'Nederland, Voormalige West-Indische Koloniën'. Daarnaast zijn de 'Antillen' uitgesplitst naar de individuele eilanden.

⁵⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/innovatie/project/cbs-experimenteert-met-dotmaps/migratieachtergrond>

⁶⁰ http://resources.huygens.knaw.nl/pdf/Broncommentaren/voorlopig/Broncommentaren_5_Compleet.pdf

⁶¹ In deze eerste regeling gold deels het zogenaamde territorialiteits- of geboortelandprincipe ('*ius soli*'): iedereen was Nederlander die op Nederlands grondgebied was geboren. Wanneer de ouders niet in Nederland waren gevestigd, konden in Nederland geboren kinderen als ze meerderjarig werden op verzoek de Nederlandse nationaliteit verwerven. Buiten Nederland geboren kinderen van Nederlandse ouders kregen ook de Nederlandse nationaliteit. Dat gold ook voor kinderen van in Nederland (of in de voormalige koloniën) gevestigde ouders die tijdelijk in het buitenland verbleven. Vrouwen kregen de nationaliteit van hun echtgenoot, ook als deze stateloos was. Een Nederlandse vrouw verloor daarom bijvoorbeeld bij een huwelijk met een vreemdeling haar Nederlandse nationaliteit, terwijl een buitenlandse vrouw door een huwelijk met een Nederlander Nederlandse werd. De wettelijke regeling van het Nederlanderschap zou daarna nog enkele keren veranderen. In 1964 werd bijvoorbeeld de 'eenheid van nationaliteit' opgeheven en was de nationaliteit van een vrouw niet langer afhankelijk van haar man.

⁶² Het gaat om Angelsaksische landen, Duitstalige landen, Scandinavische landen, 'Mediterrane' landen, Midden- en Oost-Europa, Arabische landen, Latijns-Amerika, 'Sub-Sahara-Afrika', Zuid-Azië, Centraal-Azië, Zuidoost-Azië en de Pacific, Oost-Azië, Voormalige 'West-Indische koloniën' (Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen), België, Indonesië / voormalig 'Nederlands-Indië', Marokko, Nederland en Turkije, Suriname en de afzonderlijke (voormalig) 'Antilliaanse' eilanden.

Religie/levensbeschouwing

De taxonomie voor religie is door OIS gebaseerd op die van het CBS zoals in bijvoorbeeld het rapport *De religieuze kaart van Nederland, 2010–2015* (CBS, 2016). Enkele aanpassingen zijn wel gemaakt. Het CBS hanteert, ook naar aanleiding van eerdere statistieken en de antwoorden van respondenten, de volgende (groepen van) religies: geen, rooms-katholiek, Nederlands hervormd, gereformeerd, Protestantse Kerk in Nederland, islam, joods, hindoe, boeddhist en anders.

Hier zijn enkele opmerkingen over te maken. Het CBS geeft zelf aan dat het onderscheid tussen de verschillende protestantse richtingen opvallend is na het samengaan van de meeste protestantse kerken in de Protestantse Kerk Nederland. Daarnaast zitten er naar alle waarschijnlijk ook protestanten van buiten Nederland in de data dus gaat deze definitie dan al meer knellen. Alle protestantse richtingen worden daarom samengevoegd. Het besluit is daarnaast al in vroeg stadium genomen om christenen op een laag niveau vast te leggen (naar richtingen binnen het christendom) maar op een hoger niveau te rapporteren (als al dan niet christelijk, zonder verder gespecificeerde richting). Van personen wordt dus vastgelegd of zij protestants, katholiek of christelijk zijn. Dit zodat rapportage op een hoger niveau, "christen" mogelijk is, maar onderzoek op een lager niveau, protestants, katholiek of christelijk (voor de reformatie) wel mogelijk blijft, mocht dat gewild zijn op een later moment. Bij moslims en joden maakt het CBS geen onderscheid tussen verschillende denominaties. Andere geloven, zeker als zij maar heel erg weinig of niet voorkomen vallen onder 'andere geloven', ofwel 'anders'. Maar zij worden in het huidige onderzoek als zij vaker voorkomen wel individueel gerapporteerd.

Beroep

De OIS-onderzoekers konden geen alles overkoepelende taxonomie vinden die alle beroepen en verdiensten dekte. Daarom is een test uitgevoerd met de eerste 250 straten, op alfabetische volgorde, zodat een representatieve groep straten gebruikt werd. Hierbij zijn alle beroepen en verdiensten die een persoon had genoteerd. Op basis van deze eerste 250 straten is een voorlopige taxonomie opgesteld. Deze taxonomie is gaandeweg het onderzoek uitgebreid, maar bleek robuust en op de meeste beroepen en verdiensten berekend. Voor de subcategorieën van de taxonomie zijn internetbronnen geraadpleegd, maar zijn ook subcategorieën bedacht op basis van de beroepen en verdiensten die in dit onderzoek naar voren kwamen.

Verdienste (geoperationaliseerd als reden naamgeving)

Wat heeft een persoon gedaan waarom hij of zij een straat verdient? Dit kan in zijn geheel overeenkomen met zijn of haar beroep. Een geweldig acteur of sporter was dat niet alleen als beroep, het was ook gelijk zijn of haar verdienste. Het kan echter ook verschillen of zelfs compleet anders zijn. Bijvoorbeeld verzetshelden waren misschien een leraar, een tramconducteur of ambtenaar van beroep, maar hun verdienste was het feit dat zij zich verzetten tegen bijvoorbeeld de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog. Anderen waren misschien scheikundige of hoogleraar van beroep, maar daarnaast hadden zij ook nog een andere verdienste bijvoorbeeld het oprichten van "Natuurmonumenten" of activist zijn voor vrouwenemancipatie. Doordat beroep en verdiensten in de regel vaak overlappen, zijn zij tot dezelfde taxonomie gerekend.

LHBTI

Hier is de taxonomie gebaseerd op het systeem dat de COC en de Rijksoverheid ook gebruiken. Namelijk L voor lesbiennes, H voor homoseksuelen, B voor biseksuelen, T voor transgenders en I voor interseksuelen. Alleen wanneer expliciet in de geraadpleegde bronnen wordt vermeld dat iemand homo, lesbienne, biseksueel, interseksueel of anders was, is dit als zodanig geregistreerd.

Beperking

Hier is geen uitsluitende taxonomie voor, maar beperkingen zowel fysiek als verstandelijk of mentaal worden meegenomen in dit onderzoek. Uitgesloten zijn ouderdomskwalen. Een beperking moet dus tot uiting zijn gekomen gedurende of voor het werkzame leven van een persoon. Mocht er geen beperking naar voren zijn gekomen dan is er onbekend (onb) of nee genoteerd.

Algemene opmerkingen taxonomie personen

Voor al het voorgaande geldt dat wanneer onbekend was wat deze persoon deed of was, dit met '(onb)' is aangegeven. In het geval van geboortjaar en sterfjaar is het blanco gelaten wanneer deze kenmerken niet bekend waren. Dit vanwege de dataverwerking na afloop en het behandelen van dit kenmerk als getal. Groepen zijn verder zoveel mogelijk als personen behandeld en zoveel mogelijk kenmerken zijn dus wel ingevuld. Bestaat de groep bijvoorbeeld uit twee broers dan is het geslacht van de groep 'm' (mannelijk).

Taxonomie voor zaken

In geval van zaken werden de volgende categorieën gehanteerd: naam, zaak verbonden met Nederland, zaak verbonden met Europa, zaak verbonden met de Wereld, zaak verbonden met het koloniaal verleden, zaak verbonden met 'Niet-Westers' erfgoed.

4.2. Resultaten

Straten, bruggen, grachten, parken en pleinen

In totaal werden 6286 namen gecategoriseerd die in Amsterdam aan objecten in de openbare ruimte zijn gegeven. Dit zijn een kleine 900 meer dan in het eerder onderzoek dat in De Correspondent werd gepubliceerd. Voor het leesgemak noemen we de 6286 objecten in deze rapportage 'straatnamen'. In werkelijkheid gaat het om straten (pleinen, lanen, wegen, stegen, paden, lanen, banen, hoven, kades e.d.⁶³), 'kunstwerken' (voornamelijk bruggen en viaducten), water, terrein en landschappelijk gebied.⁶⁴ Volgens de BAG-registratie zijn er 5100 straten. Dat is 81% van het totale aantal namen dat aan objecten is gegeven. Daarnaast gaat het om 776 'kunstwerken' (voornamelijk bruggen, 12% van het totaal), 238 kunstmatige en natuurlijke wateren en watergangen (4% van het totaal) en 170 landschappelijke gebieden en terreinen (3% van het totaal).

⁶³ Zie voor een uitgebreide omschrijving: R. Dings (2017), Over straatnamen met name; Waarom onze straten heten zoals ze heten. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar.

⁶⁴ Zie voor bron en de gehanteerde types de volgende link, onderaan de internetpagina staat ook nog een bronvermelding: <https://www.amsterdam.nl/stelselpedia/bag-index/catalogus-bag/objectklasse-3/type-openbare-ruimte/>

Objecten vernoemd naar personen en zaken

Bij de bepaling of een straatnaam verwijst naar een persoon of naar een zaak is uitgegaan van de onderliggende betekenis. Zo is de Jonathanshof genoemd naar de Jonathan-appel. De Jonathan-appel is echter vernoemd naar Jonathan Hasbrouck en het is daarmee een persoonsverwijzing.

Nog een voorbeeld: de Piet Gijzenbrugstraat vernoemd naar het buurtschap Piet Gijzenbrug bij Lisse. Het buurtschap is vernoemd naar de brug Piet Gijzenbrug die eigenlijk 's Gravendamsebrug heette. De brug werd in de volksmond zo genoemd naar de herberg bij de brug die door de vader van Piet Gijs werd gedreven. Dit is eveneens een persoonsverwijzing. Ook groepen, zoals bijvoorbeeld het eerdergenoemde echtpaar Curie, zijn doorgaans als 'persoonsverwijzing' en niet als zaak behandeld. Als de naam van het object niet aan een persoon refereert, is het een zaak.

Van de 6286 objecten ('straatnamen') in Amsterdam is 38% (2398) vernoemd naar een persoon en 62% naar een zaak. Per stadsdeel ziet de verdeling er als volgt uit:

Aantal vernoemingen personen en zaken; naar type object en stadsdeel

Personen

Type	Centrum	Nieuw-West	Noord	Oost	West	Westpoort	Zuid	Zuidoost	Totaal
Kunstwerk	60	61	21	57	21	1	34	14	269
Landschap- pelijkgebied	1	2	2	4	5	0	9	2	25
Water	12	4	9	2	7	7	3	0	44
Weg	190	658	118	405	271	4	302	112	2060
Totaal	263	725	150	468	304	12	348	128	2398

Zaken

Type	Centrum	Nieuw-West	Noord	Oost	West	Westpoort	Zuid	Zuidoost	Totaal
Kunstwerk	100	46	81	67	57	1	47	108	507
Landschap- pelijkgebied	1	27	51	28	9	0	17	12	145
Terrein	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Water	50	8	57	21	12	25	14	7	194
Weg	463	456	779	351	179	76	360	376	3040
Totaal	614	537	968	467	257	104	438	503	3888

Van alle straten die in Amsterdam naar personen zijn vernoemd, is bijna de helft gelegen in twee stadsdelen: Nieuw-West (30,2%) en Oost (19,5%). In twee stadsdelen is meer dan de helft van de objecten in de openbare ruimte vernoemd naar een persoon: in Nieuw-West geldt dit voor 57% van de straatnamen en in West voor 54%. In Amsterdam-Oost is de helft van de straten naar personen vernoemd.

Aantal vernoemingen personen en zaken per stadsdeel; absoluut en procentueel

Stadsdeel	Personen	%	Zaken	%
Centrum	263	30%	614	70%
Nieuw-West	725	57%	537	43%
Noord	150	13%	968	87%
Oost	468	50%	467	50%
West	304	54%	257	46%
Westpoort	12	10%	104	90%
Zuid	348	44%	438	56%
Zuidoost	128	20%	503	80%
Totaal	2398	38%	3888	62%

De meeste objecten die naar personen vernoemd zijn, zijn straten. Voor de meeste stadsdelen geldt dit voor tussen 80% en 90% van de naar personen vernoemde objecten. In het Centrum ligt dit iets lager: daar zijn relatief veel bruggen (23%) naar personen vernoemd en is 72% van de naar personen vernoemde objecten een straat.

Personen naar geslacht per stadsdeel

Hoe ligt bij de straatnamen die vernoemd zijn naar personen de verhouding tussen mannen en vrouwen? In alle gevallen bleek het mogelijk het geslacht vast te stellen. Voormalig atlete Foekje Dillema, de enige interseks persoon die vernoemd is, is hierbij als vrouw geïnclassificeerd, omdat ze als vrouw door het leven ging. Daarnaast is ze bij de LHBTI-indeling als interseks geïnclassificeerd.

Er is sprake van een groep wanneer een straat naar meer dan een persoon is vernoemd. Het geslacht is dan ingevuld als een 'g', wanneer er sprake was van een groep bestaande uit meerdere geslachten, zoals bijvoorbeeld bij de Curiestraat het geval is (vernoemd naar het echtpaar Curie). Het geslacht is echter wel ingevuld als een groep uit alleen mannen of vrouwen bestond.

Straatnamen personen naar geslacht per stadsdeel; absoluut en procentueel

Gender	Centrum	Nieuw-West	Noord	Oost	West	Westpoort	Zuid	Zuidoost	Totaal
Man	216	622	129	413	277	10	303	95	2065
Vrouw	33	95	17	51	26	2	43	33	300
Groepen	14	8	4	4	1	0	2	0	33
Totaal	263	725	150	468	304	12	348	128	2398

Gender	Centrum	Nieuw-West	Noord	Oost	West	Westpoort	Zuid	Zuidoost	Totaal
Man	82%	86%	86%	88%	91%	83%	87%	74%	86%
Vrouw	13%	13%	11%	11%	9%	17%	12%	26%	13%
Groepen	5%	1%	3%	1%	0%	0%	1%	0%	1%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Uit het overzicht blijkt dat van de 2398 Amsterdamse straten die naar een persoon zijn vernoemd 13% naar een vrouw is vernoemd en 86% naar een man. De resterende 1% is vernoemd naar groepen. In de meeste stadsdelen is de verhouding naar straten die naar mannen en vrouwen zijn vernoemd ongeveer vergelijkbaar. In stadsdeel Zuidoost zijn vrouwen het beste vertegenwoordigd (26%), in stadsdeel West het slechtste (9%).

Geslacht per stadsdeel – naar adressen

Het is interessant of iemand een klein steegje toebedeeld heeft gekregen of een lange, brede en prominente straat. Een sluitende manier om het gewicht van een straat te meten, hebben we niet gevonden. Het aantal adressen dat verbonden is met een straat geeft echter wel een indicatie.

Wanneer gekeken wordt naar het aantal adressen in de straten die zijn vernoemd naar mannen of vrouwen, dan wordt de verhouding tussen het aantal naar mannen en vrouwen vernoemde straten in de meeste stadsdelen (uitgezonderd Oost, Zuidoost en Westpoort) nog wat schever. Voor de gehele stad geldt dat 9% van het aantal adressen in naar personen vernoemde straten, gelegen is aan een straat die naar een vrouw vernoemd is.

Straatnamen personen naar geslacht per stadsdeel – naar straatnamen en adressen

Stadsdeel	Man	Man	Vrouw	Vrouw	Groepen	Groepen
		aantal adressen		aantal adressen		
Centrum	82%	93%	13%	5%	5%	2%
Nieuw-West	86%	91%	13%	8%	1%	1%
Noord	86%	91%	11%	9%	3%	0%
Oost	88%	89%	11%	10%	1%	1%
West	91%	93%	9%	7%	0%	0%
Westpoort	83%	78%	17%	22%	0%	0%
Zuid	87%	92%	12%	8%	1%	0%
Zuidoost	74%	75%	26%	25%	0%	0%
Totaal	86%	91%	13%	9%	1%	1%

'Amsterdammers'

Mensen zijn aangemerkt als 'Amsterdammer' als hier voldoende aanleiding toe was. Ieder die in Amsterdam geboren, getogen of gestorven is en ieder die er gewoond heeft, is als Amsterdammer aangemerkt. Ook wanneer uit een omschrijving naar voren kwam dat iemand in Amsterdam gewerkt heeft, is deze persoon in de meeste gevallen aangemerkt als Amsterdammer. Zeker gezien het feit dat men nog niet zo makkelijk kon 'forenzen'. Van veel personen is niet alles bekend over waar iemand geleefd of gewerkt heeft. Het zou dus kunnen dat er nog verborgen Amsterdammers in de data zitten.

Van de straten vernoemd naar personen, zijn er voor zover bekend, 1150 ook inwoner van de stad geweest. Dat betekent dat op basis van de huidige data een kleine meerderheid van de straten vernoemd naar personen (52%) nooit inwoner van Amsterdam is geweest. In stadsdeel Centrum zijn de Amsterdammers het beste vertegenwoordigd. Daar heeft twee derde (66%) van de straten die naar personen is vernoemd de naam van een Amsterdammer gekregen. Dat er in Amsterdam-Centrum relatief veel straten naar personen zijn vernoemd, komt mede doordat vroeger, voordat er officiële straatnamen waren, straten geregeld werden vernoemd naar hun (bekende) bewoners.

Straatnamen personen vernoemd naar Amsterdammers per stadsdeel

Stadsdeel			Geen	
	Amsterdammer	%	Amsterdammer	%
Centrum	173	66%	90	34%
Nieuw-West	408	56%	317	44%
Noord	71	47%	79	53%
Oost	172	37%	296	63%
West	107	35%	197	65%
Westpoort	5	42%	7	58%
Zuid	172	49%	176	51%
Zuidoost	42	33%	86	67%
Totaal	1150	48%	1248	52%

Herkomst

Uit welke landen komen de personen waar in Amsterdam straatnamen zijn vernoemd? Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven bij de beschrijving van de taxonomie is dit niet altijd helder en eenduidig aan te geven. De cijfers over de herkomst van personen van OIS geven daarom een grove indicatie die nog voor discussie en verbetering vatbaar is.

Van de straten die naar personen zijn vernoemd, zijn er ongeveer 1800 (75%) vernoemd naar mensen die zijn geboren of langere tijd hebben gewoond in het huidige Nederland (als één van de landen van het Koninkrijk der Nederlanden) of een van haar voorgangers (Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden e.d.).

Van deze groep hebben er 86 roots in andere landen of andere delen van het Koninkrijk. Dat is een kleine 4% van het totaal naar personen vernoemde straten. Het gaat, conform de eerder omschreven WRR-indeling om roots in: België (37), Duitstalige landen (31), Suriname (8), Curaçao (3), Indonesië (3), Scandinavische landen (2), Midden- en Oost Europa (1) en Aruba (1).

Tot de groep 'Nederlanders' uit Duitstalige herkomstlanden wordt door OIS bijvoorbeeld Anne Frank gerekend. Hoewel zij nimmer de Nederlandse nationaliteit heeft gekregen en formeel Duitse bleef, wordt ze tegelijkertijd door velen als Nederlandse beschouwd. Anne Frank is opgenomen in de Canon van Nederland als een van de vijftig thema's van de Nederlandse geschiedenis en ze eindigde in 2004 bij de verkiezing van de 'Grootste Nederlander' als achtste.

Ook Vlamingen als Marnix, Rubens en Jacob Obrecht worden door OIS tot 'Nederlanders' van Belgische herkomst gerekend. Zij woonden tijdens hun leven in de Zuidelijke Nederlanden, maar zouden nu als 'Belg' geteld worden. Tot slot heeft OIS ook bijvoorbeeld Boy Edgar en Jan Toorop (beiden roots in Indonesië), Iwan Kanteman, Anton de Kom, Steve van Dorpel (Suriname) en George Maduro (Curaçao) tot deze groep 'Nederlanders' met roots elders gerekend. Een volledig overzicht staat vermeld in bijlage 1.

Ongeveer 530 straten (25%) zijn volgens OIS vernoemd naar personen die conform deze omschrijving niet van Nederlandse herkomst zijn. Deze personen zijn afkomstig uit ruim 50 verschillende landen. Hieronder een overzicht van de landen geclusterd volgens de WRR-indeling:

Straatnamen personen naar herkomst op grond van WRR-indeling

Herkomst	Roots	Aantal
Mediterrane landen	Waarvan ook roots in Duitstalige landen (2); Midden- en Oost-Europa (1)	175
Angelsaksische landen	Waarvan ook roots in Sub-Sahara-Afrika (13); Duitstalige landen (5); Midden- en Oost-Europa (1)	112
Duitstalige landen		79
Scandinavische landen	Waarvan ook roots in Duitstalige landen (1)	28
Midden- en Oost-Europa	Waarvan ook roots in Angelsaksische landen (1); Duitstalige landen (1)	27
Sub-Sahara-Afrika	Waarvan ook roots in Midden- en Oost-Europa (1)	35
Suriname	Waarvan ook roots in Sub-Sahara-Afrika (3); Curacao (2); Zuid-Azië (1)	16
Voormalige Nederlandse Antillen	Waarvan Curacao (5); Aruba met roots op Curacao (4); Curacao met roots in Sub-Sahara-Afrika (2); Sint Maarten (2); Bonaire (1)	14
Indonesië		13
Latijns-Amerika		11
België	Waarvan met roots in Duitstalige landen (1)	10
Turkije	Waarvan met roots in Mediterrane landen (2)	7
Arabische landen		2
Zuid-Azië		1
Oost-Azië		1
Totaal		531

Totale aantal naar personen vernoemde straten met roots in andere landen

In totaal zijn er in Amsterdam dus 617 straten vernoemd naar personen met roots in andere landen dan Nederland. Dat is een kleine 26% van het totaal naar personen vernoemde straten.

Bijna twee derde van de personen die zijn vernoemd, is afkomstig uit Mediterrane, Angelsaksische en Duitstalige landen.

Naar personen vernoemde straten met roots in andere landen

Herkomst	Aantal	Percentage van andere herkomst dan Nederland	Percentage van naar personen vernoemd
Mediterrane landen	175	28,4%	7,3%
Angelsaksische landen	112	18,2%	4,7%
Duitstalige landen	110	17,8%	4,6%
België	47	7,6%	2,0%
Sub-Sahara-Afrika	35	5,7%	1,5%
Scandinavische landen	30	4,9%	1,3%
Midden- en Oost-Europa	28	4,5%	1,2%
Suriname	24	3,9%	1,0%
Voormalige Nederlandse Antillen	18	2,9%	0,8%
Indonesië	16	2,6%	0,7%
Latijns-Amerika	11	1,8%	0,5%
Turkije	7	1,1%	0,3%
Arabische landen	2	0,3%	0,1%
Zuid-Azië	1	0,2%	0,0%
Oost-Azië	1	0,2%	0,0%
Centraal-Azië	0	0,0%	0,0%
Zuidoost-Azië en de Pacific	0	0,0%	0,0%
Marokko	0	0,0%	0,0%
Totaal	617	100,0%	25,7%

Hierbij een aantal opmerkingen:

- Het best vertegenwoordigde land is Duitsland: ongeveer 90 Amsterdamse straten (een kleine 4% van het totale aantal naar personen vernoemde straten) zijn vernoemd naar personen uit Duitsland. Het gaat om veel componisten (bijvoorbeeld Beethoven, Brahms, Bach en Wagner), filosofen (bijvoorbeeld Hegel, Kant, Schopenhauer), wetenschappers en ook om leden van het Nederlandse Koninklijk Huis. Ook Groot-Brittannië en de volgens de WRR-indeling mediterrane landen Frankrijk, Italië en Griekenland zijn goed vertegenwoordigd.
- In totaal zijn er ongeveer 85 objecten in de openbare ruimte vernoemd naar mensen die zijn geboren in 'niet-westerse' landen. Dit is 3,6% van het totale aantal straten dat naar personen is vernoemd. Behalve uit Zuid-Afrika en Suriname, komen de vernoemde personen ook uit Argentinië, Brazilië, Chili, China, Congo, Egypte, Ethiopië, Ghana, India, Indonesië, Turkije, Mozambique, Nicaragua, Nigeria, Palestina en El Salvador.
- 13 van de 36 Amerikanen heeft een Afro-Amerikaanse achtergrond. Het gaat om veel jazzmuzikanten, sprinter Jesse Owens, Martin Luther King en schrijver James Baldwin;
- Onder de straatnamen die naar personen uit mediterrane landen zijn vernoemd, bevinden zich ook 9 Romeinse goden en 20 namen die verwijzen naar de Griekse mythologie;
- Van de 35 personen uit 'Subsahara Afrika' zijn er 30 uit Zuid-Afrika afkomstig. Hiervan was tweederde Zuid-Afrikaanse 'Boer' en waren er 10 actief tegen het apartheidbeleid in Zuid-Afrika;
- OIS heeft de 27 nieuwe straten op Centrum Eiland (IJburg) meegenomen in dit onderzoek die in juli 2019 door het Amsterdamse College zijn vernoemd naar mensen die zich hebben verzet tegen kolonialisme en slavernij.

Vertegenwoordiging grootste bevolkingsgroepen in het huidige Amsterdam

Hoewel een kwart van de Amsterdamse straten is vernoemd naar personen die niet afkomstig waren uit Nederland, zijn de herkomstlanden van de huidige grootste groepen Amsterdammers met een migratieachtergrond niet of mager vertegenwoordigd.

In totaal 24 Amsterdamse objecten in de openbare ruimte zijn volgens de gegevens van OIS vernoemd naar 21 personen/groepen van *Surinaamse* herkomst. Het gaat om de volgende uit Suriname afkomstige personen: Isabella Richaards, Oermilla Tewarie, Elisabeth Samson, Baron, Mathura, Jolicoeur, Sophie Redmond, Anton de Kom (2x), Iwan Kanteman, Asta Elstak, Pa Sem en Albert Helman. Daarnaast zijn er straten vernoemd naar de in Amsterdam geboren Surinaams-Nederlandse voetballer Steven van Dorpel en het 12-jarige meisje Robienna Reboe dat in 2009 werd vermoord. Door de recente vernoeming van straatnamen op Centrum-Eiland zijn daar de volgende zeven groepen/personen met Surinaamse roots bij gekomen: Janey Tetary, Louis Doedel, Christiaan Paul Flu (2x), Papa Koenders, Max Woiski (sr en jr.), (Otto en Hermina) Huiswoud (2x) en Virginie van Gameren.

Volgens de gegevens van OIS zijn zestien straten vernoemd naar personen met *roots in Indonesië*: Irawan Soejono, Raden Adjeng Kartini, Boy Edgar, Willem (Willy) Martens en Jan Toorop. Daarnaast telt OIS ook de romanfiguren Saïdja en Adinda (uit Multatuli's Max Havelaar) (als één persoonsvernoeming) mee. Met de vernoeming van straatnamen op Centrum-Eiland zijn daar de tien straatnamen bijgekomen die vernoemd zijn naar de volgende negen personen: Pattimura, Diponegoro (2x), Maria Ulfah Santoso, Soekaesih, Roestam Effendi, Tan Malaka, L.N. Palar, Trimurti en Soewardi Soerjaningrat.

In Amsterdam zijn achttien objecten vernoemd naar personen die van 'Antilliaanse' /Caribische herkomst zijn: Karpata, Angela Altagracia de Lannoy-Willems, Tula, George Maduro, Nilda Pinto (allen Curaçao) en Boy Ecury waren al vernoemd. Door de vernoeming van straatnamen op Centrum-Eiland zijn daar de volgende 12 straten bijgekomen die vernoemd zijn naar tien personen:

Cola Debrot (Bonaire), Frank Martinus Arion, Pierre A. Lauffer, Tip Marugg, (Virginia) Van Gameren, Boeli van Leeuwen (allen Curaçao), Camille E. Baly, Quashiba (beiden Sint Maarten) en Virginia Dementricia (2x), Nydia Maria Enrica Ecury (2x) (beiden Aruba/Curaçao).

Volgens de gegevens van OIS zijn zeven objecten in de openbare ruimte vernoemd naar vijf personen die afkomstig zijn van het grondgebied dat nu Turkije is. Ze zullen echter niet allemaal directe associaties oproepen met het huidige Turkije. Behalve de grondlegger van de Republiek, Kemal Atatürk, gaat het om de Ottomaanse zeeman Piri Reis en de christelijke heiligen Sint Nicolaas (2x), Sint Paulus en Sint Barbara (2x).

De Chinese wijsgeer Confucius is de enige met Chinese roots naar wie een object in de openbare ruimte is vernoemd en Efua Sutherland de enige van Ghanese herkomst. Er is voor zover bekend in Amsterdam nog geen object in de openbare ruimte vernoemd naar iemand van Marokkaanse herkomst.

LHBTI

Het is lastig een betrouwbaar beeld te krijgen van het aantal straten dat is vernoemd naar personen met een LHBTI achtergrond. Van acceptatie van een andere geaardheid dan een heteroseksuele is nog maar sinds kort (ten dele) sprake en veel mensen met een LHBTI-achtergrond zijn dan ook nimmer uit de kast gekomen. In dit onderzoek zijn mensen alleen als LHBTI gecategoriseerd wanneer dit in bronnen zeer duidelijk naar voren kwam. OIS vond uiteindelijk de volgende 24 personen, 1% van het totaal naar personen vernoemde straatnamen:

Naam persoon		Naam persoon	
Arondeus	H	Jacob Israël de Haan	H
James Baldwin	H	Leen Jongewaard	H
Pia Beck	L	Leonardo	H
Frieda Belinfante	L	Edith Magnus	L
Anna Blaman	L	Alan Mathison Turing	H
John Blankenstein	H	Albert Mol	H
Henriëtte Bosmans	B	Gerard Reve	H
Boutens	H	Tollien Schuurman	L
Louis Couperus	H	Wim Sonneveld	H
Foekje Dillema	I	Bet van Beeren	L
Niek Engelschman	H	Anna Vock	L
Michel Foucault	H	Marguerite Yourcenar	L

In totaal zijn, voor zover bekend, 14 homoseksuele mannen vernoemd, 8 lesbische vrouwen, één interseksueel en één biseksueel.

Mensen met een beperking

OIS vond 118 straatnamen die vernoemd zijn naar mensen waarvan bekend is dat ze een fysieke of psychische beperking hadden. Beperkingen werden geregistreerd als die zich manifesteerden gedurende het werkzame leven van een persoon. Ouderdomskwalen zijn niet als beperking vastgelegd. Daarnaast moet men rekening houden met het feit dat beperkingen gedurende de geschiedenis anders zijn geïnterpreteerd dan dat wij dat nu zouden doen. Als zij überhaupt werden geïnterpreteerd als een beperking. Ook is zeker van mensen van meer dan honderd jaar geleden vaak niet alles bekend, laat staan of iemand bijvoorbeeld een depressie of fysieke beperking had.

Depressies en andere psychische klachten vormen ongeveer de helft van alle aangetroffen beperkingen. Verder komen ook reuma, tbc, verlammingen, blindheid en doofheid en astma meerdere keren voor.

Van 1446 straatnamen kon met redelijke zekerheid vastgesteld worden dat er niet een dergelijke beperking was. Van 832 personen is onbekend of er sprake van een beperking was.

Religieuze voorkeuren en levensbeschouwing

Religie is alleen door OIS geregistreerd wanneer dat duidelijk uit de biografische gegevens naar voren komt. Voor veel personen wordt de religie niet genoemd omdat het geen rol speelde in hun leven, of omdat de meeste mensen in Nederland *per default* 'christen' waren.

Volgens het CBS in het rapport *De religieuze kaart van Nederland* (CBS, 2016) behoorde in 1849 95% van de Nederlandse bevolking tot een christelijke stroming. Veel van de mensen waarvan het onbekend is welke religie zijn aanhingen zijn dus waarschijnlijk christen, maar zoals bij alle categorieën in dit onderzoek wordt iemand pas gescoord als expliciet in zijn omschrijving staat dat hij/zij bijvoorbeeld christelijk was.

Wanneer er in de omschrijving staat dat men uit een joods, christelijk of islamitisch gezin kwam, is dit niet direct voldoende aanleiding om aan te nemen dat men dat geloof ook zelf beleed. Dit kan wel een aanwijzing zijn en uit de verdere omschrijving van een persoon kan meer blijken. Bij personen met een joodse achtergrond was vaak niet vast te stellen of men zich joods beschouwde op grond van religie, of Joods op grond van herkomst. Personen zijn nu alleen als 'joods' gecategoriseerd wanneer men het geloof aanhing.

Van de 2398 naar personen vernoemde straten is minstens 17% vernoemd naar christenen, 4% naar joden, 0,3% naar atheïsten, 0,2% naar moslims en 0,1% naar hindoes.

Religie	Aantal	Religie	Aantal	Religie	Aantal
onb	1853	anders	27	moslim	5
christen	403	theosoof	7	hindoeïsme	3
joods	92	atheïst	7	katholiek, joods	1

(*) Van de personen waarvan de religie onbekend (onb) is, mag worden aangenomen dat het merendeel christen was.

Het gaat bij de groepen die minder goed of slecht vertegenwoordigd zijn om straten die vernoemd zijn naar de atheïsten Russel, Darwin, Baldwin, Berthelot, Ostwald, Constandse en Huygens, de moslims Reis, Diponegoro (2x), Soejono en Tetary en de hindoes Tewartie, Mathura en Ghandi.

Politiek

Ook politieke voorkeuren werden alleen geregistreerd wanneer dat benoemd werd in de biografie van een persoon. Wanneer in de omschrijving van een persoon staat dat diegene bijvoorbeeld socialistisch of communistisch was dan is dit overgenomen. Was iemand lid van een specifieke partij, dan zijn niet specifieke partijen overgenomen, maar een politieke stroming. Bijvoorbeeld: iemand was lid van de PvdA, dan is dit door OIS genoteerd als sociaaldemocratisch. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor personen die lid waren van de ARP en het CDA, die zijn als christendemocratisch genoteerd.

Van 89% van de personen naar wie een straat is vernoemd, kon OIS de politieke voorkeur niet achterhalen. Van de kleine groep waarvan de politieke voorkeur wel bekend is, valt op dat er relatief veel vernoemde personen als 'links' zijn aan te duiden. Ongeveer 62% van de vernoemingen betreft perso-

nen die als 'communistisch', 'socialistisch', 'sociaaldemocratisch' of 'progressief links' worden gekwalificeerd. Dit betreft deels veel voormalige communistische verzetsstrijders. Maar ook wanneer we kijken naar personen die na 1945 zijn overleden, is er sprake van een ruime meerderheid van 75% van vernoemde personen die tot deze linkse categorieën worden gerekend tegenover 14% christendemocraten en 6% liberalen.

De fascist waarnaar een naam vernoemd is, is de Italiaanse natuurkundige en uitvinder Guglielmo Marconi, die niet alleen uitvinder is van de draadloze telegrafie en radio, maar ook onder Mussolini actief lid was van de *Gran Consiglio del Fascismo*, de Grote Fascistische Raad.⁶⁵

Politiek	Aantal	Politiek	Aantal
onb	2122	Kemalisme	1
sociaaldemocratisch	79	republikein	1
communistisch	69	communistisch, sociaaldemocratisch	1
liberaal	31	monarchist, conservatief	1
christendemocratisch	29	radicaal liberaal	1
socialistisch	17	regeringsgezind	1
staatsgezind	8	christensocialistisch	1
conservatief	6	satyagraha	1
progressief liberaal	5	anarchistisch	1
democratisch	4	zionistisch-socialistisch	1
conservatief liberaal	3	conservatief, liberaal	1
sociaalliberaal	3	fascistisch	1
patriotisch	3	communistisch, socialistisch	1
oranjegezind	3	communistisch, feministisch	1
progressief links	2		

Beroepen en verdiensten

De straatnaamgeving bij de uitbreiding van Amsterdam is een weerspiegeling geweest van de tijdgeest. In zijn boek 'Over straatnamen met name' (2017) geeft René Dings een schets van de geschiedenis van de straatnaamgeving in Nederland. Het was volgens hem lange tijd ongebruikelijk om straten naar personen te vernoemen. Dit veranderde in de 19e eeuw. In eerste instantie werden staatslieden, 'zeehelden', schrijvers, schilders, componisten en lokale bestuurders vernoemd. Later volgden personen die belangrijk waren geweest voor de lokale gemeenschap zoals huisartsen, dominees, notarissen en schoolmeesters. Vanaf het tweede helft van de 19^e eeuw werd het gebruik van bepaalde thema's populairder. Dat leidde onder andere tot het vernoemen van buurten naar delen uit het koloniale rijk, zoals de Indische Buurt die rond de eeuwwisseling ontstond en het, in ongeveer dezelfde periode, vernoemen van straten naar hoofdpersonen uit de Tweede Boerenoorlog (Transvaalbuurt).

⁶⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Guglielmo_Marconi

Er is in het huidige onderzoek zoveel mogelijk vastgelegd wat de reden was dat een persoon een object in de openbare ruimte naar zich vernoemd kreeg. In veel gevallen was dit een van zijn of haar beroepen, maar niet altijd: het kon ook een verdienste als bijvoorbeeld verzetsheld zijn.

Voor beroepen en redenen van vernoeming is één taxonomie gemaakt die alle beroepen en redenen classificeert op twee bovenliggende verschillende niveaus. Omdat een persoon verschillende beroepen en verdiensten kan hebben, is het totaal van bijvoorbeeld alle beroepen groter dan het aantal straten. Aangezien meerdere objecten, straten, pleinen, bruggen, tunnels en paden naar dezelfde persoon vernoemd kunnen zijn, is het aantal vernoemde objecten weer groter dan het totale aantal individuele personen. Dit is belangrijk om in het achterhoofd te houden, wanneer men de getallen interpreteert. De verschillende kenmerken lopen dus niet 1 op 1 met de hoeveelheid individuele personen.

Bijna een derde (29%) van de straten die in Amsterdam zijn vernoemd naar personen, is vernoemd naar kunstenaars. Op enige afstand volgen de straten die vernoemd zijn naar mensen die actief waren in wetenschap/onderwijs (20%), mensen die actief waren in de categorie 'verzet en emancipatie' (15%) en mensen die actief waren in politiek en bestuur (14%). De overige categorieën komen geen van allen boven de 4% uit.

Hieronder een overzicht per stadsdeel van de reden voor vernoeming. Opvallend is dat een reden voor vernoeming er in ieder stadsdeel duidelijk uitspringt. In het Centrum gaat het vaak om mensen die werkzaam waren in het openbaar bestuur, politiek en het recht, in Noord en Oost zijn veel mensen uit de wetenschap en het onderwijs vernoemd, in Nieuw-West is net als in Zuid de kunstensector goed vertegenwoordigd, maar zijn er ook veel verzetsstrijders vernoemd en in Zuidoost tenslotte zijn relatief veel mensen vernoemd die actief waren in het verzet of voor de emancipatie van bevolkingsgroepen.

Straatnamen naar personen vernoemd: beroepen en verdiensten per stadsdeel

Categorie	Centrum		Nieuw-West				West-poort				Zuid		Zuid-oost		Totaal			
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%		
adel	29	5%	2	0%	2	1%	7	1%	17	5%	0	0%	16	3%	1	0%	74	2%
anders	48	8%	7	0%	5	2%	7	1%	1	0%	0	0%	2	0%	1	0%	71	2%
kunst	78	14%	559	32%	59	25%	123	15%	97	26%	0	0%	289	62%	56	27%	1261	29%
militair	9	2%	19	1%	0	0%	6	1%	40	11%	0	0%	2	0%	3	1%	79	2%
bedrijfsleven	56	10%	45	3%	5	2%	32	4%	9	2%	4	29%	18	4%	1	0%	170	4%
ontdekker / pionier / uitvinder / historisch	2	0%	5	0%	2	1%	3	0%	48	13%	2	14%	0	0%	0	0%	62	1%
overig	2	0%	3	0%	1	0%	2	0%	2	1%	0	0%	4	1%	0	0%	14	0%
pers en media	10	2%	55	3%	5	2%	10	1%	0	0%	0	0%	5	1%	0	0%	85	2%
recht / politiek / openbaar bestuur	120	21%	223	13%	35	15%	62	8%	72	19%	4	29%	49	10%	32	16%	597	14%
religie / goden / mythologie	35	6%	28	2%	5	2%	0	0%	10	3%	4	29%	31	7%	0	0%	113	3%
sport	1	0%	43	2%	46	19%	71	9%	11	3%	0	0%	3	1%	0	0%	175	4%
verzet en emancipatie	47	8%	341	20%	41	17%	112	14%	19	5%	0	0%	18	4%	98	48%	676	15%
wetenschap en onderwijs	67	12%	377	22%	25	10%	348	44%	37	10%	0	0%	19	4%	6	3%	879	20%
zaak	51	9%	18	1%	3	1%	0	0%	0	0%	0	0%	3	1%	0	0%	75	2%
zorg	10	2%	15	1%	6	3%	11	1%	8	2%	0	0%	9	2%	6	3%	65	1%
Totaal	565	100%	1740	100%	240	100%	794	100%	371	100%	14	100%	468	100%	204	100%	4396	100%

Verzet en emancipatie

Hieronder in de subcategorie verzet en emancipatie geven de aantallen het aantal verwijzingen weer en niet het aantal straten of personen. Zo zijn er diverse activisten die als activist op meerdere terreinen tegelijkertijd actief waren. Naar deze personen kunnen meerdere objecten vernoemd zijn. Het valt op dat het grootste deel (45%) van de 676 vernoemingen gerelateerd zijn aan het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog, op ruime afstand (14%) gevolgd door straten die zijn vernoemd naar activisten die zich hebben ingezet voor de emancipatie van vrouwen.

subcategorie	aantal
tweede wereldoorlog	307
activist voor vrouwenemancipatie	95
verzet en emancipatie overig	65
activist tegen gevestigde orde	52
80-jarige oorlog	49
activist voor de arbeiders	26
activist voor vrede	20
activist voor mensenrechten	18
activist voor LHBTI emancipatie	15
Boerenoorlog	12
activist voor natuur	9
activist voor lokale omgeving	8
Totaal verzet en emancipatie	676

Verdeling straten naar sterftejaar

Van de Amsterdamse straten die naar personen zijn vernoemd, is bijna de helft (49,9%) vernoemd naar personen die in de 20^e eeuw zijn overleden. Er zijn 99 personen vernoemd die in de 21^e eeuw zijn overleden en er zijn 15 personen vernoemd die nog niet zijn overleden, waaronder 5 leden van het Koninklijk Huis en 10 voetballers van het Ajax uit begin jaren '70 waarnaar in Park de Meer bruggen zijn vernoemd.

Ruim een kwart van de straten vernoemd naar personen betreft personen die na 1946 zijn overleden. Verder valt op dat er relatief veel personen (11% van het totaal) zijn vernoemd die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn overleden als verzetsstrijder of slachtoffer van het nazi-regime. Ook de 17^e eeuw, vaak aangeduid als de 'Gouden Eeuw', is relatief goed vertegenwoordigd.

Straatnamen naar personen vernoemd: naar sterftejaar per stadsdeel

Stadsdeel	o tot	1000 tot	1500 tot	1600 tot	1700 tot	1800 tot	1900 tot	1940 tot	1946 tot	Vanaf 1986
	1000	1500	1600	1700	1800	1900	1940	1946	1986	
Centrum	19	14	20	48	10	27	8	8	15	29
Nieuw-West	6	15	33	47	21	71	151	161	145	38
Noord	0	0	2	7	8	7	22	18	49	24
Oost	1	3	6	39	51	93	80	15	68	86
West	1	4	37	89	16	87	16	3	11	12
Westpoort	0	0	0	7	0	0	0	0	0	0
Zuid	2	16	21	75	23	52	62	11	28	18
Zuidoost	0	1	0	1	7	8	15	28	44	23
Totaal	30	53	119	313	136	345	354	244	360	230
Percentage	1%	2%	5%	14%	6%	16%	16%	11%	16%	11%

Straten vernoemd naar zaken

Van alle Amsterdamse objecten in de openbare ruimte is 62% niet vernoemd naar een persoon, maar naar een zaak. Het gaat daarbij relatief vaak, in 45% van de gevallen, om geografische (plaats)aanduidingen. Dit is in het bijzonder het geval in de stadsdelen Zuidoost en Nieuw-West, waar respectievelijk 75% en 68% van de straten vernoemd naar zaken geografische namen zijn. Daarnaast zijn er in Amsterdam veel straten vernoemd naar objecten (19%), activiteiten (13%) en flora en fauna (12%).

Stadsdeel	Activiteit	Flora en		Historie	Kunst		Overig
		Fauna	Geo		Religie	Objecten	
Centrum	115	94	122	4	5	188	86
	19%	15%	20%	1%	1%	31%	14%
Nieuw-West	28	6	364	4	10	90	35
	5%	1%	68%	1%	2%	17%	7%
Noord	177	270	376	2	2	82	59
	18%	28%	39%	0%	0%	8%	6%
Oost	94	39	193	2	9	87	43
	20%	8%	41%	0%	2%	19%	9%
West	11	9	93	9	52	60	23
	4%	4%	36%	4%	20%	23%	9%
Westpoort	33	0	60	0	0	2	9
	32%	0%	58%	0%	0%	2%	9%
Zuid	37	7	183	1	9	176	25
	8%	2%	42%	0%	2%	40%	6%
Zuidoost	0	48	378	0	0	60	17
	0%	10%	75%	0%	0%	12%	3%
Totaal	495	473	1769	22	87	745	297
Totaal %	13%	12%	45%	1%	2%	19%	8%

Diversiteit en inclusie in zakennamen

Ook wat betreft Amsterdamse straatnamen die vernoemd zijn naar zaken, kan op verschillende manieren invulling zijn gegeven aan diversiteit en inclusie. In het kader van dit onderzoek is bekeken in hoeverre deze straten verbonden zijn met zaken in Nederland, Europa (buiten Nederland) en de wereld (buiten Europa). Daarnaast is ook gekeken of zaken verbonden waren met niet-westers erfgoed en/of het koloniale verleden van Nederland.

Een deel van de zaken die is gecategoriseerd als 'wereld' betreft verwijzingen naar 'niet-westerse' landen. Hierbij is OIS uitgegaan van de definities die het CBS hanteert. Het gaat dan om landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Japan) of Turkije. Bij het CBS wordt Indonesië doorgaans ook tot de 'westerse landen' gerekend, in dit overzicht zijn ze tot de 'niet-westerse' landen gerekend.

Voorbeelden van niet-westers erfgoed zijn straten die vernoemd zijn naar steden (zoals Accraweg, Agadirweg, Casablancaweg, Dakarweg, Durbanweg), bomen (bijvoorbeeld Palmgracht), dieren (Nijl-

paardenbrug, Olifantswerf), rivieren (Mekongweg), luchthavens (Changiweg, Menarahof, Naritaweg), fruit (Ananasplein, Bananenstraat, Dadelstraat), een paleis (Alhambralaan en Topkapipad) etc.

Een groot deel van deze 'niet-westerse' straatnamen is ook te linken aan het koloniale verleden van Nederland. Voorbeelden hiervan zijn vooral te vinden in de Indische buurt. De Javastraat en Molukkenstraat verwijzen bijvoorbeeld naar eilanden die in het verleden onder Nederlandse koloniale controle stonden. Maar ook straten in het Oostelijk Havengebied (o.a. Javakade, Sumatrakade, Borneolaan), het Centrum (o.a. de Binnen en Buiten Bantammerstraat, de Compagniestraat) en de Westindische buurt in stadsdeel West (Paramaribostraat, Paramariboplein en Arubastraat) verwijzen naar het koloniaal verleden.

Daarnaast hangt de classificatie ook van de context af: de Bromostraat, vernoemd naar de vulkaan op Java, is wel als 'niet-westers' en als wereld geclassificeerd, maar niet als 'koloniaal' omdat in de context en timing van de naamgeving van straten naar vulkanen in deze buurt geen koloniale associatie wordt aangenomen.

Een object kan tot meerdere categorieën gerekend worden. Een voorbeeld is de Alhambralaan. Deze naam verwijst naar het Alhambra, het paleis in de Spaanse stad Grenada, dat Europees is, maar tegelijkertijd gaat het ook om een paleis dat als 'niet-westers' erfgoed is geclassificeerd vanwege de Moorse oorsprong. Het totale aantal toewijzingen (4362) ligt daarom hoger dan het totale aantal straten dat naar zaken is vernoemd (3888).

Uit onderstaand overzicht blijkt dat 75% van deze toewijzingen volgens de indeling van OIS gerelateerd is aan Nederland. Ongeveer een kwart heeft betrekking op zaken buiten Nederland. Dit is een vergelijkbaar percentage als bij de straatnamen die vernoemd zijn naar personen. Ongeveer 4% van de gecategoriseerde toewijzingen, verwijst naar zaken uit 'niet-westerse' landen, hierbij is deels overlap met zaken die verwijzen naar voormalige Nederlandse koloniën.

Er zijn geen straatnamen aangetroffen die expliciet verwijzen naar *gebeurtenissen* uit het koloniale verleden. Wel lopen er indirecte verwijzingen via personen zoals de Zeeuwse admiraal Abraham Crynssen die in 1667 tijdens de Tweede Nederlands-Engelse oorlog Suriname 'veroverde' en Jan Pieterszoon Coen die later de bijnaam "De Slachter van Banda" zou krijgen omdat hij verantwoordelijk was voor het uitmoorden van 15.000 Bandanezen.

Het stadsdeel met verreweg de meeste straatnamen die vernoemd zijn naar zaken die verwijzen naar niet-westerse en/of koloniale namen is, zoals verwacht mocht worden, stadsdeel Oost (Indische Buurt), gevolgd door stadsdeel West (West-Indische Buurt).

Straatnamen naar zaken vernoemd per stadsdeel: te linken aan 'niet-westers erfgoed' en/of 'wereld'

Stadsdeel	Nederland	Europa	Wereld	Niet-Westers	Koloniaal
Centrum	592	28	18	15	9
Nieuw-West	304	221	27	9	1
Noord	918	64	84	6	0
Oost	322	25	129	108	91
West	209	38	11	10	10
Westpoort	38	33	36	17	1
Zuid	419	24	7	7	0
Zuidoost	450	5	62	14	0
Totaal	3252	438	374	186	112
Percentage	75%	10%	9%	4%	3%

Straatnamen per stadsdeel naar zaken vernoemd: te linken aan 'niet-westers erfgoed' en/of 'wereld' (procentueel)

Stadsdeel	Nederland	Europa	Wereld	Niet-Westers	Koloniaal
Centrum	89%	4%	3%	2%	1%
Nieuw-West	54%	39%	5%	2%	0%
Noord	86%	6%	8%	1%	0%
Oost	48%	4%	19%	16%	13%
West	75%	14%	4%	4%	4%
Westpoort	30%	26%	29%	14%	1%
Zuid	92%	5%	2%	2%	0%
Zuidoost	85%	1%	12%	3%	0%
Percentage	75%	10%	9%	4%	3%
Totaal	3252	438	374	186	112

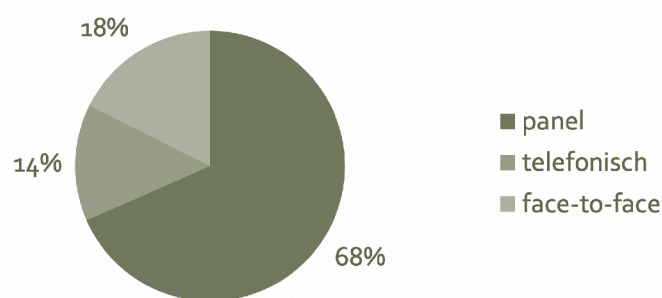
5.

Opvattingen van
Amsterdamse
burgers over
diversiteit van
straatnamen

Hoeveel waarde hechten Amsterdammers aan diversiteit in straatnaamgeving en waarom? Zijn ze ervan op de hoogte dat ze zelf straatnamen mogen voorstellen en kennen ze de procedure die hiervoor gevolgd moet worden? Deze vragen legden we voor aan een steekproef van 1.437 Amsterdammers. De enquête werd uitgevoerd door OIS.⁶⁶ Voor dit onderzoek werden verschillende instrumenten ingezet: een online panel van OIS (n=983), een telefonische enquête (n=201) en een face-to-face enquête (n=253).⁶⁷ De enquêtes zijn in mei 2019 afgenomen.

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de enquête besproken. Representatie van de diversiteit van de stad in straatnaamgeving werd in het kader van deze enquête beperkt tot straatnamen met persoonsvernoemingen. Er is dus niet gevraagd naar opvattingen over en suggesties voor vernoemingen naar zaken.

Figuur 5.1. Verdeling respondenten naar methode (n=1.437), in %

Om een zo representatief mogelijk beeld te geven zijn de in dit hoofdstuk weergegeven percentages gewogen.⁶⁸ Er is gewogen op basis van leeftijd en migratieachtergrond om ervoor te zorgen dat de resultaten een realistische afspiegeling zijn ten opzichte van de totale Amsterdamse bevolking. De demografische kenmerken van de respondenten zijn in bijlage 2 te vinden.

5.1. Belang diversiteit in naamgeving nieuwe straten

Bijna de helft van de respondenten hecht er belang aan dat bij de naamgeving van nieuwe straten rekening wordt gehouden met de diversiteit van de Amsterdamse bevolking. Een kwart stelt zich neutraal op (vindt het niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk).

Eenzelfde aandeel respondenten vindt het (helemaal) niet belangrijk dat er aandacht is voor meer representatie van de diversiteit van de Amsterdamse bevolking in de straatnaamgeving.

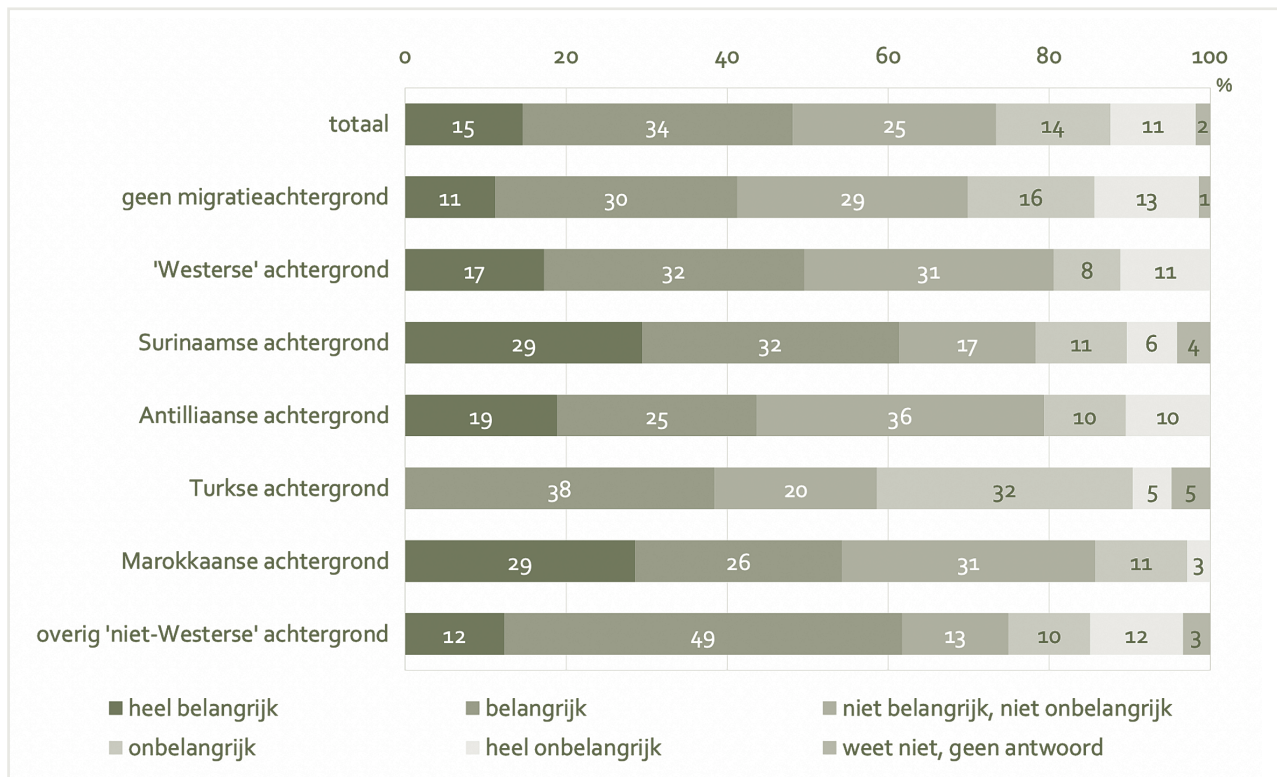
⁶⁶ Met als OIS-onderzoekers Titus Voorhoeve, Jessica Greven en Willem Bosveld. Zij schreven in overleg met het onderzoeksteam een rapportage die de basis vormde voor dit hoofdstuk.

⁶⁷ De telefonische en face-to-face enquêtes zijn ter aanvulling van het panel opgezet om een groter bereik te realiseren onder jongeren en mensen met een 'niet-westerse' migratieachtergrond. De face-to-face enquête werd afgenomen in de stadsdelen Nieuw-West, Noord en Zuidoost, in de omgeving van respectievelijk Plein '40-'45, Buikslotermeerplein en Anton de Komplein.

⁶⁸ In dit type enquête-onderzoek is de respons vaak geen precieze weergave van de bedoelde populatie. Sommige groepen zijn namelijk moeilijker te bereiken dan andere of minder geneigd deel te nemen. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensen met een 'niet-westerse migratieachtergrond' en jongeren. Deze twee groepen zullen relatief meer of juist minder vertegenwoordigd zijn dan in de werkelijke populatie het geval is. Om deze effecten te verminderen is voor deze enquête de respons op leeftijd en migratieachtergrond 'gewogen'. Op deze manier krijgen groepen die een te klein gewicht in de schaal leggen een groter aandeel in de uiteindelijke respons, terwijl groepen die een te groot gewicht in de schaal leggen juist een kleiner aandeel krijgen.

Het belang dat men hecht aan de diversiteit in de straatnaamgeving verschilt per migratieachtergrond van de respondent. Figuur 5.2 geeft de verschillen per migratieachtergrond aan.

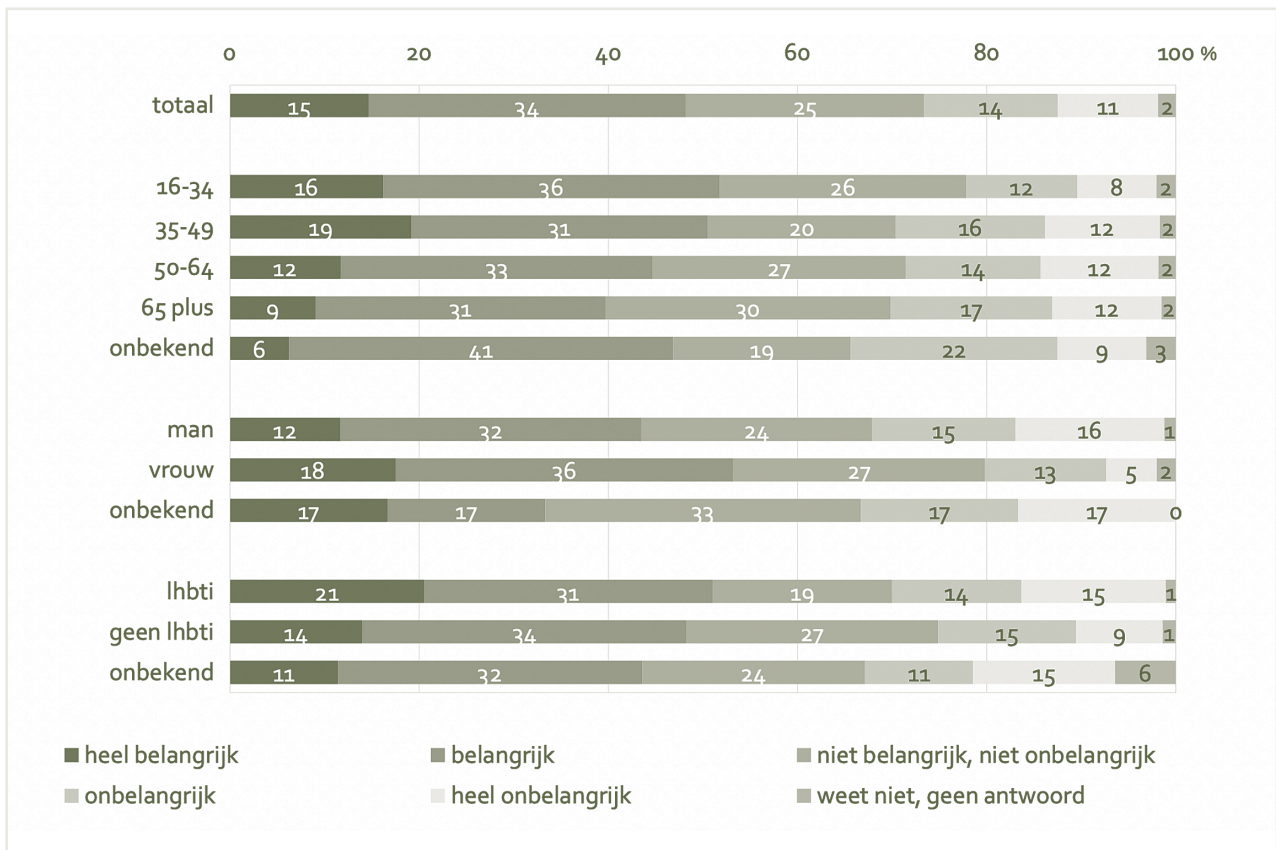
Figuur 5.2. Belang diversiteit naamgeving nieuwe straten, naar migratieachtergrond (gewogen %)

Uit de cijfers in figuur 5.2 blijkt dat vooral respondenten van Surinaamse herkomst, Marokkaanse herkomst en 'overig niet-westerse herkomst' een meer dan gemiddeld belang hechten aan meer representatie van de diversiteit van de stad in de openbare ruimte. Van zowel de respondenten van Surinaamse herkomst als de respondenten met een 'overig niet-Westerse migratieachtergrond' vindt 61% het (heel) belangrijk en van de respondenten van Marokkaanse achtergrond geldt dit voor 55%. Van de groep Amsterdammers met een Turkse achtergrond vindt 38% meer diversiteit in de straatnaamgeving belangrijk. Er zijn geen respondenten van Turkse herkomst die dit thema heel belangrijk vinden (ook niet als er niet gewogen wordt).

Voor ouderen is de diversiteit in de naamgeving van nieuwe straten (iets) minder belangrijk dan voor jongere mensen. Vrouwen en LHBTI'ers vinden de diversiteit in de naamgeving (iets) belangrijker dan mannen of mensen die geen LHBTI'er zijn.

Figuur 5.3. Belang diversiteit in nieuwe straatnaamgeving, naar leeftijdsgroep, sekse en geaardheid (gewogen %)

5.2. Recht doen aan diversiteit en geschiedenis zijn belangrijkste redenen

In de enquête is gevraagd naar belangrijke redenen voor het realiseren van een betere afspiegeling van de Amsterdamse bevolking in de nieuwe straatnaamgeving. Respondenten mochten meerdere redenen tegelijk opgeven.

De meest voorkomende redenen om een betere representatie van de diversiteit in de straatnaamgeving te steunen zijn: 'recht doen aan de diversiteit in Amsterdam' (44%) en 'recht doen aan de geschiedenis' (41%).

Tabel 5.4. Redenen om een betere afspiegeling van de Amsterdamse bevolking in straatnamen te realiseren, uitgesplitst naar migratieachtergrond (gewogen %, meerdere antwoorden mogelijk)

	geen migratie-achtergrond	'Westerse' achtergrond	Surinaamse achtergrond	Antilliaanse achtergrond	Turkse achtergrond	Marokkaanse achtergrond	overig 'niet-Westerse' achtergrond	totaal
recht doen aan diversiteit	43	46	48	40	65	49	39	44
recht doen aan geschiedenis	43	46	47	33	43	31	34	41
recht doen aan historische figuren	35	33	27	19	22	17	20	29
dan voelen meer mensen zich vertegenwoordigd	21	28	37	31	34	43	34	28
dan voelen meer mensen zich thuis	18	30	30	25	14	49	38	27
anders	12	12	7	2			6	9
weet niet	11	8	10	13	6	6	9	10

Bron: OIS

Voor Amsterdammers zonder migratieachtergrond en Amsterdammers met een 'Westerse' achtergrond zijn 'recht doen aan diversiteit' en 'recht doen aan geschiedenis' de belangrijkste redenen om te streven naar een betere afspiegeling van de diversiteit in de naamgeving van straten. Opvallend is dat respondenten van Marokkaanse herkomst meer dan gemiddeld belang hechten aan het idee dat men zich in Amsterdam thuis of vertegenwoordigd moet voelen, terwijl respondenten van Turkse herkomst juist meer dan gemiddeld waarde hechten aan 'recht doen aan diversiteit'. Amsterdammers met een Surinaamse achtergrond noemen 'recht doen aan diversiteit' als meest belangrijke reden op (48%), gevolgd door 'recht doen aan de geschiedenis' (47%). In vergelijking tot de andere achtergronden zegt een relatief groot deel dat 'zich vertegenwoordigd voelen' een belangrijke reden is voor het realiseren van diversiteit in de nieuwe straatnaamgeving (37%). Voor mensen met een 'Antilliaanse' achtergrond is 'recht doen aan diversiteit' de belangrijkste reden (40%), gevolgd door 'recht doen aan de geschiedenis' (33%). Een relatief klein aandeel geeft 'recht doen aan historische figuren' als belangrijke reden op (19%).

Jongeren vinden het - relatief vaker dan ouderen - belangrijk dat er recht wordt gedaan aan diversiteit in de stad en aan de geschiedenis, dat meer mensen zich goed vertegenwoordigd voelen of zich welkom of thuis voelen in Amsterdam. Vrouwen vinden het vaker dan mannen belangrijk dat er recht wordt gedaan aan diversiteit in de stad en dat mensen zich goed vertegenwoordigd voelen. Lhbt'ers vinden het - vaker dan mensen met een andere geaardheid - juist belangrijk dat er recht wordt gedaan aan de geschiedenis en aan belangrijke historische figuren. In onderstaande tabel zijn de resultaten weergegeven op basis van verschillende leeftijdsgroepen, sekse en geaardheid van de respondenten.

Tabel 5.5. Redenen om een betere afspiegeling van de Amsterdamse bevolking in straatnamen te realiseren, uitgesplitst naar leeftijdsgroepen, sekse en geaardheid (gewogen %, meerdere antwoorden mogelijk)

	recht doen aan de diversiteit in Amsterdam	recht doen aan de geschiedenis	recht doen aan belangrijke historische figuren	dan voelen meer mensen zich goed vertegenwoordigd	dan voelen meer mensen zich thuis in de stad	anders	weet niet
16-34	47	45	25	38	37	4	7
35-49	49	40	32	28	27	9	9
50-64	42	39	31	20	16	14	11
65 plus	34	37	30	14	10	13	15
onbekend	38	31	23	16	29	25	12
man	40	40	30	24	26	10	10
vrouw	49	43	28	34	26	8	9
onbekend	39	21	0	14	20	10	10
lhbti	45	49	36	27	27	7	7
geen lhbti	45	41	27	30	26	9	10
onbekend	38	28	26	18	28	14	13
totaal	44	41	29	28	26	9	9

Bron: OIS

5.3. Meer nieuwe straten naar vrouwen en mensen met een migratieachtergrond

De respondenten kregen de vraag voorgelegd naar welke groepen van de Amsterdamse bevolking vaker straten zouden moeten worden vernoemd (tabel 5.6). Hierbij konden respondenten wederom meerdere antwoorden geven. Iets minder dan de helft (43%) geeft aan te willen dat vaker straten naar vrouwen worden vernoemd. Ruim eenderde (37%) ziet graag mensen met een migratieachtergrond ("zoals Surinaamse, Marokkaanse en Turkse Nederlanders") en een kwart (24%) een lhbt'er vertegenwoordigd in de straatnaamgeving.

Ruim een kwart vindt het niet nodig om straten vaker te vernoemen naar bepaalde groepen. Respondenten met een Turkse achtergrond (35%) zijn meer dan gemiddeld deze mening toegedaan, gevolgd door een iets kleiner percentage mensen zonder migratieachtergrond (30%).

Tabel 5.6. Groepen waarnaar vaker straten moeten worden vernoemd, naar migratieachtergrond (gewogen %, meerdere antwoorden mogelijk)

	geen migratie-achtergrond	'Westerse' achtergrond	Surinaamse achtergrond	Antilliaanse achtergrond	Turkse achtergrond	Marokkaanse achtergrond	overig 'niet-Westerse' achtergrond	totaal
vrouwen	44	48	43	51	32	51	37	43
groepen met een migratieachtergrond	30	38	53	48	32	57	44	37
lhbti	25	33	23	29	5	11	26	24
religieuze groepen	12	15	22	25	29	31	27	18
mensen met beperking	13	17	13	25	19	23	18	16
niet nodig	30	24	17	21	35	20	22	26
anders	17	15	13	19	5	6	13	14
weet niet	6	7	7		5		7	6

Bron: OIS

In onderstaande tabel is te zien dat ouderen het vaker dan jongeren niet nodig vinden dat straatnamen naar bepaalde groepen worden vernoemd. Jongeren kiezen vaker voor vernoeming van religieuze groepen of groepen met een migratieachtergrond. In dezelfde tabel zien we dat vrouwen veel vaker dan mannen aangeven dat ze vrouwennamen op de straatnaamborden willen zien. Ook zijn verhoudingsgewijs de meeste voorstanders van vernoeming van LHBTI'ers te vinden onder de mensen die zelf tot deze groep behoren.

Tabel 5.7. Groepen waarnaar vaker straten moeten worden vernoemd, naar leeftijdsgroep, sekse en geaardheid (gewogen %, meerdere antwoorden mogelijk)

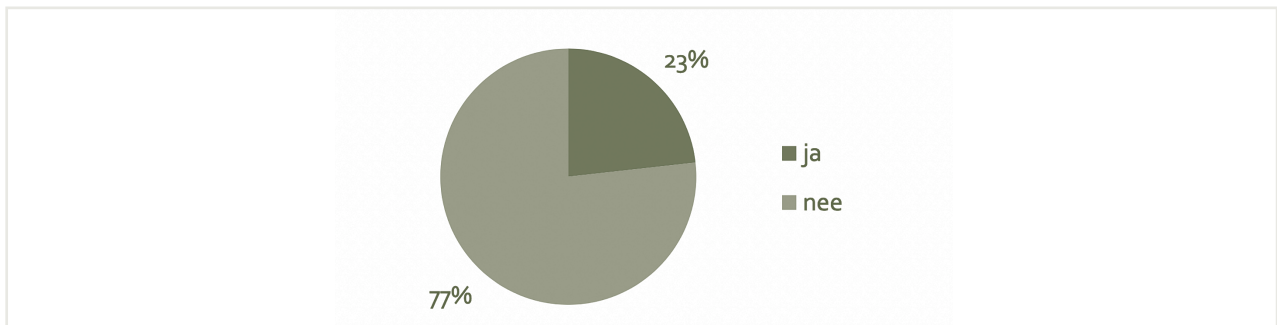
	vrouwen	groepen met een migratie-achtergrond	lhbti	religieuze groepen	mensen met beperking	niet nodig	anders	weet niet
16-34	45	45	27	26	19	21	11	6
35-49	39	39	24	16	16	26	16	6
50-64	45	31	25	13	13	29	18	5
65 plus	41	24	17	9	7	33	16	5
onbekend	42	37	9	0	16	27	19	4
man	35	33	20	14	13	28	16	6
vrouw	53	42	28	22	18	23	12	5
onbekend	39	10	10	0	0	20	41	0
lhbti	47	36	37	15	15	27	16	6
geen lhbti	44	38	22	19	16	25	14	5
onbekend	33	34	22	15	16	33	15	9
totaal	43	37	24	18	16	26	14	6

Bron: OIS

5.4. Een straatnaam indienen

Zoals eerder besproken in hoofdstuk 3 mogen Amsterdamse burgers en instellingen voorstellen indienen voor een straat, plein of steeg die nog geen naam heeft. Aan de respondenten werd gevraagd of ze van deze mogelijkheid op de hoogte zijn. Uit de enquête komt naar voren dat het overgrote deel van de respondenten (ruim driekwart) niet weet dat er een mogelijkheid bestaat om zelf een straatnaam in te dienen, zie figuur 5.8.

Figuur 5.8. Wist u dat u zelf een straatnaam in kunt dienen? (n=1.437)

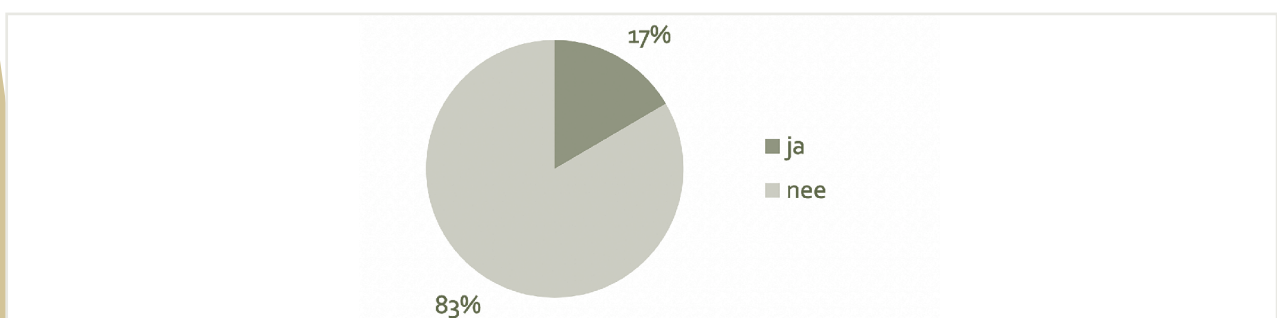

De mensen die aangeven wel op de hoogte te zijn van de mogelijkheid om zelf een straatnaam in te dienen, hebben de volgende kenmerken:

- 17% is woonachtig in Zuidoost, gevolgd door Nieuw-West en Noord (beide 14%). Daarna volgen West en Zuid (beide 12%), Centrum (11%) en Oost (10%).
- Meer dan de helft heeft geen migratieachtergrond (58%), gevolgd door mensen met een 'Westerse' migratieachtergrond (13%), mensen met een 'overige niet-Westerse' migratieachtergrond (10%) en mensen met een Surinaamse achtergrond (7%).
- De verdeling van de leeftijd onder de mensen is evenredig, namelijk een kwart in iedere categorie uit tabel 3.3.
- De meeste respondenten wonen al langer dan 20 jaar in Amsterdam (70%), gevolgd door mensen die 11-20 jaar in de stad wonen (13%).
- De groep mannen is verhoudingsgewijs groter (61%) dan het aantal vrouwen (38%).
- 14% is LHBTI'er (waarvan 79% man, 21% vrouw), 77% is dat niet. Van 9% is de gearrdheid onbekend.

Van de respondenten die aangeven wel bekend te zijn met de mogelijkheid om zelf een straatnaam in te dienen, weet ongeveer één op de vijf hoe dit moet. Ruim acht op de tien weet niet hoe een straatnaam in te dienen (figuur 5.9).

Figuur 5.9. Weet u ook hoe dit moet? (n=330)

Alle respondenten kregen vervolgens de vraag voorgelegd of ze zelf een straatnaam zouden willen voorstellen. Slechts een minderheid ziet dat wel zitten.

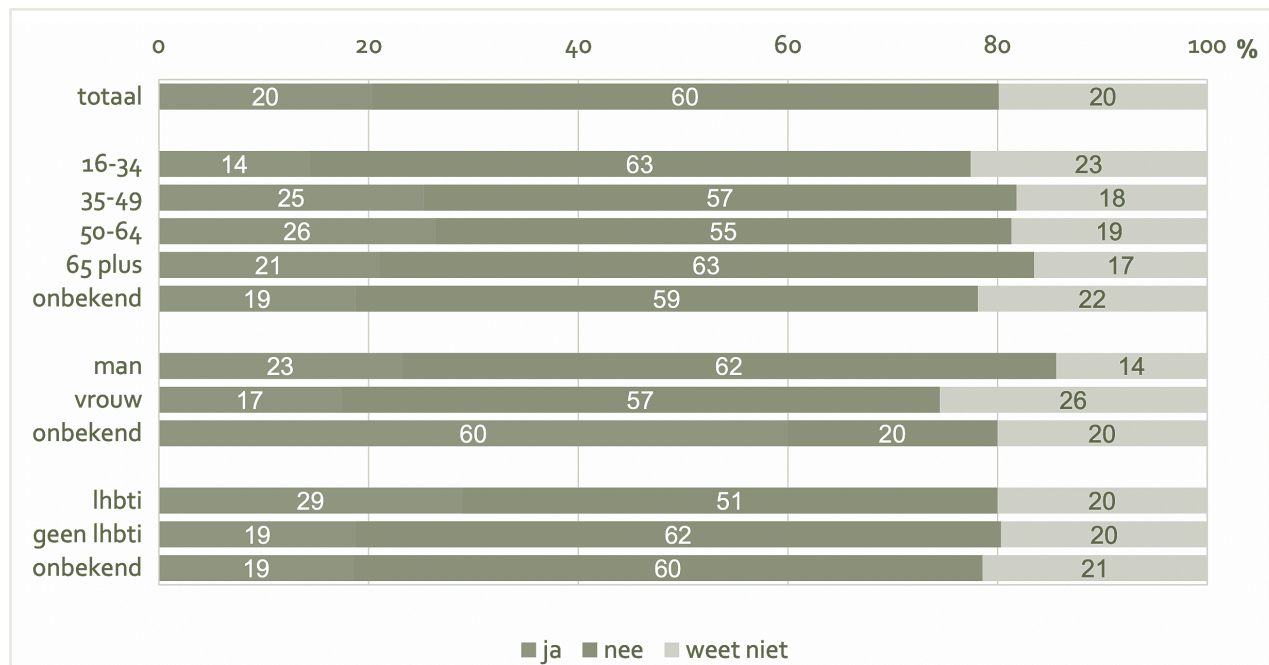
Tabel 5.10. Wil men zelf een straatnaam voorstellen? Uitgesplitst naar migratieachtergrond (%)

	ja	nee	weet niet	totaal
geen migratieachtergrond	21	63	16	100
'Westerse' migratieachtergrond	20	56	23	100
Surinaamse achtergrond	29	50	20	100
Antilliaanse achtergrond	21	62	17	100
Turkse achtergrond	19	59	22	100
Marokkaanse achtergrond	11	60	29	100
overig 'niet-Westerse' achtergrond	17	62	16	100
totaal	20	60	19	100

Bron: OIS

Uit onderstaande figuur blijkt dat relatief meer mensen in de leeftijd tussen 35 en 65 jaar een voorstel voor een straatnaam zouden willen indienen. Ook onder de LHBTI'ers is hier meer animo voor. Het hoge percentage onbekenden (60%) dat 'ja' zegt, is gebaseerd op een gering aantal respondenten (kleiner dan 10).

Figuur 5.11. Wil men zelf een straatnaam voorstellen? Uitgesplitst naar leeftijdsgroep, sekse en geaardheid (gewogen %)

318 respondenten (zonder weging) spraken desgevraagd hun voorkeur uit voor één of meer straatnamen (naar personen en zaken). Het merendeel van de voorgestelde namen kwam één keer terug. Figuur 5.12 geeft een selectie weer van de voorgestelde straatnamen naar personen die meerdere keren terugkwamen.

In het algemeen worden veel vrouwennamen voorgesteld (57 keer). Het zijn veel verschillende vrouwennamen, die vaak maar één of twee keer genoemd worden. Er is geen vrouwennaam die meer dan vier keer is genoemd.

Figuur 5.12. Voorstellen van straatnamen die meerdere keren terugkomen

Mannennamen	Vrouwennamen
Eberhard van der Laan (26x)	Femke Halsema (4x)
Johan Cruijff (17x)	Hedy D'Ancona (4x)
Pim Fortuyn (5x)	Aletta Jacobs (3x)
Nelson Mandela (5x)	Hannie Schaff (3x)
André Hazes (4x)	Martine Bijl (3x)
Gerard Reve (3x)	Adèle Bloemendaal (2x)
Anil Ramdas (2x)	Anne Frank (2x)
Anton de Kom (2x)	Els Borst (2x)
Johan Ferrier (2x)	Rosalind Franklin (2x)
Ronald Venetiaan (2x)	Halleh Ghorashi (2x)
Tula (2x)	

Ook namen van personen met een 'niet-westerse' migratieachtergrond (23 keer) worden genoemd. Enkele daarvan zijn opgenomen in figuur 5.12. Het gaat om de mannen Anton de Kom, Johan Ferrier, Ronald Venetiaan en Tula. Halleh Ghorashi is de enige van alle genoemde vrouwen met een 'niet-westerse' migratieachtergrond die meer dan een keer voorkomt.⁶⁹ Overigens zijn enkele voorgestelde personen al vernoemd in Amsterdam.

⁶⁹ We hebben een volledige lijst met namen opgesteld en gedeeld met de gemeente en de CNOR.

6.

Experts en
stakeholders aan
het woord

In het kader van dit onderzoek zijn interviews afgenomen en is een feedbacksessie georganiseerd. We hebben gesproken met zowel experts rondom diversiteit, inclusie en gerelateerde onderwerpen, als met vertegenwoordigers van (zelf)organisaties die zich inzetten voor de emancipatie van verschillende groepen die ondervertegenwoordigd zijn in de Amsterdamse straten, zoals mensen met diverse migratieachtergronden, vrouwen, LHBTI'ers en mensen met een beperking. De betrokkenheid van personen met diverse achtergronden was van belang om ruimte te bieden aan verscheidene perspectieven. Het gaat nadrukkelijk niet om *alle* perspectieven. De personen die wij gesproken hebben vertegenwoordigen niet 'hun gemeenschap' en het was onmogelijk in het kader van dit onderzoek personen uit alle mogelijk ondervertegenwoordigde groepen te spreken. In totaal is met meer dan 25 personen gesproken. In bijlage 4 is een lijst te vinden met de personen die we gesproken hebben.

In de interviews is onder andere gevraagd naar het draagvlak voor een meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in de naamgeving van objecten in de openbare ruimte en welke argumenten mensen daarvoor aandragen (6.1.). Daarnaast is de respondenten gevraagd om suggesties te doen op welke wijze een meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad gerealiseerd kan worden (6.2.) In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de gesprekken. De geselecteerde citaten worden geanonimiseerd weergegeven.

6.1. Draagvlak en argumenten voor een meer evenwichtige representatie van Amsterdamse diversiteit in straatnamen

Bij de personen die we hebben gesproken bestaat veel draagvlak voor het initiatief om, in de woorden van het initiatiefvoorstel, "te komen tot een representatievere afspiegeling van de Amsterdamse diversiteit in de openbare ruimte". Verschillende respondenten nemen afstand van het idee dat het ingewikkeld zou zijn om straten te vernoemen naar geschikte vrouwen of mensen met een migratieachtergrond. Verschillende mensen hebben tijdens de gesprekken ook diverse suggesties gedaan voor mogelijke straatnamen.⁷⁰

Mensen noemen verschillende argumenten waarom zij belang hechten aan meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in straatnaamgeving. Zo noemen zij om te beginnen recht doen aan diversiteit, de geschiedenis en historische figuren:

"Het gaat om recht doen aan de samenstelling van de bevolking".

"Amsterdam moet de rol van migranten erkennen, ook in de geschiedenis van de stad, bijvoorbeeld in de strijd tegen ongelijkheid."

"Straatnamen dragen bij aan diversiteit. Het gaat om het eren van mensen met verdiensten, het herinneren van historische gebeurtenissen. Het is goed een completer beeld van de geschiedenis te krijgen. (...) Naamgeving van straten is betekenisvol. Door helden vormen we onze identiteit."

⁷⁰ We hebben een lijst met namen opgesteld en gedeeld met de gemeente en de CNOR.

Ook het argument dat mensen zich dan beter gerepresenteerd en thuis voelen is genoemd. Het gaat er hierbij om dat mensen zichzelf willen herkennen in de openbare ruimte. Respondenten verwoorden het zelf als volgt:

"De stad is van ons allemaal. Er zijn heel veel nationaliteiten en culturen en mensen met verschillende erfgoeden. Mensen moeten zich kunnen herkennen en thuis voelen. (...) Het is heel fijn om zo'n straatnaam te hebben. (...) Veel mensen met een migratieachtergrond voelen zich meer verbonden met hun stad dan dat ze zich Nederlander voelen. Des te belangrijker is het dat die stad dat weerspiegelt en teruggeeft aan de mensen (...) Wie zijn de helden van de mensen die er nu leven en vanuit alle windstreken hiernaartoe zijn gekomen? Dat zijn nu burgers van deze stad. Het kan niet zo zijn dat slechts één groep zich herkent in de straatnamen. Het moet veel inclusiever zijn".

"Bij mij in de buurt is de Topkapistraat. Dat vind ik fijn om te zien en interessant. Ik zie mezelf terug in die straat".⁷¹

"Het draagt bij aan het gevoel van nieuwe generaties dat Amsterdam ook hun thuis is. Wanneer Amsterdam een minderhedenstad is, moet niet alleen de grootste minderheid zich kunnen herkennen in de straatnamen. (...) Het zou toch geweldig zijn wanneer je je in de stad herkent. Dan doe je ertoe. Het is pijnlijk als bepaalde groepen wel bevestiging vinden van hun identiteit en andere groepen niet".

"De stad is van ons allemaal. Straatnamen zijn belangrijk, ze zorgen voor herkenning. In het straatbeeld is representativiteit heel belangrijk. Die herkenbaarheid helpt dat mensen zich meer thuis voelen: 'sense of belonging'. Het kan symbolisch zijn, maar wel voor herkenning zorgen. Zie de informele symbolische Nouripleintjes – dat zorgt voor een band. Je geeft erkenning aan personen of gebeurtenissen die van belang zijn".

Straatnamen hebben volgens respondenten ook de potentie om op een meer gemeenschappelijk niveau bij te dragen aan verbinding (vgl. Swanepoel, 2012). Zo geeft iemand aan dat de gemeente op deze manier uitdraagt een inclusieve stad te zijn. Anderen spreken expliciet over een verhoogde sociale binding:

"Straatnamen kunnen helpen bij te dragen aan sociale binding".

"Het heeft wel een symbolische waarde. Als er een Churchillaan is, zou ik ook wel niet-westerse leiders willen zien. Ik denk dat het juist de binding met Nederland zal vergroten."

Een ander argument dat genoemd werd, is dat representatie van de diversiteit van de stad tot bewustwording en nieuwe inzichten kan leiden bij Nederlanders 'zonder migratieachtergrond'. Dit draagt mogelijk ook bij aan een meer positieve beeldvorming rondom de multiculturele samenleving onder deze groep. In de beeldvorming worden mensen met een migratieachtergrond nog geregeld geassocieerd met achterstanden (vgl. Ghorashi, 2009). Straten die verwijzen naar mensen met migratieachtergronden die betekenisvol zijn geweest, kunnen dergelijke beelden mogelijk doorbreken.

⁷¹ Het idee dat straatnamen invloed hebben op de mate waarin mensen zich thuis voelen in een gemeente en zich verbonden voelen met hun gemeente, wordt ook in de literatuur genoemd. Volgens Swanepoel (2012) doet dit mechanisme zich op een heel concreet niveau voor. Zo kan het adres van een individu beschouwd worden als een onderdeel van de persoonlijke identiteit. Deze auteur maakt duidelijk dat straatnamen voor mensen geen neutrale lading hebben, maar juist allerlei negatieve of positieve associaties kunnen oproepen.

"Het is ook belangrijk voor autochtone witte Amsterdammers. Dat zij zien dat er verschillende werelden en culturen bestaan in de stad en dat er belangrijke iconen zijn geweest. Dat is belangrijk vanwege de werkelijkheid; zij hebben zich daartoe te verhouden (...) De zwarte aanwezigheid in de 15^e en 16^e eeuw, daar is weinig over bekend. Er is weinig bekendheid in Nederland rondom wat zwarte mensen toen en nu hebben betekend voor de samenleving".

"Straatnamen zijn ook belangrijk omdat het kan bijdragen aan het tegengaan van negatieve beeldvorming over mensen met migratieachtergronden. Straatnamen maken zichtbaar dat er uiteenlopende mensen zijn geweest die betekenisvol zijn geweest".

Verder stelde een van de respondenten dat een meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen kan bijdragen aan het bevorderen van gelijkheid via democratisering, feminisering en dekolonisering:

"Representativiteit van straatnamen is belangrijk voor de hele bevolking en gaat om het erkennen van machtsverhoudingen en werken aan meer gelijkheid. (...) Bewustzijn van macht is belangrijk, democratisering, feminisering en dekolonisering. Er is geen sprake van gelijkheid in hoe verschillende groepen die nu in de straatnamen vertegenwoordigd zijn. Dat moet doorbroken worden".

Een andere respondent ziet een evenwichtigere representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen vooral als een symbolisch gebaar. Deze persoon gelooft niet dat straatnamen verbindend kunnen werken en noemt het stimuleren van diversiteit in straatnamen daarnaast geen prioriteit. Er zijn volgens deze persoon andere problemen - zoals discriminatie en gebrek aan een diverse vertegenwoordiging op een hoger niveau - die veel meer prioriteit verdienen:

"Turkse jongeren hebben behoefte aan stageplaatsen en niet aan straatnamen".

Diversiteit, inclusiviteit, representatie en andere termen

In de inleiding van dit rapport gaven we aan dat er in wetenschappelijke publicaties ook kritiek is op de term diversiteit. Termen als 'inclusie' en 'representatie' zouden meer geschikt zijn. We hebben respondenten gevraagd naar hun ideeën over verschillende termen en of zij hierin een bepaalde voorkeur hebben. Dat leverde geen duidelijk beeld op. Verschillende respondenten gaven aan niet zoveel belang aan een term te hechten, anderen hadden wel een duidelijke voorkeur voor één of meerdere specifieke termen. Respondenten spreken als volgt over de genoemde termen en noemen daarnaast ook nog andere termen, zoals 'belonging', 'democratisering', 'intersectionaliteit', 'toegankelijkheid', 'meedoen' en 'thuis voelen':

"'Inclusie' en 'representatie' zijn activerender - als opdracht. Het dwingt meer dan 'diversiteit' om te operationaliseren."

"Het gaat om 'belonging', dat men zich thuis voelt, een goede Nederlandse vertaling is nog niet echt voorhanden. Dit vraagt ook om betrokkenheid door inspraak en deelname op een andere manier dan het standaard participatieproject waar de gebruikelijke mensen aan mee doen."

"Meer representativiteit of democratisering is als communicatie misschien een betere term dan diversiteit. Het gaat erom dat mensen zich herkennen."

"Intersectionaliteit en vooral kijken naar hoe mensen zichzelf identificeren."

"Het gaat om de diversiteit aan verhalen, dat leidt tot een inclusievere stad."

"We hebben vorig jaar een manifest voor een inclusieve stad gepresenteerd. Dat is een begrip dat we vaak gebruiken, maar daar gaan we niet verder mee de hof op. Toegankelijkheid, participatie, meedoen zijn termen die we ook gebruiken, maar een laagdrempelig alternatief hebben we niet."

"Het gaat er om dat nieuwkomers zich welkom voelen en dat bestaande bewoners zich thuis blijven voelen."

Naast verschil van inzicht bestaat er overeenstemming over het doel, in verschillende bewoordingen, dat uiteindelijk alle Amsterdammers zich gerepresenteerd moeten voelen in de naamgeving van Amsterdamse straten. In dit licht suggereren sommige respondenten dat het woord 'Amsterdams' in feite de lading volledig dekt en dat de focus moet liggen op Amsterdam(mers):

"Ik zou niet te veel nadruk leggen op herkomst, maar op de Amsterdamse identiteit. Verschillende mensen hebben toevallig een andere herkomst. Iedereen kan zich hierin herkennen. Het gaat om gedeelde waarden, we zijn allemaal Amsterdammers."

"Als je kijkt naar de diversiteit van de stad Amsterdam in herkomsten en in geschiedenis, dan zie je dat de straatnaamgeving op dit moment eigenlijk niet 'Amsterdams' is. Waar we naartoe moeten is straatnaamgeving die echt 'Amsterdams' is, gebruik gewoon het woord 'Amsterdams', daar zit alles in."

"Het gaat er om dat Amsterdam van ons allemaal is dat we gezien worden, dat we er ons allemaal thuis kunnen voelen."

6.2. Suggesties om te komen tot inclusievere straatnaamgeving in Amsterdam

We hebben de respondenten ook gevraagd om suggesties te doen op welke wijze een meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad gerealiseerd kan worden. Zoals hieronder zal blijken, hebben zij veel suggesties en ideeën gedeeld.

Meer diversiteit in de samenstelling van de CNOR

Meerdere respondenten vinden dat meer inclusie in de naamgeving van de straten, begint bij een meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in de CNOR. Voor een diversiteit aan perspectieven is het van belang dat er mensen met verschillende achtergronden vertegenwoordigd zijn in de CNOR. Een respondent benadrukt hierbij het belang van een intersectionele werkwijze.

"Als de vraag wordt gesteld: hoe ga je het diverser maken? Dan moet je die commissie diverser maken. Je hebt mensen nodig die verschillende groepen vertegenwoordigen."

"Meer diversiteit in brede zin is nodig. Beter representatie van de bevolking: gender, huidskleur, afkomst, religie en leeftijd. Zodat je een groep mensen bij elkaar hebt die de bevolking beter vertegenwoordigt en zodat je zo min mogelijk oogkleppen op hebt. Dat is een voorwaarde om tot andere naamgeving te kunnen komen. Je moet het meer in samenstelling van personen zoeken dan in formele regels en richtlijnen."

"De commissie moet intersectioneel te werk gaan. Niet alleen bijvoorbeeld meer Turkse Nederlanders, maar ook vrouwelijke Turkse Nederlanders. Intersectionaliteit moet. Niet alleen wijzen op het belang van ras of ethniciteit, maar ook rekening houden met gender, seksualiteit en religie. Als je het niet doet dan blijven bepaalde mensen uitgesloten worden. Minister Jet Bussemaker wilde in 2017 dat er 100 vrouwelijke hoogleraren benoemd zouden worden. Dat zijn allemaal witte vrouwen geworden omdat afkomst niet genoemd is als extra criterium. Dus intersectionaliteit is nodig om te voorkomen dat groepen buitengesloten worden. Het is belangrijk om hierop te letten, sensitief te zijn. Commissies dragen vaak mensen voor die op hen lijken. Als de commissie bijvoorbeeld uit alleen zwarte mannen zou bestaan dan krijg je vooral namen van zwarte mannen."

Lang niet alle groepen kunnen in de CNOR vertegenwoordigd zijn, stellen verschillende respondenten. En individuen kunnen ook niet hele gemeenschappen vertegenwoordigen. Maar het is volgens een respondent wel duidelijk dat een divers samengestelde commissie als voordeel heeft dat het bijdraagt aan verschillende invalshoeken, perspectieven en netwerken.

"Er worden voorstellen gedaan die een belangrijk deel van de samenleving aangaan. In het besluitvormingsproces moet dan ook representatie van de diversiteit van de samenleving worden meegenomen. Kan dat met alleen witte mensen? Dat wordt wel lastig, je mist dan ongetwijfeld perspectieven. Anderzijds, je kunt niet alle groepen vertegenwoordigd hebben. Wanneer je mij kiest zijn ook niet alle Marokkanen vertegenwoordigd, maar je hoort dan wel andere perspectieven. Daarnaast zul je ook vrouwen, jongeren, hoogopgeleiden, laagopgeleiden, lhbt-ers etc. moeten vertegenwoordigen. Ieder heeft andere netwerken, andere invalshoeken."

"Je moet niet van iedere commissie een parlementje gaan maken. Je moet vooral mensen hebben die vanuit verschillende impulsen en perspectieven werken."

Dat niet iedereen vertegenwoordigd kan worden, is ook reden om te benadrukken dat leden van de CNOR de doelstelling van een meer evenwichtige representatie onderschrijven. Er worden verschillende suggesties gedaan over hoe dit via het wervings- en selectieproces te bereiken. Zo geven mensen aan dat de werving en selectie transparanter moet worden. Het moet helder zijn hoe mensen lid kunnen worden en welke ambities de commissie heeft om de diversiteit van de stad te representeren. Volgens een ander moet er actief gezocht en geworven worden.

"Naast diversiteit in termen van bijvoorbeeld afkomst, geslacht en leeftijd is het belangrijk dat er in de commissie mensen zijn die het belang van meer diversiteit onderschrijven en zich aan deze opdracht willen committeren."

"Je moet het niet teveel dichttimmeren met procedures. Je moet vooral goede mensen hebben in een commissie die met diversiteit aan de slag willen gaan. Straatnaamgeving is een weerspiegeling van machtsverhoudingen. Doel van de commissie zou moeten zijn om dat te doorbreken. Hoofddoelstelling van de commissie zou moeten zijn: het doorbreken van ongelijkheid en uitsluiting. Je hebt goede mensen nodig die deze doelstelling onderschrijven."

Betrek experts, burgers en organisaties meer bij naamgeving

Respondenten doen verschillende suggesties om experts, burgers en organisaties te betrekken bij de naamgeving. Allereerst zal er meer bekendheid moeten worden gegeven aan de mogelijkheid om namen aan te dragen. Sommigen stellen verder voor netwerken en organisaties die staan voor perspectieven van Amsterdammers van verschillende achtergronden meer te betrekken, net als actieve sleutelfiguren, experts en/of studenten. Anderen stellen juist voor 'de wijken in' te gaan en (toekomstige) bewoners van een wijk te benaderen door de straat op te gaan of hen te bereiken via buurthuizen, verzorgingshuizen, ontmoetingscentra, kerken/moskeeën en inzet van sociale media. Om meer genderdiversiteit te bereiken wordt het voorstel gedaan dat er altijd twee namen moeten worden aangeleverd: van een man en van een vrouw. Er wordt ook gesuggereerd meer middelen vrij te maken. Met het oog op draagvlak wordt voorgesteld om zo veel mogelijk verschillende groepen te betrekken en ook dialoogbijeenkomsten te organiseren.

"Je kunt projectmatig een onderzoeksgroep maken. Je kunt er ook studenten op zetten die er een langlopend project van maken."

"Het zou ook goed kunnen werken de CNOR onder te brengen bij of meer samen te laten werken met bijvoorbeeld het stadsarchief."

"Denk ook aan Atria, een archivaris daar heeft echt een schat aan kennis. Bij Atria zit ook het archief van de Zwarte en Migranten Vrouwen beweging. Denk ook aan IISG. Archivarissen daar zouden ook zinnige input kunnen geven. Ook erfgoed-instellingen. En denk aan jonge betrokken historici, bijvoorbeeld de Jonge Historici".

"Het kan goed werken om een structuur om de CNOR heen te bouwen van verschillende netwerken en organisaties."

Er is verschil van inzicht over de vraag of de commissie er verstandig aan doet om burgers of juist organisaties te betrekken bij de naamgeving. Daar waar een respondent noemt dat burgers over te weinig kennis en belangstelling zouden beschikken, benadrukken anderen juist de beperkingen van organisaties. Weer anderen pleiten ervoor om zowel burgers als organisaties te benaderen. Door enkelen wordt gesuggereerd om sociale media in te zetten om ideeën voor straatnamen op te halen bij burgers. Respondenten geven verder aan dat als externe organisaties en deskundigen gevraagd worden, zij ook een redelijke vergoeding moeten ontvangen.

"De meeste mensen interesseert het niet of hebben weinig kennis. Daarom is betrokkenheid van gerelateerde organisaties en netwerken belangrijk."

"Alle input zit in de stad, experts hebben lang niet alle kennis. Ga de buurten in, kijk naar verschillende groepen."

"Migrantenorganisatie en organisaties van Nederlanders van verschillende achtergronden vertegenwoordigen vaak maar een deel van de 'gemeenschappen'. Daarbuiten zit ook heel veel kennis en creativiteit. Je kunt ook via scholen en buurtorganisaties mensen benaderen."

"Betrek meer sleutelfiguren, ook om bekendheid te geven. Maar zoek ook met creativiteit andere mensen en organisaties."

"Je moet mensen betrekken. Je moet Amsterdammers vragen namen aan te dragen, en maak tegelijkertijd duidelijk dat een diverse commissie van deskundigen beslist. Het gaat ook om inspraak: het gevoel dat je iets kunt inbrengen."

Verschillende respondenten benadrukken het belang van aandacht voor verhalen die mogelijk nog verborgen lijken. Bij uitstek individuele burgers kunnen dergelijke verborgen verhalen onder de aandacht brengen.

"Er zijn veel mensen die sterven en geweldig werk hebben gedaan maar toch onder de radar blijven omdat ze geen mensen in hun omgeving hebben die hun werk beschreven hebben en benadrukt."

"Pas ook op dat je de 'gewone vrouw' niet vergeet."

Transparantie over besluitvorming en informatie over straatnamen

De adviezen zoals deze nu door de CNOR gepubliceerd worden, bevatten weinig informatie. Het is daardoor vaak onduidelijk waarom een voorstel van de CNOR een positief dan wel negatief advies heeft gekregen. Enkele respondenten stellen voor meer informatie te geven over de onderbouwing van de adviezen: op grond van welke criteria is een positief of negatief advies gegeven is. Ook is gesuggereerd de CNOR meer ambtelijke ondersteuning te geven.

"Om willekeurig tegen te gaan moet je verder proberen zoveel mogelijk de criteria expliciet te maken. Expliciet maken hoe verdienste en diversiteit en andere begrippen worden opgevat en geoperationaliseerd."

Verschillende respondenten suggereren tevens om informatie rondom straatnamen beter te ontsluiten. Dat kan niet alleen betrokkenheid van burgers bij straatnamen en buurten vergroten, maar ook stimuleren om straatnamen aan te dragen. Een respondent plaatst kanttekeningen bij toelichtingen op straatnamen:

"Geef meer informatie over straten, dat activeert mensen om zelf namen aan te dragen."

"Maak een boekje of ontwikkel een app of een site met informatie over straatnamen. Zodat mensen beter geïnformeerd zijn over de straten in hun buurt."

"Toelichting onder straatnamen, is dat niet lastig en wordt dat niet eindeloos gesoebat over wie de teksten schrijft, welke woorden worden weggelaten? En wat is wel en niet relevant? Dat Joop den Uyl voor de oorlog naar verluidt een nazi-aanhanger was?"

Thema's om te komen tot inclusievere straatnaamgeving

Om te komen tot een evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen is gesugereerd wijk-thema's te kiezen die hier veel ruimte voor bieden. Voorbeelden van thema's die in dit kader andere andere worden genoemd zijn sport, amusement, kunst, mensenrechten, emancipatie, politiek, 'gewone mensen', wetenschappers en liefdadigheid. Daarnaast zijn suggesties gedaan om ook in zakennamen de diversiteit van de stad evenwichtig te representeren.

"Kies thema's om kans op diversiteit te vergroten. Denk aan thema's als sport, amusement, kunst, enzovoorts."

"Het is belangrijk te komen met thema's waarbij inclusie een rol speelt wanneer je de straten in een wijk vernoemt. Bijvoorbeeld vrouwenemancipatie."

"Stel dat je een kunstenaarswijk instelt, kijk dan niet alleen naar oorspronkelijk Nederlandse of Europese kunst, maar kies een breder perspectief."

"Het zou bij moeten dragen aan bewustwording en positief zijn. Aan de Verkrachtingslaan wil niemand wonen. Een Me-too-plein zou nog een positief krachtige connotatie kunnen hebben al zijn de ervaringen die er achter zitten negatief. Het gaat om termen die mensen humaniseren en niet dehumaniseren." "Baas in Eigen Buik straat, etc."

"Geboortedata van bekende personen kunnen ook aanknopingspunten zijn voor namen."

Anticiperen op weerstand

De keuze om Amsterdamse straten representatiever te laten worden voor de diversiteit van de stad, wordt niet door alle Amsterdammers gedeeld en kan met weerstand gepaard gaan. Verschillende respondenten benadrukken daarom het belang om alle burgers goed te erbij te betrekken en doen enkele suggesties om dat te bereiken:

"Van belang is ook geschiedenisonderwijs. Het moet niet als een hobby van een links college gezien worden. Mensen moeten niet het gevoel hebben dat aspecten van hun identiteit worden afgepakt. Geschiedenisonderwijs is van belang voor het draagvlak."

"Je moet het wel zo doen dat je iedereen meeneemt. Dus echt inclusief zijn en meer dan alleen frames van activisten gebruiken."

"Nieuwe straatnamen zullen mogelijk polariserend kunnen werken bij 'autochtone' Nederlanders, of wanneer het om minderheden binnen minderheden gaat."

"Educatie en draagvlak, daar moet je mee beginnen."

Impact maken en realisme

Vrijwel alle respondenten ondersteunen het streven naar een representatievere afspiegeling van de Amsterdamse diversiteit in de openbare ruimte. Tegelijkertijd is er ook het besef dat het een proces van lange adem is. Ruim 6000 objecten in de Amsterdamse openbare ruimte hebben een naam. Daar komen jaarlijks naar verwachting zo'n circa 100 nieuwe namen bij. Sommige respondenten pleiten voor realistische en heldere doelstellingen om teleurstelling te voorkomen.

"Het is een langlopend proces, het gaat ook om verwachtingsmanagement. Het gaat niet over één collegeperiode. Hierna komt misschien een coalitie die iets anders voorstaat dan de inclusiviteitsambities van het huidige college. Het gaat over de identiteit van de stad, van alle burgers. Bedenk wat in deze coalitieperiode reëel en uitvoerbaar is."

"Te ambitieuze doelstellingen zijn mogelijk niet uitvoerbaar binnen de huidige collegeperiode en als doelen niet gerealiseerd worden, kan dat leiden tot teleurstelling en irritatie."

"Communiceer eerlijk als de impact beperkt zal zijn. En besef dat meer diversiteit tijd kost."

"Te hoge verwachtingen die vervolgens niet waargemaakt worden, kunnen mogelijk tot minder draagvlak leiden en kunnen averechts uitpakken"

Sommige respondenten benadrukten ook dat haast om op korte termijn meer diversiteit te bereiken op de lange termijn minder impact kan hebben doordat vooral minder betekenisvolle plekken in de openbare ruimte vernoemd worden naar mensen uit ondervertegenwoordigde groepen:

"Belangrijk is ook de plek. Het gevaar bestaat dat nu in het enthousiasme lullige bruggen en steegjes naar mensen worden vernoemd en er daardoor later geen grote straat meer naar hen kan worden vernoemd."

Andere respondenten benadrukken juist dat de impact van het streven naar meer diversiteit beperkt zal blijven als bestaande straten niet hernoemd zullen worden en het slechts gaat om naamgeving van een beperkt aantal nieuwe straten per jaar. Deze respondenten geven aan dat het bij een initiatief gericht op meer inclusieve straatnaamgeving ook past om controversiële straatnamen te hernoemen. Straatnamen die verwijzen naar bijvoorbeeld omstreden figuren uit het koloniale tijdperk zouden bijvoorbeeld vervangen kunnen worden door straatnamen die naar anti-koloniale actoren verwijzen.⁷²

"Namen als het Krugerplein moeten echt veranderd worden. Dit soort personen hebben zo veel schade aangericht, hun erfenis is zo negatief, dat het echt veranderd moet worden."

"Wanneer je excuses voor het slavernijverleden maakt, zou je een groot gebaar kunnen maken door een aantal anti-slavernij activisten te vernoemen. Het zou super sterk zijn om zo'n statement te maken."

⁷²In het huidige onderzoek is overigens niet gekeken naar hernoemingen, slechts naar de straatnaamgeving van nieuwe straten. De gemeente Amsterdam heeft wel aangekondigd onderzoek te zullen laten uitvoeren naar controversiële namen.

"Je kunt ook een klein aantal landmarks van naam veranderen. Bijvoorbeeld de Prinsengracht tot de Prinsessengracht maken, en zo nog een paar heel zichtbare straten."

"Je zou bij straten waarbij een 'eerste' en 'tweede' straat met een bepaalde naam bestaat de 'tweede' straat kunnen hernoemen."

Wanneer straatnamen niet hernoemd worden, kan volgens respondenten ook gedacht worden aan het plaatsen van monumenten of (stand)beelden rondom emancipatoire thema's. Deze interventies zouden, zonder hernoeming van problematische straatnamen, ook 'balans' kunnen brengen. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de Transvaalbuurt waar het Monument tegen Apartheid en Racisme van P  p   Grégoire werd geplaatst op het Krugerplein. Een respondent verwoordt het als volgt:

"Je kunt een wijk met veel koloniale verwijzingen in de straatnamen ook een nieuwe invulling geven met bijvoorbeeld standbeelden of kunstwerken die anti-koloniale personen of thema's verbeelden." "Je zou hierin ook kunnen samenwerken met stadscuratoren – voor hen is inclusie ook een thema."⁷³

Zelfidentificatie en maatschappelijke ontwikkelingen

Tot slot, zijn er door de respondenten verschillende voorstellen gedaan om te monitoren in hoeverre Amsterdamse straatnamen de diversiteit van de stad representeren. Bij de aanbevelingen in hoofdstuk 8 gaan we nader in op hoe onderstaande ideeën uitgewerkt zouden kunnen worden.

"Doe eens in de 10 jaar een onderzoek onder Amsterdammers hoe zij zichzelf identificeren."

"Blijf vanuit OIS een database bijhouden en rapporteer jaarlijks op welke vlakken vooruitgang is geboekt."

"Actualiseer de 'diversiteitscategorieen' op basis van trends en maatschappelijke ontwikkelingen".

⁷³ Zie ook <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/wethouder/touria-meliani/persberichten/eerste/>

7.

Ervaringen uit
binnen- en
buitenland

In dit hoofdstuk bespreken we ervaringen uit binnen- en buitenland rondom diversiteit en straatnaamgeving. We starten met ervaringen in vier andere steden, namelijk Eindhoven, Utrecht, Rotterdam en Den Haag. Deze ervaringen zijn gebaseerd op interviews met beleidsambtenaren of personen die een rol hebben bij de straatnaamgeving in de desbetreffende gemeente. De ervaringen uit het buitenland zijn gebaseerd op een korte literatuurverkenning. Daarin geven we geen uitputtend overzicht, maar noemen we enkele relevante ervaringen die relevant kunnen zijn voor de gemeente Amsterdam.

7.1. Ervaringen met straatnaamgeving in vier andere steden

In iedere stad geldt een andere procedure voor straatnaamgeving. Rotterdam, Utrecht en Eindhoven hebben net als Amsterdam een straatnamencommissie, maar in Den Haag is deze afgeschaft en vervangen door enkele adviseurs.

Sinds de gemeentewet van 1851 is het bepalen van straatnamen een taak van de gemeente. De wijze waarop een gemeente dit organiseert is vastgelegd in een 'Verordening Straatnaamgeving en huisnummering' (Dings, 2017). Hierin kan een gemeente ook richtlijnen voor straatnamen opnemen, maar dit is niet verplicht. Toch zijn er in de praktijk geschreven en soms ongeschreven regels die vaak gehanteerd worden. René Dings (2017) noemt onder andere de volgende :

- "Voor de herkenbaarheid is het goed om samenhang te hebben in de namen van straten die bij elkaar in de buurt komen te liggen. Voor wijken wordt daarom vaak een overkoepelend thema gehanteerd voor alle straatnamen;
- Straatnamen worden bij voorkeur zo gekozen dat het achtervoegsel goed past bij het soort straat. Een smal straatje noem je geen boulevard (...);
- Je moet zonder misverstanden met of over een straatnaam kunnen communiceren. Een straatnaam moet dus makkelijk te schrijven zijn en duidelijk verstaanbaar zijn (...);
- Het is niet handig als straatnamen in één plaats te veel op elkaar lijken (...);
- Een hele lange straatnaam is misschien wel indrukwekkend, maar helemaal niet handig in het dagelijks gebruik (Dings 2017, pp.31-32)."

Door respondenten uit de vier grote steden wordt aan de laatste drie regels toegevoegd dat het ook met het oog op de veiligheid van belang is dat een straatnaam niet te ingewikkeld is. Er mogen bij brandweer, politie en ambulancepersoneel geen misverstanden ontstaan over de locatie van een calamiteit. Dings noemt verder de volgende regels:

- Sommige gemeenten hanteren de regel dat een straatnaam als het even kan gerelateerd moet zijn aan de geschiedenis van de stad of omgeving;
- Vaak worden straatnamen naar personen genoemd. Natuurlijk komen alleen aansprekende en voor-
aanstaande personen in aanmerking die onomstreden zijn, een goede reputatie hebben, en liefst ook nog een verdienstelijke bijdrage hebben geleverd aan de gemeenschap;
- Er worden in principe geen straten genoemd naar personen die nog in leven zijn. In veel gemeenten is deze regel nog scherper gesteld: er mag pas een straat naar een persoon worden genoemd als deze bijvoorbeeld vijf of zelfs tien jaar dood is;
- Er worden bij voorkeur geen straten naar bedrijven of merknamen genoemd" (Dings, 2017: pp.32-33).

In hoeverre speelt de inclusie-discussie over straatnamen in vier andere grote steden in Nederland? In **Eindhoven** is het geen onderwerp van gesprek. Leden van de commissie laten per mail weten:

"Straatnamen zijn niet bedoeld om de diversiteit te benadrukken, of om politieke belangen te dienen, maar om straten en buurten van elkaar te kunnen onderscheiden, nu en in de toekomst. De namen moeten acceptabel zijn voor hedendaagse en toekomstige bewoners."

De commissie laat verder weten wel de intentie te hebben om open, zo breed en objectief mogelijk te handelen". Ook heeft B&W na wensen van bepaalde groepen in de stad in 1984 besloten een wijk te noemen naar bekende feministen en in 1988 een wijkje te wijden aan 'strijders voor vrijheid en mensenrechten'.⁷⁴ In 2012 heeft het Eindhovens college van B & W bovendien na inspraak van de buurt besloten in een buurt met Nederlandse 'zeehelden' de Witte de Withstraat te hernoemen naar de Ottomaanse admiraal/Noord-Afrikaanse kaper Barbaros [Barbarossa Khair ad-Din Pasha, red].⁷⁵

In **Utrecht** heeft een voorstel voor meer diversiteit bij straatnamen bij nieuwbouw in juli 2019 steun van een meerderheid in de Utrechtse gemeenteraad gekregen.⁷⁶ Bij de toewijzing van straatnamen in nieuwe ontwikkelingen wordt gekeken naar de mogelijkheden om zoveel mogelijk diversiteit in de namen aan te brengen. Daarbij moet helaas wel geconcludeerd worden dat het aanbod van namen die binnen de randvoorwaarden van de straatnaamgeving vallen op dit moment nog niet heel divers is.

"Bij het zoeken naar namen voor een verzetshelden buurt komen wij heel veel vrouwennamen tegen omdat zij (veelal op de achtergrond) een hele betekenisvolle rol hebben kunnen spelen bij het helpen van onderduikers. Dit past uitstekend binnen de doelstelling van de gemeenteraad en dit zal dus ook terug komen in het straatnamenbesluit."

Voor andere doelgroepen is het volgens de ambtenaar echter ook een kwestie van tijd. Volgens de ambtenaar moeten zij nog 20 jaar wachten voordat zij aan de beurt zijn. De veronderstelling is dat veel mensen met een migratie en/of lhbtqi+ achtergrond die in de gelegenheid zijn geweest om in een kenmerkende positie te komen, nog niet zijn overleden:

"De beschikbaarheid van namen is op dit moment nog niet zo divers. We zouden het graag willen, maar de realiteit is dat we de tijd nog een beetje tegen ons hebben. Er komen steeds meer namen in aanmerking voor vernoeming. 40 jaar geleden waren migranten bijvoorbeeld, nog niet in die positie...in de komende jaren zal het aanbod van namen groeien omdat deze dan binnen de criteria van de vernoeming gaan vallen."

Ook geeft de ambtenaar aan dat het wat haar betreft bij mensen met beperkingen en lhbtqi+'ers lastig is dat hun identiteit niet altijd bekend is:

⁷⁴ Hierbij wordt verwezen naar: zichtopeindhoven.nl/spoorenberg/STRAATNAMEN%201920-2019.pdf

⁷⁵ <https://www.ed.nl/eindhoven/onbegrip-over-verandering-witte-de-with-in-barbarosstraat-in-eindhoven-turkse-piraat-magwel-a6eec2e1/>

⁷⁶ <https://utrecht.nieuws.nl/stadsnieuws/72252/meer-diversiteit-bij-straatnamen/>

"Diversiteit is daarom nu vooral een kwestie van man/vrouw. Voor etnische diversiteit is het nog te vroeg. Dat gaat ongetwijfeld komen. Daar heb ik alle vertrouwen in. Je kunt ook hele andere dingen bedenken, thema's die internationaal zijn zoals gerechten, eetbare kruiden en vruchten."

In **Rotterdam** is begin 2019 door de raad besloten straten vaker naar minderheden en vrouwen te vernoemen. Volgens een initiatiefvoorstel van D66 uit 2018 zou 92 procent van de straatnamen, vernoemd naar personen, in Rotterdam zijn vernoemd 'naar witte mannen'.⁷⁷ Slechts één straat is volgens de tekst vernoemd naar iemand met een 'niet-westerse migratieachtergrond' (Leo Lashley, Surinaams-Nederlandse oogarts en verzetsheld).

Een lid van de Rotterdamse straatnamencommissie laat in een gesprek weten dat diversiteit in de Rotterdamse praktijk betekent dat er bij het vernoemen meer gedacht moet worden aan Rotterdammers met een migratieachtergrond zoals Turkse, Marokkaanse, Kaapverdische en Surinaamse Rotterdammers. Meer diversiteit was volgens haar bij de Rotterdamse straatnamencommissie al een aandachtspunt voordat het initiatiefvoorstel werd aangenomen. Ook zij spreekt uit dat ze verbetering verwacht in de toekomst:

"De uitvoering valt echter niet mee. Zo valt het niet mee om vrouwen te vinden. Vrouwen in het openbare leven waren vooral actief in politiek, cultuur, sport en wetenschap. Dat geldt ook voor mensen met een migratieachtergrond. De meeste Surinamers, Kaapverdianen, Turken en Marokkanen die vernoemd zouden kunnen worden, leven nog. Ook met LHBT'ers is het lastig mensen te vinden die al overleden zijn. Je vernoemt niet iemand omdat hij of zij LHBT'er is, maar wel bijvoorbeeld omdat hij of zij iets bijzonders heeft gedaan. Dat kan natuurlijk ook de strijd voor de emancipatie van een groep zijn. Over 20-30 jaar hebben we een groter aanbod."

In Rotterdam geldt, net als in Utrecht en Eindhoven, het criterium dat mensen minimaal 10 jaar moeten zijn overleden om vernoemd te kunnen worden. Het college heeft dit inmiddels op voorstel van de Raad teruggebracht naar vijf jaar, de termijn die op dit moment wordt gehanteerd in Amsterdam.

In **Den Haag** is al langer aandacht voor meer straatnamen vernoemd naar vrouwen. In Den Haag is de straatnamencommissie afgeschaff. Een adviseur bij het Haagse gemeentearchief laat weten:

"In de straatnaamverordeningen is midden jaren 90 opgenomen dat er meer aandacht voor vrouwen moet zijn bij straatnaamvernoemingen."

Het is de ervaring in Den Haag dat het helpt om een thema te kiezen waarbij je zeker vrouwen tegenkomt, zoals gezondheidszorg of literatuur.

"Er is een buurt gekomen die vernoemd is naar vrouwelijke artsen: de eerste vrouwelijke chirurg, eerste vrouwelijke apotheker. Met een thema kun je ook richting kiezen. Bij het thema Nobelprijs zegt men dat je dan geen vrouwen krijgt. Maar als je voor de nobelprijs voor literatuur kiest, krijg je wel vrouwen. Bij wijken waarin literatuur of journalistiek centraal staat heb je meer vrouwen die vernoemd kunnen worden."

Bij de vernoeming van verzetsstrijders bleek het in Den Haag vaak lastiger om vrouwen te vernoemen.

⁷⁷ https://rotterdam.raadsinformatie.nl/document/6218951/1/s18bb001818_1_27933_tds

"De rol van vrouwen in oorlog was anders dan mannen. Bij vrouwen waren er koeriersters en verborgen onderduikers (stille verzet). Die zijn moeilijker te benoemen dan mannen die meer naar buiten traden. We dachten: laten we groepen vernoemen, verzetsgroepen die hebben allemaal een naam, dat hebben we bij bruggen gedaan. Dan vergeet je ook de vrouwen niet door de groepen."

Het aantal straten dat naar vrouwen wordt vernoemd, blijft ook in Den Haag achter bij het aantal straten dat naar mannen is vernoemd. In 2017 en 2018 werden er 143 straten naar personen vernoemd: 86 naar mannen en 57 vrouwen (40 procent). In de Haagse verordening is er geen aandacht voor etnische diversiteit. Hiervoor was wel aandacht in een mensenrechtenbuurt.

"Daar zijn mensen als Rosa Parks, Munir, Gandhi, Moeder Teresa, Steve Biko vernoemd. En Tula, uit de 18^e eeuw, die een leider was van een slavenopstand. In de buurt Transvaal, daar hebben we geen namen veranderd maar wel Nelson Mandela vernoemd en andere anti-apartheidsstrijders."

Wat betreft het vernoemen van LHBT'ers vraagt de Haagse adviseur zich af in hoeverre mensen om die reden vernoemd zouden willen worden.

"Iets anders is het als iemand heel actief is binnen een organisatie als het COC of wanneer iemand een voorvechter is van de rechten van homoseksuelen, dan is het heel anders."

7.2. Ervaringen uit het buitenland

De roep om evenwichtige representatie en inclusie en het aankaarten van oververtegenwoordiging van bijvoorbeeld mannelijke naamsverwijzingen bij straten, parken, monumenten en standbeelden, beperkt zich niet tot Amsterdam en Nederland. Het is een discussie die in meerdere landen speelt.

Eenzijds klinken er pleidooien om bij nieuwe straten meer diversiteit in de naamgeving terug te laten komen. Anderzijds wordt ook vaak voorgesteld om controversiële straatnamen (bijvoorbeeld uit een koloniaal verleden) te vervangen, liefst door namen van groepen die ondervertegenwoordigd zijn. In Europa zien we dat er naast Nederland onder andere in Frankrijk, Duitsland, Engeland, Spanje en België hierover discussies oplopen.⁷⁸ En ook aan de andere kant van de oceaan gaat er in de Verenigde Staten en Canada onder meer bijzondere aandacht uit naar de oorspronkelijke bewoners van het Amerikaanse continent. Ook in bijvoorbeeld Zuid-Afrika met haar geschiedenis van apartheid en kolonialisme is straatnaamgeving al enkele jaren een actueel vraagstuk. Het voert te ver om ervaringen uit al deze landen te beschrijven. We beperken ons hieronder tot enkele ervaringen uit Canada en Zuid-Afrika, omdat daar enkele relevante ervaringen en inzichten zijn opgedaan die van belang zijn voor de beantwoording van de hoofdvraag in deze studie.

⁷⁸ Zie onder andere de volgende bronnen:

<http://nuewesterneurope.eu/2018/04/26/renaming-streets-key-element-identity-politics/>

https://news.cgtn.com/news/774d6a4d346b7a6333566d54/share_p.html

<https://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/howaboutthat/7530346/Englands-changing-street-names-goodbye-Acacia-Avenue-welcome-to-Yoga-Way.html>

<https://www.bruzz.be/samenleving/meerderheid-parlement-te-weinig-vrouwelijke-sstraatnamen-2018-07-26>

Canada

Dat er te weinig diversiteit is in de naamgeving van straten, parken, monumenten en standbeelden resulteert in diverse landen opvallend genoeg niet in een *breed* pleidooi voor diversiteit. Zo gaat de aandacht vaak uitsluitend uit naar het gebrek aan vrouwelijke namen.⁷⁹ Soms is er aandacht voor zowel vrouwen als voor groepen met diverse religieuze en etnisch achtergronden, zoals in Vancouver.⁸⁰ In deze Canadese stad waar minder dan twee procent van de straten is vernoemd naar vrouwen en er nog minder straten zijn vernoemd naar verschillende etnische groepen, klinkt de kritiek dat er te weinig erkenning is geweest voor de bijdragen die vrouwen en diverse etnische groepen hebben geleverd. Veel straatnamen zijn vernoemd naar witte mannen uit koloniale tijden. En in 2015 is voor de eerste keer een straatnaam vernoemd naar een Chinese-Canadees, terwijl er al langer dan 100 jaar een Chinese gemeenschap in de stad aanwezig is.⁸¹

Inmiddels is een aantal straatnamen hernoemd, waaronder naar mensen met verschillende etnisch-culturele achtergronden en gemarginaliseerde groepen. Daarnaast heeft de gemeenteraad besloten om diversiteit een belangrijk criterium te laten zijn bij de naamgeving van nieuwe straten. Experts noemen desalniettemin dat Vancouver nog een lange weg heeft te gaan in het recht doen aan de multiculturele geschiedenis van de stad in de straatnaamgeving.

Twee andere interessante Canadese steden zijn Regina en Saskatoon. In Regina gaat de aandacht specifiek uit naar de oorspronkelijke bewoners. Zo heeft de gemeenteraad besloten dat 25 procent van alle straatnamen en 50 procent van alle nieuwe parknamen vernoemd moeten worden naar de oorspronkelijke bewoners.⁸² In een adviesrapport voor de gemeenteraad van het Canadese Saskatoon wordt geadviseerd om diverse etnische groepen meer bewust te maken van het proces van straatnaamgeving en welke rol zij daarin zelf kunnen spelen. Een ander advies is om een functionaris aan te stellen die tot taak heeft om diversiteit in namen te vergroten. Beide adviezen zijn opgevolgd.

Zuid-Afrika

In Zuid-Afrika speelt de discussie over het veranderen en hernoemen van straatnamen bijvoorbeeld heel nadrukkelijk waarbij het voornaamste argument is dat men af wil van koloniale straatnamen. Een voorbeeld van een straat die hernoemd is, is de Queen Wilhelmina Avenue in Pretoria.⁸³

⁷⁹ Zie o.a. de volgende bronnen:

https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/why-the-dearth-of-statues-honoring-women-in-statuary-hall-and-elsewhere/2011/04/11/AFx8lgjD_story.html?noredirect=on&utm_term=.2567995db3b9

<https://www.curbed.com/2017/2/13/14599292/historic-preservation-womens-history-monument-street-name>
<https://www.bruzz.be/samenleving/meerderheid-parlement-te-weinig-vrouwelijke-stratnamen-2018-07-26>

⁸⁰ Zie de volgende bronnen:

<https://www.thestar.com/vancouver/2018/06/06/renamings-vancouver-lanes-after-minority-residents-is-good-but-not-good-enough-critics-say.html>

⁸¹ <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/diverse-signage-vancouver-1.4043477>

⁸² <https://regina.ctvnews.ca/city-imposes-rules-on-street-names-for-new-neighbourhoods-1.4194541>

⁸³ <https://showme.co.za/pretoria/tourism/pretorias-new-street-names/>

Het hernoemen was een daad van symbolisch herstel en 'herstelbetalingen' voor de slachtoffers van apartheid en kolonialisme (Swanepoel, 2012). Zuid-Afrika leert ons dat het hernoemen van controversiële straatnamen op instemming kan rekenen, maar ook dat het kan leiden tot verzet en afwijzing. Zo leidde het aanpassen van straatnamen op verschillende plekken in Zuid-Afrika tot vandalisme en diefstal van aangepaste straatnaamborden. Het verzet beperkte zich niet tot enkele individuen. Er was ook verzet van diverse organisaties en politieke partijen. Veel mensen vinden dat publieke consultatie en informatie tekort heeft geschoten. De beslissingen leken uit het niets te komen aangezien de mensen er pas over hoorden toen de voorgestelde veranderingen in de krant verschenen (Swanepoel, 2012).⁸⁴

⁸⁴ Swanepoel, N. (2012) At the crossroads of history: Street names as monuments in the South African cityscape. *Image and Tekst*, 12 (19): 80-91.

8.

Conclusies en aanbevelingen

In het ideale inclusieve Amsterdamse stratenboek zouden alle Amsterdammers zich in gelijke mate vertegenwoordigd moeten voelen en wordt recht gedaan aan de gehele geschiedenis van Amsterdam in al haar facetten. Straatnamen vormen een onderdeel van de geschiedenis van de stad. Ze vormen een onderdeel van het collectieve geheugen en van persoonlijke geschiedenissen. Ze zijn deels ook representatief voor die geschiedenis, maar dan vooral van de geschiedenis van degenen die de macht hadden. Deze selectieve representatie van de geschiedenis is voor verschillende respondenten uit ons onderzoek reden om het belang te benadrukken van aandacht voor minder bekende verhalen van mensen die in het verleden ook betekenisvol zijn geweest, en overig minder bekend erfgoed.

Dit geldt zowel voor persoonsvernoemingen als zaakvernoemingen. Beide vernoemingen bieden mogelijkheden voor een meer inclusieve straatnaamgeving, een sterkere identificatie van Amsterdammers en een evenwichtigere reflectie van de geschiedenis van Amsterdam. Bij persoonsvernoemingen wordt in dit rapport op verschillende plekken het belang van identificatie door alle Amsterdammers genoemd. Een Amsterdammer kan zich zichzelf afhankelijk van de omstandigheden definiëren op grond van bijvoorbeeld sekse, seksuele voorkeur, leeftijd, beperking, religie, herkomst, leefstijl, beroep, studie, inkomen, woonplaats of wijk. Zelfs een straat kan een onderdeel van een identiteit vormen. Identificatie op grond van herkomst is relevant, maar ook gecompliceerd: veel Amsterdamse jongeren hebben inmiddels voorouders uit meerdere bevolkingsgroepen waarmee ze zich kunnen identificeren of waar anderen hen mee kunnen identificeren. 'Herkomst' kan voor een Amsterdammer betrekking hebben op meerdere landen van herkomst, maar ook op specifieke regio's of bevolkingsgroepen uit een land van herkomst. Wat in ieder geval de meeste Amsterdamse jongeren gemeen lijken te hebben, is dat ze zich vaak wel identificeren als 'Amsterdammer'.⁸⁵

Persoonsvernoemingen en zaakvernoemingen

Op dit moment hebben ruim 6000 straten, pleinen, steegjes en andere infrastructurele elementen in Amsterdam een naam. De huidige straatnaamgeving kan verdeeld worden in naamgeving naar personen of naar 'zaken'. Van de 6286 objecten ('straatnamen') in Amsterdam is 38% (2398) vernoemd naar een persoon en 62% naar een zaak. Zowel bij vernoeming naar personen als bij vernoeming naar 'zaken' kunnen specifieke aspecten worden aangewezen waarop een representatievere straatnaamgeving mogelijk is.

OIS en CBS verzamelen gegevens rondom sekse, seksuele voorkeur, religie, beroep, politieke voorkeur en migratieachtergrond. Met die variabelen kunnen we concluderen dat de straatnamen van Amsterdam die naar personen zijn vernoemd weliswaar redelijk divers zijn, maar niet representatief voor de huidige samenstelling van de Amsterdamse bevolking. Vooral vrouwen, lhbt'ers en ook mensen van niet-Nederlandse afkomst zijn ondervertegenwoordigd. Verder is er sprake van een ondervertegenwoordiging van praktisch opgeleiden, van enkele religieuze groepen en politieke stromingen. Ook valt op dat personen die in Amsterdam gewoond hebben een (kleine) minderheid vormen.

⁸⁵ <https://www.uva.nl/content/nieuws/persberichten/2008/08/jongeren-voelen-zich-ongeacht-hun-afkomst-amsterdammer.html>

Inclusie en zaakvernoemingen

Uit de inventarisatie van OIS blijkt dat ongeveer driekwart van de straten die naar zaken zijn vernoemd, gerelateerd zijn aan Nederland. Ongeveer een kwart heeft betrekking op zaken buiten Nederland, 4% van de gecategoriseerde toewijzingen, verwijst naar zaken uit 'niet-westerse' landen; hierbij is deels overlap met zaken die verwijzen naar voormalige Nederlandse koloniën. Daarnaast kunnen zaken ook verwijzen naar de emancipatie van verschillende gemarginaliseerde groepen.

Op basis van het voorgaande concluderen we dat 'zaken' bijdragen aan inclusie als de vernoemingen verwijzen naar:

- Zaken buiten Nederland
- Zaken buiten Europa
- Zaken gelinkt aan 'niet-westers' (en niet-koloniaal) erfgoed
- Zaken gelinkt aan emancipatie van gemarginaliseerde groepen

Inclusie en persoonsvernoemingen

Onderstaande geeft een beeld van waarnaar gekeken kan worden voor representatie van de diversiteit van de bevolking. Voor de 2398 naar een persoon vernoemde objecten geldt momenteel het volgende:

- Ongeveer drie kwart van de Amsterdamse straten is voor zover bekend vernoemd naar mensen die zijn geboren of langere tijd hebben gewoond in het huidige Nederland (als één van de landen van het Koninkrijk der Nederlanden) of een van haar voorgangers (Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden e.d.). De overige 26% is vernoemd naar personen met roots in andere landen. Het betreft vooral personen die conform de gehanteerde WRR-indeling afkomstig zijn uit Mediterraane, Angelsaksische en Duitstalige landen. Personen die afkomstig zijn uit de overige gebieden/landen uit de WRR-indeling zijn ondervertegenwoordigd. Dit geldt in het bijzonder voor personen uit Marokko, Suriname, Turkije en Indonesië. Verder zijn gezien de huidige samenstelling van de Amsterdamse bevolking ook Ghanese en Chinese Amsterdammers ondervertegenwoordigd.
- 13% is naar vrouwen vernoemd. Dit betekent dat vrouwen, die in Amsterdam net in de meerderheid zijn, fors zijn ondervertegenwoordigd.
- Voor zover bekend zijn vooral personen vernoemd met een christelijke levensbeschouwing. Andere religies, in het bijzonder moslims en in mindere mate hindoes zijn ondervertegenwoordigd. Ook atheïsten zijn slecht vertegenwoordigd.
- 3% vernoemd naar mensen waarvan bekend is dat ze een beperking hadden. Ook hier ligt het percentage inwoners met een beperking hoger.
- Ongeveer 62% van de vernoemde personen waarvan de politieke voorkeur bekend, worden als 'communistisch', 'socialistisch', 'sociaaldemocratisch' of 'progressief links' gekwalificeerd. Van personen die na 1945 zijn overleden, is er sprake van een ruime meerderheid van 75% van vernoemde personen die tot voornoemde linkse categorieën worden gerekend tegenover 14% christendemocraten en 6% liberalen. Gezien de huidige samenstelling van de Amsterdamse raad is er sprake van een ondervertegenwoordiging van liberalen.

Op basis hiervan kunnen we concluderen dat vernoemingen naar personen bijdragen aan een evenwichtige representatie van de huidige bevolking als de betreffende naam toebehoort aan iemand met een of meerdere van onderstaande kenmerken:

- Herkomst: niet-Nederlands, niet-Europees, niet-'westers' (WRR)
- Gender: geen man
- LHBTI-status
- Levensbeschouwing (geloof): een bekende, niet-Christelijke, levensbeschouwing
- Beperking (fysiek, geestelijk, verstandelijk)

Bij vernoemingen naar personen verdient zowel representatie van de diversiteit van de bevolking aandacht als representatie van de geschiedenis en verschillende perspectieven. Op een evenwichtige representatie van de geschiedenis en van minder bekende perspectieven - waaronder die van gemarginaliseerde groepen - gaan wij nader in bij aanbeveling 6.

Aanbevelingen

Sinds 2013 is er in straatnaamgevingsbeleid expliciet aandacht voor diversiteit en inclusie, maar dit heeft nog maar in bescheiden mate effect gehad. Om de diversiteit van de stad evenwichtig te vertegenwoordigen, is een stevigere verankering van diversiteit en inclusie nodig in beleid en praktijk. In onderstaand kader sommen we eerst kort de aanbevelingen op hoe de gemeente diversiteit en inclusie steviger kan verankeren in het straatnaamgevingsbeleid. Daarna volgt een nadere beschrijving en waar nodig een onderbouwing.

1. Formuleer een heldere doelstelling, visie en aanpak, onder meer door streefcijfers op te nemen voor nieuwe straatnamen en een representatiematrix te gebruiken waar vernoemingen naar ondervertegenwoordigde groepen op gescoord en gevolgd kunnen worden;
2. Geef burgers, experts op verschillende gebieden, zelforganisaties van groepen met verschillende migratieachtergronden en andere relevante groepen en organisaties meer inspraak bij het straatnaamgevingsproces;
3. Bevorder een diverse samenstelling van de commissie en commitment aan inclusiedoelen;
4. Kies strategische wijkthema's;
5. Bevorder representatie van de diversiteit van de stad in de openbare ruimte ook via bijvoorbeeld standbeelden en monumenten;
6. Besteed aandacht aan verborgen verhalen van mensen die veel hebben betekend voor Amsterdam;
7. Blijf ontwikkelingen volgen via (monitor)onderzoek.

1. Formuleer een heldere doelstelling, visie en aanpak, onder meer door streefcijfers op te nemen voor nieuwe straatnamen en een representatiematrix te gebruiken waar vernoemingen naar ondervertegenwoordigde groepen op gescoord en gevolgd kunnen worden;

De praktijk leert dat een pleidooi voor een evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen te vrijblijvend is en niet direct tot resultaten leidt. Een heldere doelstelling begint bij een scherpe en eenduidige formulering. Denk aan een doelstelling waarin doorklinkt dat het gaat om een meer evenwichtige representatie van de diversiteit in de stad.

In de tweede plaats vraagt een stevige verankering in beleid om een heldere opdracht door streefcijfers (of quota's) te formuleren voor verschillende ondervertegenwoordigde groepen en zaken. De in dit rapport gepresenteerde cijfers op grond van de straatnamenanalyse van OIS kunnen daarbij als startpunt dienen. Het is aan de gemeente om te bepalen welke streefcijfers of quota's zij passend acht. We bevelen wel aan om er aandacht voor te hebben dat tegenover de ruim 6000 bestaande straatnamen een kleine hoeveelheid nieuwe straatnamen staat die jaarlijks verwacht wordt. Als nieuwe straten met nieuw beleid vernoemd worden, blijft de impact van nieuwe straatnamen daarmee procentueel beperkt, zeker op korte termijn, bij een groot aandeel van bestaande, ongewijzigde straatnamen. Voor het bepalen van streefcijfers voor een meer evenwichtige representatie van de diversiteit van de huidige bevolking bij persoonsvernoemingen, kan de gemeente zich baseren op cijfers van de huidige bevolking (zie ook aanbeveling 6).

In de derde plaats is het nodig dat helder is welke diversiteit gerepresenteerd dient te worden. Hierbij is het van belang om zowel bij persoonsvernoemingen als bij zaakvernoemingen aandacht te hebben voor inclusie. Bij zaakvernoemingen gaat het erom nadrukkelijk ook te kijken naar zaken buiten Nederland, in het bijzonder zaken gelinkt aan 'niet-westers' (en niet-koloniaal) erfgoed en zaken gelinkt aan de emancipatie van verschillende gemarginaliseerde groepen. Bij persoonsvernoemingen gaat het zowel om representatie van de diversiteit van de bevolking, als om representatie van de geschiedenis en van minder bekende perspectieven. Hoe kan die diversiteit geoperationaliseerd worden? Het hoofdstuk over de straatnaamanalyse biedt hiervoor aanknopingspunten. Vervolgens kan het helpen om een zogenaamde representatiematrix te gebruiken waar vernoemingen naar ondervertegenwoordigde groepen en zaken op gescoord en gevolgd kunnen worden.

Waar het gaat om de diversiteit van de Amsterdamse bevolking kan een onderscheid gemaakt worden tussen verscheidenheid in migratieachtergronden ('migratiediversiteit'), en diversiteit op andere vlakken zoals op het gebied van gender, LHBTI+'ers, verstandelijke en psychische beperkingen en mensen met praktische opleidingen. Wat betreft 'migratiediversiteit': er is waarschijnlijk geen indeling waarmee een goede afspiegeling van de werkelijkheid gegeven kan worden. Er is sprake van toenemende migratiediversiteit', die zich onder andere manifesteert in een groei van het aantal landen waaruit Amsterdammers afkomstig zijn. Een focus op een (nationale) etniciteit levert in toenemende mate een versnipperd beeld op, helemaal wanneer ook rekening wordt gehouden met de interne diversiteit binnen groepen. Van bekende beschikbare classificatiesystemen biedt de grofmazige indeling van de WRR (zoals beschreven in hoofdstuk 2 en toegepast in hoofdstuk 4) onder meer het voordeel dat het controversiële onderscheid tussen 'westers' en 'niet-westers' vervalft. De WRR onderscheidt 18 verschillende groepen.

Het nastreven van inclusie vraagt ten vierde om een intersectionele benadering, ook wel aangeduid als kruispuntdenken (vgl. Crenshaw, 1994; Wekker & Lutz 2001; Van Houten, 2008) Een dergelijke benadering houdt de erkenning in dat mensen beschikken over verschillende sociale identiteiten, zoals hun gen-

der, etniciteit, sociaaleconomische positie, religie, seksualiteit en nationaliteit. Een intersectionele benadering maakt duidelijk dat mensen soms gelijktijdig uitgesloten worden op basis van een combinatie van identiteiten. Hierop voortbordurend kan een voornemen om voortaan meer diversiteit te realiseren in straatnamen in de praktijk ertoe leiden dat er bijvoorbeeld vooral meer straten vernoemd worden naar 'autochtone' vrouwen en naar mannen met een migratieachtergrond. Vrouwen met een migratieachtergrond blijven in dat geval uitgesloten. Een intersectionele benadering kan betrokkenen helpen om alert te zijn op het risico op van (on)bedoelde discriminatie en uitsluiting. Dit vereist ook sensitiviteit van de commissieleden. Het kan helpen om in de voorgestelde representatiematrix ook rekening te houden met intersectionaliteit. Tegelijkertijd kan dit leiden tot oneindig veel combinaties. We adviseren om hierin een aantal veel voorkomende combinaties te kiezen (zoals vrouwen met een migratieachtergrond en mannen met een migratieachtergrond). De representatiematrix kan dan naar verloop van tijd geëvalueerd worden en eventueel bijgesteld worden als bepaalde groepen of perspectieven daarin ondervertegenwoordigd blijken te zijn.

In de vijfde plaats is er ook een duidelijke visie nodig. In sommige interviews is genoemd dat nieuwe straatnamen tot verzet kunnen leiden onder groepen die inclusief beleid niet onderschrijven. Ook kunnen bepaalde namen binnen gemeenschappen tot verzet leiden. Bepaalde personen genieten slechts onder sommige groepen populariteit terwijl diezelfde personen voor anderen juist controversieel kunnen zijn. Het is in dit licht belangrijk dat er ook een zekere sensitiviteit is voor diversiteit binnen gemeenschappen. Anticipeer op dit soort weerstanden door als gemeente een duidelijke visie te presenteren waarom de gemeente belang hecht aan een evenwichtige representatie van de diversiteit in de stad.

In de zesde plaats kan de gemeente dialoogbijeenkomsten organiseren waarin uitwisseling en voorlichting een plek kunnen krijgen. Mogelijke weerstand tegen nieuwe straatnamen kan verder tegengegaan worden door de transparantie in de werkwijze van de gemeente, waaronder de CNOR te verhogen. De adviezen zoals deze nu door de CNOR gepubliceerd worden, bevatten weinig informatie. Het is daardoor vaak onduidelijk en weinig transparant waarom een voorstel van de CNOR een positief dan wel negatief advies heeft gekregen. Het is om deze reden wenselijk om het besluitvormingsproces transparanter te maken door meer informatie te geven over het advies. De commissie zou bijvoorbeeld de opdracht kunnen krijgen om in de verslaglegging uitbreider op basis van de criteria de uitgebrachte adviezen te onderbouwen.

2. Geef burgers, experts op verschillende gebieden, zelforganisaties van groepen met verschillende migratieachtergronden en andere relevante groepen en organisaties meer inspraak bij het straatnaamgevingsproces

In de huidige straatnaamgevingprocedure adviseert de CNOR voor een groot deel over straatnamen op basis van extern ontvangen straatnaamsuggesties. De CNOR is dus deels afhankelijk van de voorstellen voor straatnamen die worden aangeleverd. Diversiteit in voorstellen kan in die zin bevorderd worden door te stimuleren dat meer Amsterdammers, experts en organisaties suggesties aandragen. Genoemd zijn onder andere (vertegenwoordigers van) zelforganisaties van groepen met verschillende migratieachtergronden en andere relevante groepen en organisaties. Wanneer de groep aandragers representatiever is voor de Amsterdamse bevolking en wanneer organisaties met uiteenlopende expertises betrokken worden, zullen de voorgestelde straatnamen ook representatiever zijn.

Het verdient aanbeveling om de mogelijkheid tot, maar vooral de werkwijze van het indienen van een straatnaam beter onder de aandacht van de bewoners van Amsterdam te brengen. Het onderzoek van

OIS laat bijvoorbeeld zien dat acht op de tien Amsterdammers niet weten wat ze daarvoor moeten doen en bij wie men moet zijn.

Door te bevorderen dat meer Amsterdammers, experts en organisaties naamsuggesties maar ook bijvoorbeeld strategische wijkthema's aan kunnen dragen, kan de commissie putten uit meer perspectieven en ideeën. Betrokkenheid van burgers en experts kan op verschillende manieren gerealiseerd worden:

- Amsterdammers voorlichten dat zij de mogelijkheid hebben om straatnamen aan te dragen zodat hier meer bekendheid over ontstaat;
- Actief specifieke netwerken, organisaties, zelforganisaties en sleutelfiguren met relevante kennis betrekken bij pogingen om de representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen te bevorderen;
- De wijken ingaan en met (toekomstige) bewoners van een wijk in gesprek gaan. Zoek mensen op door op straat gesprekken te voeren of via buurthuizen, verzorgingshuizen, ontmoetingscentra, kerken en moskeeën. Ook kan gebruik gemaakt worden van sociale media;
- Ontwikkel een publicatie, een app of een site met informatie over straatnamen, zodat mensen beter geïnformeerd raken over de straten in hun buurt. Ook kunnen rondom thema's of vernoemde personen activiteiten worden georganiseerd. Mogelijk activeert dit burgers om meer invloed uit te oefenen op straatnamen;
- Geef met name mensen die veel tijd en expertise inzetten voldoende betaling voor hun inzet en bijdragen.

De CNOR kan hier zelf ook een actievere rol in gaan spelen door actief verschillende netwerken en organisaties te benaderen en meer voorstellen te ontwikkelen in samenwerking met andere partijen. De commissie heeft hiervoor wel meer ambtelijke ondersteuning nodig. Ook als de CNOR geen actievere rol krijgt is dergelijke ondersteuning gewenst. Nu moeten de leden veel informatie zelf bij elkaar zoeken. En als de gemeente meer gaat sturen op representatie van de diversiteit in de stad en (een deel van) de aanbevelingen uit dit rapport overneemt, zal de werkdruk voor de commissie alleen maar toenemen. Meer ambtelijke ondersteuning zal dus nodig zijn om de werkzaamheden zorgvuldig uit te kunnen voeren.

3. Bevorder een diverse samenstelling van de commissie en commitment aan inclusiedoelen

Een samenstelling van de CNOR met een evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad geeft niet alleen het signaal af aan de stad dat de gemeente het goede voorbeeld wil geven in het bevorderen van diversiteit en inclusie. Het zorgt er ook voor dat verschillende perspectieven en doorleefde kennis vanuit verschillende groepen geborgd zijn in de commissie, waardoor bijdragen vanuit verschillende perspectieven goed gewogen kunnen worden.

Als we kijken naar de diversiteit van de stad Amsterdam kunnen lang niet alle groepen en subgroepen uit de stad in de CNOR vertegenwoordigd zijn. Het is daarom van belang dat leden van de CNOR de nieuwe richtlijnen voor inclusieve onderschrijven. Het is belangrijk dat er actief gezocht wordt naar kandidaten met geschikte profielen die hierbij aansluiten. Dit wil niet zeggen dat alle huidige commissieleden

inclusie onbelangrijk vinden. Het is wel van belang om zowel aan bestaande als potentiële nieuwe leden te vragen of ze richtlijnen ten behoeve van meer inclusie onderschrijven. Leden van de CNOR worden benoemd voor de duur van vijf jaar en zijn ten hoogste tweemaal herbenoembaar. Om de doorstroming te bevorderen kan overwogen worden het maximale aantal jaren dat iemand in de CNOR zit in te korten. Ook kan overwogen worden om nog een vertegenwoordiger te laten aansluiten van een relevante kennisorganisatie.

4. Kies strategische wijkthema's

Strategische thema's kunnen bijdragen aan een evenwichtige representatie van de diversiteit in de stad. Dit houdt in wijkthema's waar zowel personen vanuit ondergerepresenteerde groepen als zaken vanuit ondergerepresenteerde perspectieven goed in vertegenwoordigd zijn. In de verschillende interviews hebben mensen meerdere geschikte thema's genoemd, zoals emancipatie en mensenrechten. Maar ook sport, amusement, kunst, politiek, wetenschappers, liefdadigheid en andere thema's bieden volop mogelijkheden.

In de interviews is er ook op gewezen dat verwijzingen naar zaken buiten Nederland ook mogelijkheden bieden om te werken aan inclusie en diversiteit. Denk aan bijvoorbeeld zaken als historische gebeurtenissen, cultureel of religieus erfgoed, symbolen, landen en steden uit het buitenland te vernoemen.

5. Bevorder representatie van de diversiteit van de stad in de openbare ruimte via bijvoorbeeld standbeelden en monumenten

Verschillende betrokkenen benadrukken dat de impact van het streven voor een evenwichtige representatie van de diversiteit van de stad in straatnamen op de totale voorraad straten beperkt zal blijven als alleen nieuwe straten met nieuw beleid vernoemd zullen worden. Zoals genoemd hangt dit ook samen met het beperkt aantal nieuwe straten per jaar. Om deze redenen pleiten betrokkenen ervoor om niet blind te staren op straatnamen alleen. Standbeelden en monumenten bieden bijvoorbeeld ook mogelijkheden om representatie van de diversiteit van de stad in de openbare ruimte te bevorderen.

6. Besteed aandacht aan verborgen verhalen van mensen die veel hebben betekend voor Amsterdam

De gemeente kan investeren in kennis en bewustwording in de stad over de positieve impact die vele migranten en hun kinderen, vrouwen, LHBTI's, en mensen met een verstandelijke en/of psychische beperking hebben gehad op de stad. Geef daarbij ook aandacht komen aan 'de gewone Amsterdammers' en wees alert op verborgen verhalen van personen die weinig erkenning en aandacht hebben gekregen voor hun bijdragen. Dit kan ook leiden tot een evenwichtiger representatie van de geschiedenis en minder bekende perspectieven, waaronder de perspectieven van gemarginaliseerde groepen.

Hier liggen ook mogelijkheden om aan te sluiten bij het programma 'Gedeelde Geschiedenis' van de gemeente Amsterdam waarin wordt verwezen naar de 'gedeelde geschiedenis van Amsterdammers met verschillende achtergronden'⁸⁶. Thema's die hierbij volgens het gemeentebestuur in elk geval aandacht verdienen zijn: 'Amsterdam migratiestad', 'Kolonialisme en slavernij', en 'de Tweede Wereldoorlog'. Ook

⁸⁶ Zie <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/diversiteit/gedeelde/> en https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/888905/gedeelde_geschiedenis_brief_college.pdf)

wordt door het gemeentebestuur hierbij opgemerkt dat er nog veel meer invalshoeken mogelijk zijn, 'bijvoorbeeld Amsterdam als stad van vrijzinnigheid en protest (neem Provo in de jaren zestig of de ontwikkeling van de LHBTI-beweging)'. Hoe de gedeelde geschiedenis van verschillende Amsterdammers evenwichtig gerepresenteerd kan worden, verdient een nadere studie.

Er zijn verschillende mogelijkheden genoemd om verborgen verhalen meer zichtbaar te maken voor burgers. De gemeente zou allereerst nieuwe straatnamen en de verhalen hierachter actief bekend kunnen maken via bijvoorbeeld de gemeentesite en de gratis Amsterdamse wijkkranten, zodat Amsterdammers meer namen en verhalen achter straatnamen leren kennen. Daarnaast kan de gemeente bij straatnamen een kleine toelichting toevoegen, zodat burgers meer bekend raken met en mogelijk ook geïnteresseerd raken in de persoon achter de straatnaam en hun verhalen. Dat kan ook met behulp van digitale middelen als een site of een app. Ook zou de gemeente met organisaties en burgers pagina's op een Wiki-platform kunnen aanmaken. Ook zouden er activiteiten of festiviteiten georganiseerd kunnen worden rondom personen of zaken die in de straatnamen vernoemd worden.

7. Blijf ontwikkelingen volgen via (monitor)onderzoek.

Het is belangrijk om op basis van de database van OIS te blijven monitoren hoe het gesteld is met de representatie van de diversiteit in de stad in straatnamen en op welke vlakken er al dan niet vooruitgang is geboekt. Daarnaast kan overwogen worden om bijvoorbeeld eens in de 3 jaar een onderzoek te laten verrichten onder Amsterdammers hoe zij zichzelf identificeren en wat zij belangrijk vinden. Op basis hiervan kunnen de 'inclusie-categorieën' geactualiseerd worden, onder andere op basis van trends in zelfcategorisering.

Bronnen

- Ahmadi, D. (2017) *Living with Diversity in Jane-Finch*, Delft: OTB – Research for the Built Environment.
- Ahmed, S. (2007) The language of diversity. *Ethnic and Racial Studies*. Vol. 30. No. 2 (p. 235-156).
- Bakker, M. (2006) *Stadsatlas Amsterdam; Straatnamen en brugnamen verklaard*. Amsterdam: Amsterdam Publishers.
- Bovens, M. Bokhorst, M., Jennissen, R. & Engbersen, G. (2016) *Migratie en classificatie: naar een meervoudig migratie-idioom*. Den Haag: WRR.
- Dings, R. (2017) *Over straatnamen met name: Waarom onze straten heten zoals ze heten*. Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar.
- Engbersen, G. & Scholten, P. (2018) *De wereld in een stad. Migratiediversiteit en stedelijk beleid in Europa*. Den Haag: WRR.
- Ghorashi, H. (2009) Polariseren in het Nederland van nu betekent olie op het vuur. In Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (red.) *Polarisatie. Bedreigend en verrijkend* (P.153-170). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Houten, D., 2008. Werken aan inclusie. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 17(3), pp.45-56.
- Jennissen, R., Engbersen, G. Bokhorst, M. & Bovens, M. (2018) *De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*. Den Haag: WRR.
- Lucassen, L.&J. (2018) *Vijf eeuwen migratie, een verhaal van winnaars en verliezers*. Amsterdam: Atlas Contact.
- Riordan, C.M. (2014) Diversity is useless without inclusivity. <https://hbr.org/2014/06/diversity-is-useless-without-inclusivity> (geraadpleegd, 1 mei, 2019).
- Swanepoel, N. (2012) At the crossroads of history: street names as monuments in the South African cityscape. *Image and Text* 12 (19), p. 80-91.
- Commissie Diversiteit, Universiteit van Amsterdam (2016) "Let's do diversity. *Report of the University of Amsterdam Diversity Commission*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam." (UvA voluit, en niet summary report maar het volledige report)

Bijlage 1:

Vernoemingen
naar Nederlanders
of in Nederland
woonachtigen met niet-
Nederlandse roots

Marnixkade	Centrum	Nederland, België
Tweede Marnixplantsoen	Centrum	Nederland, België
Marnixplein	Centrum	Nederland, België
Marnixstraat	Centrum	Nederland, België
Korte Marnixkade	Centrum	Nederland, België
Korte Marnixstraat	Centrum	Nederland, België
Derde Marnixdwarsstraat	Centrum	Nederland, België
Eerste Marnixdwarsstraat	Centrum	Nederland, België
Tweede Marnixdwarsstraat	Centrum	Nederland, België
Eerste Marnixplantsoen	Centrum	Nederland, België
Rumphiusstraat	Centrum	Nederland, Duitstalige landen
Anne Frankstraat	Centrum	Nederland, Duitstalige landen
Boy Ecurybrug	Nieuw-West	Nederland, Aruba
Christoffel Plantijnpad	Nieuw-West	Nederland, België
Christoffel Plantijngracht	Nieuw-West	Nederland, België
Christoffel Plantijngracht	Nieuw-West	Nederland, België
Dolhaantjestraat	Nieuw-West	Nederland, België
Arnold Geulincxpad	Nieuw-West	Nederland, België
Willem van Hembyzestraat	Nieuw-West	Nederland, België
Antoon Keldermansstraat	Nieuw-West	Nederland, België
Cornelis Vriendtstraat	Nieuw-West	Nederland, België
Lieven de Keystraat	Nieuw-West	Nederland, België
Charles Leickertstraat	Nieuw-West	Nederland, België
Anna Bijnsstraat	Nieuw-West	Nederland, België
Catharina Boudewijnshof	Nieuw-West	Nederland, België
Jacob van Maerlantstraat	Nieuw-West	Nederland, België
Jan van Boendalestraat	Nieuw-West	Nederland, België
Maurice Peeterspad	Nieuw-West	Nederland, België
Funke Küpperstraat	Nieuw-West	Nederland, Duitstalige landen
Kröller-Müllerpark	Nieuw-West	Nederland, Duitstalige landen
Johann Ammanplantsoen	Nieuw-West	Nederland, Duitstalige landen
Strackéstraat	Nieuw-West	Nederland, Duitstalige landen
Karl Gräffersingel	Nieuw-West	Nederland, Duitstalige landen
Jan Tooropstraat	Nieuw-West	Nederland, Indonesië
Boy Edgarstraat	Nieuw-West	Nederland, Indonesië
Iwan Kantemanplein	Nieuw-West	Nederland, Suriname
Alfred Tepepad	Noord	Nederland, Duitstalige landen
Oranjesluizen	Noord	Nederland, Duitstalige landen
Jean Desmetstraat	Oost	Nederland, België
Boeli van Leeuwenstraat	Oost	Nederland, Curaçao
Fahrenheitsingel	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Fahrenheitstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Glauberweg	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Erich Salomonstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Johann Siegerstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen

Horst Blankenburgbrug	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Prins Bernhardplein	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Prins Bernhardpark	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Reinwardtstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Mauritskade	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Röntgenstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Peter Wotkehof	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Maria Austriastraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Julius Pergerstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Fritz Dietrich Kahlenbergstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Mauritsstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Annemie Wolffbrug	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Wijfftenbachstraat	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Wijfftenbachspoorbrug	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Heinz Stuybrug	Oost	Nederland, Duitstalige landen
Eva Besnyöstraat	Oost	Nederland, Midden- en Oost-Europa
Pieter Holmstraat	Oost	Nederland, Scandinavische landen
Pieter Holmplein	Oost	Nederland, Scandinavische landen
Steven van Dorpelpad	Oost	Nederland, Suriname
Jacob van Arteveldestraat	West	Nederland, België
Hondiusstraat	West	Nederland, België
Anna van Saksenbrug	West	Nederland, Duitstalige landen
RobiÄ«nnabrug	West	Nederland, Suriname
Usselincxhaven	Westpoort	Nederland, België
Lassusstraat	Zuid	Nederland, België
Jan van Eijckstraat	Zuid	Nederland, België
Jacob Obrechtstraat	Zuid	Nederland, België
Jacob Obrechtplein	Zuid	Nederland, België
Dufaystraat	Zuid	Nederland, België
Okeghemstraat	Zuid	Nederland, België
Rubensstraat	Zuid	Nederland, België
Quinten Massijsstraat	Zuid	Nederland, België
Heinzestraat	Zuid	Nederland, Duitstalige landen
George Madurobrug	Zuidoost	Nederland, Curaçao
Nilda Pintostraat	Zuidoost	Nederland, Curaçao
Boy Edgarbrug	Zuidoost	Nederland, Indonesië
Albert Helmanbrug	Zuidoost	Nederland, Suriname
Pa Sembrug	Zuidoost	Nederland, Suriname
Anton de Kombrug	Zuidoost	Nederland, Suriname
Anton de Komplein	Zuidoost	Nederland, Suriname
Asta Elstakstraat	Zuidoost	Nederland, Suriname

Bijlage 2:

Demografische kenmerken van de respondenten uit de enquête.

Verdeling stadsdelen en leeftijdsgroepen

Tabel 1 geeft weer in welke stadsdelen de respondenten woonachtig zijn. De grootste aandelen respondenten komen uit Zuidoost (19%) en Nieuw-West (16%) en de kleinste aandelen respondenten uit Oost (10%) en Zuid (9%). De hoge respons in Zuidoost kan verklaard worden doordat een relatief groot aantal mensen in dit stadsdeel heeft deelgenomen aan de face-to-face enquête.

Tabel 1. Verdeling gewogen en ongewogen respons per stadsdeel (n=1.437) en aandeel Amsterdamse bevolking per stadsdeel op 1 januari 2018 (%)

	% ongewogen	% gewogen	% bevolking Amsterdam
Centrum	14	11	10
West	13	11	17
Nieuw-West	14	16	18
Zuid	12	9	17
Oost	11	10	16
Noord	13	12	11
Zuidoost	16	19	10
onbekend	7	10	-
totaal	100	100	100

Bron: OIS

Tabel 2 geeft de leeftijd van de respondenten weer. Ongewogen is de gemiddelde leeftijd van de respondenten 51 jaar, maar na de toepassing van de weging is de gemiddelde leeftijd 43 jaar. De gemiddelde leeftijd van alle Amsterdammers is 38 jaar.

De leeftijdsgroep 18-34 jaar vormt met 40% de grootste categorie, gevolgd door de groep van 35-49 jaar (22%). De groepen 50-64 jaar en 65+ zijn met respectievelijk 20% en 15% ook goed vertegenwoordigd in dit onderzoek.

In vergelijking met de Amsterdamse bevolking is de leeftijdsgroep 18-34 jaar in deze enquête oververtegenwoordigd. De verdeling van de overige leeftijdsgroepen komt redelijk overeen met die in Amsterdam.

Tabel 2. Leeftijd respondenten, gewogen en ongewogen (n=1.437) en leeftijdsverdeling van de bevolking van Amsterdam op 1 januari 2018

	% ongewogen	% gewogen	bevolking Amsterdam	% bevolking Amsterdam
0-17 jaar	-	-	148.433	17
18-34 jaar	20	40	267.706	32
35-49 jaar	22	22	182.201	21
50-64 jaar	32	20	150.390	18
65 jaar en ouder	24	15	105.586	12
onbekend	2	2	-	-
totaal	100	100	854.316	100

Bron: OIS, 2018

Vertegenwoordiging verschillende groepen

Ruim vier op de tien respondenten heeft geen migratieachtergrond. Dit komt redelijk overeen met de Amsterdamse bevolking. Hierna zijn respondenten met een 'overige niet-Westerse migratieachtergrond' het meest vertegenwoordigd (17%) en daarna mensen met een 'Westerse migratieachtergrond' (15%).

Tabel 3. Migratieachtergrond van de respondenten (n=1.437) en migratieachtergrond Amsterdamse bevolking op 1 januari 2018

	n ongewogen	% ongewogen	% gewogen	% bevolking Amsterdam
geen migratieachtergrond	935	65	43	47
overig 'niet-Westers'	93	7	17	12
'Westers'	132	9	15	18
Surinaamse achtergrond	158	11	8	8
Marokkaanse achtergrond	35	2	8	9
Turkse achtergrond	22	2	5	5
Antilliaanse achtergrond	23	2	2	1
onbekend	39	3	3	-
totaal	1.437	100	100	100

Bron: OIS

Van de groep met een 'niet-Westerse migratieachtergrond' valt het grootste deel (67%) in de leeftijdscategorie tot 34 jaar. Een kleine 20% is tussen 35 en 49 jaar oud. 7% is tussen 50 en 64 jaar oud en 8% is ouder dan 65 jaar. Verder behoort bijna de helft (47%) tot het vrouwelijke geslacht. 53% geeft aan tot het mannelijke geslacht te behoren.

Van de groep met een 'Westerse migratieachtergrond' is 19% jonger dan 34, 16% tussen 35 en 49 jaar, 38% tussen 50 en 64 jaar en 24% ouder dan 65 jaar. Ruim de helft van deze groep (54%) behoort tot het mannelijke geslacht en 46% tot het vrouwelijke geslacht.

De meerderheid woont meer dan 20 jaar in Amsterdam

Behalve de migratieachtergrond is er ook gevraagd naar het aantal jaren dat men woonachtig is in Amsterdam. Zes op de tien respondenten woont langer dan 20 jaar in Amsterdam. Iets meer dan 10 procent heeft een woontijd van 5 jaar of korter in Amsterdam.

Onderstaande tabel laat zien dat mensen met een lange woontijd beter vertegenwoordigd zijn in de enquête dan mensen met een korte woontijd.

Tabel 4. Woontijd respondenten in Amsterdam, gewogen en ongewogen (n=1.437) en de woontijd van de bevolking van Amsterdam op 1 januari 2018

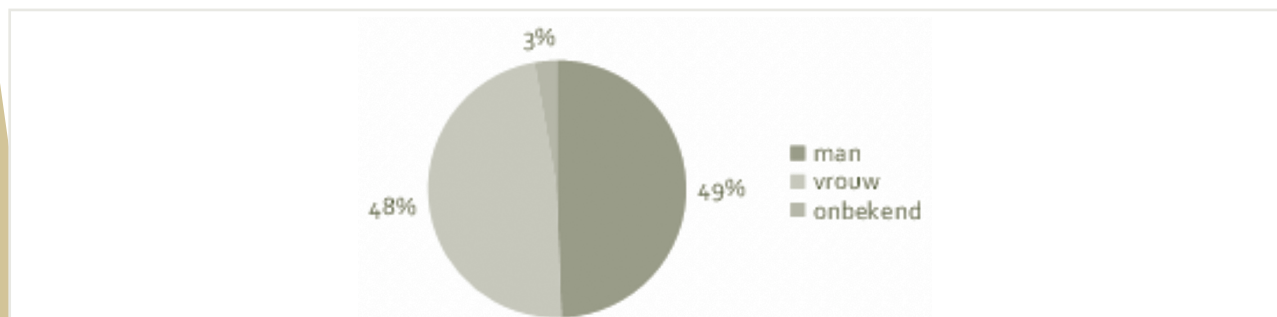
	% ongewogen	% gewogen	% bevolking Amsterdam
minder dan 1 jaar	1	2	9
1-5 jaar	8	12	24
6-10 jaar	6	8	14
11-20 jaar	15	18	19
meer dan 20 jaar	70	59	34
geen antwoord	1	1	-
totaal	100	100	100

Bron: OIS

Geslacht en geaardheid

Het aandeel mannen en vrouwen is ongeveer gelijk, respectievelijk 49% en 48% (zie figuur xx). Voor de gehele Amsterdamse bevolking is de verdeling ook ongeveer fifty-fifty, met net iets meer vrouwen.

Figuur 1 Verdeling geslacht respondenten (n=1.437)

De respondenten werd ook gevraagd naar hun seksuele geaardheid. Van de mannelijke respondenten geeft driekwart aan heteroseksueel te zijn. Bij de vrouwen is het percentage hoger, namelijk 85% (tabel 6.7). Het percentage homoseksuele mannen (15%) is hoger dan het aandeel lesbische vrouwen (7%). Er zijn evenveel biseksuele mannen als vrouwen (4%).

Tabel 5. Geaardheid respondenten (n=1.437)

geslacht	heteroseksueel	homoseksueel	biseksueel	wil ik niet zeggen	totaal
man	75	15	4	6	100
vrouw	85	7	4	4	100
weet niet	100				100
onbekend	49	31		20	100

Bron: OIS

De cijfers in de tabel verschillen van de cijfers die in eerder onderzoek van OIS zijn gepubliceerd. Volgens dat onderzoek is 11% van de mannen homoseksueel en is 2% biseksueel. Voor vrouwen is dat respectievelijk 3% en 4%.⁸⁷ De hogere cijfers in onderhavig onderzoek zijn te verklaren door het grotere aantal homoseksuele mannen en lesbische vrouwen dat heeft deelgenomen.

⁸⁷ Onderzoek, Informatie en Statistiek (november 2017) Fact sheet lhbt Amsterdammers 2017.

Bijlage 3:

Vragenlijst

Enquête

Opvattingen

Amsterdammers

Momenteel speelt in Amsterdam een discussie over straatnamen. De gemeente ziet graag een betere afspiegeling van de Amsterdamse bevolking in de straatnamen. Denk bijvoorbeeld aan mensen met een migratieachtergrond, zoals Surinaamse Nederlanders, Marokkaanse Nederlanders, Turkse Nederlanders - en andere groepen die al lange tijd een aanzienlijk deel van de Amsterdamse bevolking uitmaken. Ook zijn er bijvoorbeeld erg weinig straten naar vrouwen genoemd en naar mensen die belangrijk zijn geweest voor de homobeweging, en andere groepen.

V1 Hoe belangrijk vindt u het dat nieuwe straten in de stad worden vernoemd naar mensen uit verschillende groepen van de Amsterdamse bevolking?

- 1 heel belangrijk
- 2 belangrijk
- 3 niet belangrijk en niet onbelangrijk
- 4 onbelangrijk
- 5 heel onbelangrijk
- 6 weet ik niet

V2 Wat zouden voor u belangrijke redenen kunnen zijn om een betere afspiegeling van de Amsterdamse bevolking in de straatnaamgeving te realiseren?

- 1 dan voelen meer mensen zich thuis in de stad
- 2 dan voelen meer mensen zich goed vertegenwoordigd
- 3 recht doen aan de geschiedenis
- 4 recht doen aan de diversiteit in Amsterdam
- 5 recht doen aan belangrijke historische figuren
- 6 anders, namelijk:
- 7 weet ik niet

V3 Straten worden meestal vernoemd naar mensen die iets voor Amsterdam hebben betekend. Naar welke groepen zouden straten vaker vernoemd moeten worden?

- 1 vrouwen
- 2 diverse etnische groepen (zoals Surinaamse, Marokkaanse en Turkse Nederlanders)
- 3 diverse religieuze groepen (zoals moslims, joden, hindoes)
- 4 lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders (LGBT) en andere groepen
- 5 mensen met een beperking
- 6 anders, namelijk:
- 7 ik vind dit niet nodig
- 8 weet ik niet

V4 Wist u dat Amsterdammers zelf straatnamen mogen voorstellen?

- 1 ja
- 2 nee → *ga verder naar vraag 6*

V5 Weet u ook hoe u een straatnaam kunt indienen?

- 1 ja
- 2 nee

V6 Is er een straatnaam die u zelf zou willen voorstellen?

- 1 ja, namelijk:
- 2 nee → *ga verder naar vraag 8*
- 3 weet ik niet → *ga verder naar vraag 8*

V7 Waarom wilt u die naam voorstellen?

- weet ik niet

V8 Hoe lang woont u al in Amsterdam?

- 1 minder dan 1 jaar
- 2 1-5 jaar
- 3 6-10 jaar
- 4 11-20 jaar
- 5 meer dan 20 jaar
- 6 weet ik niet

V9 Wat is uw leeftijd?

jaar wil ik niet zeggen

De volgende twee vragen gaan over uw geaardheid, over uw geboorteland en dat van uw ouders. Deze vraag stellen we om meer te weten te komen over diversiteit in Amsterdam en of er meerdere groepen worden meegenomen in dit onderzoek. U bent niet verplicht te antwoorden. Door te antwoorden geeft u uitdrukkelijk toestemming om deze gegevens in onze onderzoeken op te nemen. Uiteraard worden al uw antwoorden anoniem behandeld.

V10 Gaat uw eigen voorkeur uit naar een relatie met een man of een vrouw ?

- 1 man
- 2 vrouw
- 3 allebei
- 4 wil ik liever niet zeggen

V11 Wat is uw geboorteland en dat van uw ouders?

	respondent	moeder	vader
Nederland	☐ 1	☐ 1	☐ 1
Suriname	☐ 2	☐ 2	☐ 2
Nederlandse Antillen, Aruba	☐ 3	☐ 3	☐ 3
Turkije	☐ 4	☐ 4	☐ 4
Marokko	☐ 5	☐ 5	☐ 5
Europa (inclusief voormalige Sovjet-Republieken)	☐ 6	☐ 6	☐ 6
VS, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, overig Oceanië, Japan, Indonesië, Nederlands-Indië	☐ 7	☐ 7	☐ 7
overig Azië, overig Midden- en Zuid-Amerika, overig Afrika	☐ 8	☐ 8	☐ 8
weet ik niet	☐ 9	☐ 9	☐ 9

V12 Wat is uw postcode?

wil ik niet zeggen

V13 Indien er onderwerpen zijn die niet in deze vragenlijst aan bod zijn gekomen, maar waarover u wel iets wilt zeggen, dan kunt u dat hier doen. Als u nog tips en ideeën heeft over hoe de gemeente bij het bedenken van nieuwe straatnamen tot een goede/beter afspiegeling van de Amsterdamse bevolking kan komen, dan dat ook hier.

Wilt u uw antwoord kort en bondig formuleren.

geen opmerkingen

Dat waren alle vragen. Hartelijk dank voor uw medewerking!

ENQ Noteer het geslacht van de respondent:

- 1 man
- 2 vrouw
- 3 weet ik niet

Bijlage 4:

Geïnterviewden
en feedbackgevers

Onderstaande personen danken wij voor het delen van hun inzichten tijdens het onderzoeksproces.

Jessica de Abreu (The Black Archives)

Jerry Afriyie (Nederland Wordt Beter)

Abderrahman Aissati (Institut Royal de la Culture Amazighe)

Sadika Arab (Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland, collectief S.P.E.A.K, Women's March)

Zeki Arslan (onderwijsspecialist etnische minderheden)

Mustafa Ayranci (HTIB)

Tayfun Balcik (The Hague Peace Projects)

Nadia Bouras (historica)

Wilfred van Buuren (IHLIA)

Jaap Cohen (historicus)

René Dings (straatnamenexpert)

Mitchell Esajas (The Black Archives)

Els Kloek (1001 Vrouwen)

Yvette Kopijn (Stichting Zieraad, Dekolonisatienetwerk Nederlands-Indië)

Jan Philip Korthals Altes (Cliëntenbelang Amsterdam)

John Leerdam (Stichting Ocan)

Imara Limon (Amsterdam Museum)

Leo Lucassen (Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis)

Mary van der Made (Chinees Centrum Wa Lai)

Abdou Menebhi (Emcemo, Nederland Bekent Kleur)

Kwame Nimako (Black Europe Summer School)

Devika Partiman (Stem op een Vrouw)

Vanny Reyes (COC Amsterdam)

Mohamed Saadouni (expert Arabische en Berbertalen en -culturen)

Maurice Swirc (onderzoeksjournalist, jurist)

Santi van den Toorn (De Bovengrondse)

Gloria Wekker (hoogleraar emerita Universiteit Utrecht)

Marthe de Win (De Bovengrondse)

Leden van de CNOR

Betrokkenen bij straatnaamgeving in Eindhoven, Utrecht, Rotterdam en Den Haag

